

POLITIHØGSKOLEN

Sammenligning av bilder fra videoovervåkning:

Kan erfaring og opplæring påvirke treffsikkerheten?

FRODE MALT

MASTEROPPGAVE I POLITIVITENSKAP

KULL 2015

Sammendrag

Utgangspunktet for denne studien er politiets bruk av bilder fra videoovervåkning som bevis i straffesaker, samt bruk av overvåkningsbilder til identifisering av personer. Tidligere forskning viser at sammenligning av overvåkningsbilder med ukjente ansikter er en usikker måte å identifisere personer på. Formålet med denne studien er å undersøke om noen polititjenestepersoner har bedre ferdigheter enn andre til slik sammenligning, og om det gjennom erfaring og opplæring er mulig å forbedre treffsikkerheten.

Oppgavens problemstilling er: *Kan polititjenestepersoners erfaring og opplæring påvirke treffsikkerheten ved sammenligning av ukjente ansikter på opptak fra videoovervåkning?*

Studien er utformet som en vignettstudie, der deltakerne får en kort introduksjon til temaet før de gjennomfører ti tester der de skal sammenligne bilder fra videoovervåkning med portrettbilder og forsøke å velge ut riktig person. Deltakerne svarer også på et spørreskjema om sin erfaring og utdanning innen politiet og etterforskningsfaget. Resultatene diskuteres i lys av risikoen for feilidentifisering og løfter frem temaer knyttet til rettssikkerhet.

Resultatene i studien viser at det finnes individuelle forskjeller mellom polititjenestemenns ferdigheter i sammenligning av ansikter på bilder fra videoovervåkning. Deltakerne med de beste resultatene svarte riktig på alle testene, mens andre svarte feil på opptil halvparten. Det ble funnet signifikante forskjeller mellom deltakerne ut fra arbeidserfaring. Både erfaring som polititjenestepersoner generelt og erfaring fra etterforskning hadde betydning. Erfaring fra arbeid med videoovervåkning viste ingen signifikant betydning for treffsikkerheten. Omtrent en tredjedel av deltakerne hadde videreutdanning i etterforskning, mens bare én deltaker hadde gjennomgått kurs i ansiktssammenligning. Deltakerne med kurs og videreutdanning i etterforskning leverte signifikant bedre resultater enn deltakerne uten formell opplæring.

Summary:

Comparing images from CCTV: Can experience and training improve accuracy?

The starting point of this thesis is the use of photos from CCTV as evidence in criminal cases, and the use of such photos as a means to identify people. Previous research shows that comparison of unfamiliar faces is error prone. The aim of the study is to explore if some police officers are better recognizers than others, and if it is possible to improve such skills through experience and training.

The research question of the study is: Can experience and training improve police officers' accuracy in unfamiliar face comparison?

The study is designed as a vignette study, where the participants after a brief introduction go through ten face comparison tests. The participants also answered a questionnaire about their experience as police officers and detectives, and about relevant formal training or continuing education. The results are discussed in the light of the risk of misidentification and subjects related to the rule of law.

The findings suggest that there are individual differences in police officers' comparison skills. Participants with the best scores answered correctly on all tests, while others answered half the tests incorrectly. There are significant differences between participants with and without experience, both experience as police officers in general and as detectives. Experience from work with CCTV material showed no significant importance. Approximately a third of the participants had attended courses, training or continuing education in criminal investigation, but only one participant had attended any kind of face comparison training or education. The participants with education or training showed significantly better results compared to the participants without such training.

Forord

Masteroppgaven markerer slutten på et fire år langt deltidsstudium i politivitenskap. Da vi startet for fire år siden, var det 16 år siden jeg sist gikk ut porten ved Politihøgskolen.

Det var krevende å gjenoppta studentrollen parallelt med jobb og familieliv. Jeg har lært veldig mye, kanskje mer enn forventet. I tillegg til å ha oppnådd faglige mål for hvert semester, har jeg også fått forståelsen av hvor viktig forskning er for videreutvikling av norsk politi. Masterutdanningen vil gi meg stor nytte i fremtiden. Jeg har lest mye interessant litteratur, som har gitt meg nyttig faglig utvikling. Det har vært givende å møte engasjerte medstudenter, både ved undervisningssamlinger på Politihøgskolen og i sosiale sammenhenger, som blant annet faste sammenkomster på Mikrobryggeriet på Majorstua.

Jeg opplever selv at jeg er heldig som har fått anledning gjennomføre masterstudiet. Det er mange som fortjener en takk, som på en eller annen måte har bidratt til denne oppgaven. Studiet hadde ikke latt seg gjennomføre uten en arbeidsgiver som har lagt forholdene til rette for meg, eller kollegaer som har vært positive og forståelsesfulle. Takk til alle deltakere og figuranter som har stilt opp gjennom å la seg avbilde eller ved å delta i tester til masteroppgaven, og til kontaktpersoner i politiet som har lagt til rette for meg. Takk også til veileder Stefan Holgersson og andre som har bistått med gjennomlesning og gode innspill.

Til slutt må jeg også takke min kone Merete for at du alltid er der med din støtte, for tilrettelegging og forståelse gjennom hele studiet, og for utallige gjennomlesninger og gode innspill. Takk også til Henrik og Maria, som alltid har vært positive og som har heiet på meg hele veien.

Oslo, 13.11.19

Frode Malt

Innhold

1. INNLEDNING	8
1.1. LONDON, 07.07.2005	8
1.2. BAKGRUNN FOR VALG AV FORSKNINGSTEMA	9
1.3. PROBLEMSTILLING	10
1.4. BEGREPSAVKLARINGER	10
1.5. BEGRENSNING AV OPPGAVEN.....	11
2. TEORI OG TIDLIGERE FORSKNING.....	12
2.1. SKILLET MELLOM GJENKJENNELSE OG SAMMENLIGNING AV KJENTE OG UKJENTE PERSONER.....	12
2.2. INDIVIDUELLE FERDIGHETER	14
2.3. EFFEKTEN AV ERFARING OG OPPLÆRING	16
2.4. EFFEKTEN AV PERSONLIGE EGENSKAPER	19
2.5. EFFEKTEN AV TESTENES SAMMENSETNING	20
2.6. EFFEKTEN AV BILDENES EGENSKAPER	22
2.7. RELASJONEN TIL NORSK POLITIETTERFORSKNING	25
3. METODE.....	29
3.1. UTVALGET	29
3.2. FORSKNINGSDESIGN – BEGRUNNELSE FOR VALG AV METODE OG METODEREFLEKSJON.....	30
3.3. OPPBYGGING AV BILDETESTER	33
3.4. PRAKTISK GJENNOMFØRING AV TESTER	35
3.5. BEARBEIDING OG ANALYSE.....	37
3.6. DRØFTING AV ALTERNATIVE METODER.....	38
3.7. VALIDITET / RELIABILITET	39
3.8. ETISKE REFLEKSJONER.....	42
4. RESULTATER	44
4.1. BILDETESTENE.....	44
4.2. POLITIDISTRIKT.....	50

4.3.	KJØNN.....	50
4.4.	ALDER	51
4.5.	ARBEIDSERFARING SOM POLITI	52
4.6.	ARBEIDSERFARING SOM ETTERFORSKER	53
4.7.	ERFARING FRA ARBEID MED VIDEOOVERVÅKNING	54
4.8.	UTDANNELSE OG OPPLÆRING.....	55
5.	DISKUSJON.....	56
5.1.	GENERELLE RESULTATER.....	56
5.2.	DELTAKERNES RESULTATER	58
5.2.1.	POLITIDISTRIKT, KJØNN OG ALDER.....	58
5.2.2.	ERFARING	58
5.2.3.	OPPLÆRING OG UTDANNELSE.....	61
5.3.	RESULTATENES BETYDNING.....	64
6.	OPPGAVENS NYTTEVERDI OG FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING	68
7.	KONKLUSJON.....	70
	LITTERATURLISTE	72
	VEDLEGG.....	77

Figurer:

FIGUR 1: EKSEMPEL PÅ MISMATCH-TEST.	36
FIGUR 2: RIKTIGE SVAR OG FEIL SVAR I MATCH-TESTER OG MISMATCH-TESTER.	45
FIGUR 3: ANTALL FEIL SVAR, FOR HVER ENKELT MATCH-TEST OG MISMATCH-TEST.	46
FIGUR 4: SVARALTERNATIVER PÅ BILDETESTENE.	46
FIGUR 5: FORDELING, TYPE FEIL	47
FIGUR 6: ANTALL DELTAKERE FORDELT PÅ ANTALL RIKTIGE SVAR	48
FIGUR 7: ANTALL FEIL SVAR, GJENNOMFØRING FOR GJENNOMFØRING.....	48

Tabeller:

TABELL 1: ANTALL RIKTIGE OG FEIL SVAR, FORDELT PÅ HVER ENKELT TEST.....	45
TABELL 2: ANTALL FEIL SVAR, FORDELT PÅ ANTALL GJENNOMFØRTE TESTER.....	49
TABELL 3: ANTALL RIKTIGE SVAR OG EGEN VURDERING AV SIKKERHET, FORDELT PÅ FERDIGHETSGRUPPE	50
TABELL 4: KJØNNFORDELING ETTER FERDIGHETSGRUPPE	50
TABELL 5: ALDER PÅ DELTAKERE, FORDELT PÅ FERDIGHETSGRUPPE	51
TABELL 6: REGRESJONSANALYSE, ALDERS PÅVIRKNING PÅ RESULTATENE... ..	51
TABELL 7: ARBEIDSERFARING SOM POLITI, FORDELT PÅ DELTAKERGRUPPE. ..	52
TABELL 8: REGRESJONSANALYSE, ARBEIDSERFARING SOM POLITI SIN PÅVIRKNING PÅ RESULTATENE	52
TABELL 9: ARBEIDSERFARING SOM ETTERFORSKER, FORDELT PÅ DELTAKERGRUPPE.....	53
TABELL 10: REGRESJONSANALYSE, ERFARING SOM ETTERFORSKER SIN PÅVIRKNING PÅ RESULTATENE	53
TABELL 11: ANTALL DELTAKERE, GRUPPERT ETTER ERFARING MED ANSIKTSGJENKJENNING FRA VIDEOOVERVÅKNING, OG PÅ DELTAKERGRUPPE ETTER RESULTATER.....	54

1. Innledning

1.1. London, 07.07.2005

Den 7 juli 2005 ca. klokken 08:50 ble London rammet av fire koordinerte bombeangrep. Selvmordsbombere utløste tre bomber ulike steder i byens tunnelbanesystem. En fjerde bombe ble utløst på en buss. 52 personer ble drept, i tillegg til de 4 gjerningsmennene. Mer enn 770 personer ble skadet (Bbc, 2015). Usikkerhet og frykt preget London de påfølgende ukene. Mange var redd for å benytte t-banesystemet, men myndighetene anmodet folk til å opptre som normalt.

Den 21. juli, to uker etter angrepene, ble det gjort forsøk på nye selvmordsangrep. Tre nye bomber skulle ramme tunnelbanesystemet og en skulle utløses på en buss sentralt i London. Heldigvis fungerte ikke bombene slik de skulle. Kun detonatorene, ikke eksplosivene, ble utløst. To dager senere ble også en femte udetonert bombe funnet. Gjerningspersonene kom seg unna, men etterlot seg flere spor. I en av sekkene der det var plassert en bombe fant politiet også et medlemskort til et treningssenter, tilhørende Osman Hussein.

Valentine (2015) beskriver hvordan politiet oppsøkte Hussains registrerte adresse, en boligblokk med leiligheter, der de opprettet spaningsposter for å kunne fange ham opp på vei til eller fra leiligheten. En brasiliansk mann som bodde i det samme leilighetskomplekset, Jean Charles de Menezes, ble observert av politiet i det han forlot bygningen den påfølgende morgenen. En polititjenesteperson som hadde sett kortet fra treningssenteret og overvåkingsbilder fra tunnelbanestasjonen mente at personen som kom ut fra leilighetskomplekset burde sjekkes nærmere. Noen andre polititjenestepersoner fulgte etter Menezes i en time, på busser og inn på en tunnelbanestasjon. Politiet oppfattet Menezes' oppførsel som mistenkelig, og de ble stadig mer sikker på at han måtte være en av personene som sto bak forsøk på å detonere en bombe dagen i forveien. De mente at risikoen for at han bar på en ny bombe var stor og fryktet at han skulle detonere denne på tunnelbanen. Jean Charles Menezes ble skutt og drept av politiet på kloss hold inne i tunnelbanevognen.

I ettertid viste det seg at Menezes var helt uskyldig. Han hadde ikke noe med det planlagte bombeangrepet å gjøre, og hadde ingen tilknytning til noen av gjerningspersonene, bortsett fra at han var bosatt på samme adresse som gjerningspersonens Osman Hussein. Politiets

feilaktige identifisering basert på sammenligning med bilder fra videoovervåkning og bilde fra et medlemskort fikk et tragisk utfall. Osman Hussain, den virkelige gjerningspersonen, ble pågrepet i Roma den 29. juli 2005. Den 9. juli 2007 ble han sammen med de fire andre tiltalte dømt til livstid i fengsel for forsøk på drap.

Saken har i ettertid gjennomgått flere granskninger og etterforskninger. Det er slått fast at Menezes pådro seg politiets interesse fordi de ut fra et overvåkningsbilde mente at han måtte være gjerningspersonen, på grunn av politiets stadig sterkere oppfatning av at han oppførte seg mistenkelig, og fordi de mente at han bar på en bombe som skulle detoneres på toget han gikk inn på. Det ble også fremmet påstander om at politiet i ettertid hadde endret på bildet for å få det til å ligne mer på den virkelige gjerningspersonen.

Hendelsen fra London er et eksempel på en ekstraordinær situasjon, hvor feilidentifisering av en mistenkt fikk et svært alvorlig utfall. Problemstillingen som polititjenestepersonene sto overfor er likevel ikke uvanlig. De hadde bilder av gjerningspersonen og måtte ta stilling til om personen som gikk fra leilighetskomplekset var den samme personen som på bildene de hadde foran seg.

1.2. Bakgrunn for valg av forskningstema

"Politiet har sikret seg video av gjerningsmannen – saken er løst!". Det vil kanskje noen hevde, men det er ikke alltid så enkelt. Det innhentes opptak fra videoovervåkning i mange straffesaker, alt fra sykkeltyverier, bedragerier og skadeverk, til kroppskrenkelser, seksuallovbrudd og drap. Opptakene kan i noen tilfeller dokumentere hele hendelsesforløpet, si nøyaktig hvor hendelsen skjedde, gi bilder av både gjerningspersonen og andre involverte, og vise partenes bevegelser både før og etter hendelsen skjedde. I noen tilfeller kjenner man fort igjen personen som er avbildet, for eksempel hvis det er en såkalt "kjenning av politiet". I andre tilfeller er gjerningsmannen ukjent, og på ett eller annet tidspunkt vil det kanskje dukke opp en aktuell kandidat. Og spørsmålet melder seg: Kan det være ham?

Forskningstemaet i denne masteroppgaven knytter seg til nettopp denne problemstillingen. Dersom en polititjenestemann sammenligner bilder av en gjerningsperson fra overvåkningskamera med andre bilder og finner en match, har man som oftest nok bevis til å kunne pågripe den mistenkte.

Som tidligere etterforsker har jeg ved flere anledninger vært med på å identifisere gjerningspersoner på denne måten. Jeg har også vært med på diskusjoner med andre kollegaer og vært sterkt uenig i avgjørelsen om identifisering og pågrepelse. Jeg har oppfattet at noen polititjenestemenn er mer treffsikker enn andre, og blitt ekstra engasjert i uriktige identifiseringer som fører til pågrepelse. Selv om feilvurderingen eller misforståelsen senere oppdages og mistanken faller bort, kan pågripelsen være en belastning for den som blir arrestert av politiet. Dette er et omfattende tema med mange mulige innfallsvinkler. Jeg har fått muligheten til å utforske en del av temaet, som kan være til nytte for kunnskapsutvikling i politiet.

1.3. Problemstilling

Problemstillingen for denne oppgaven er:

Kan polititjenestepersoners erfaring og opplæring påvirke treffsikkerheten ved sammenligning av ukjente ansikter på opptak fra videoovervåkning?

For å kunne gi et svar på dette, kan man stille følgende forskningsspørsmål:

1. Er noen polititjenestepersoner mer treffsikre enn andre?
2. Er det noen sammenheng mellom polititjenestepersonenes treffsikkerhet og erfaring?
3. Er det noen sammenheng mellom polititjenestepersonenes treffsikkerhet og opplæring?

1.4. Begrepsavklaringer

Gjenkjennelse og sammenligning av ansikter

I problemstillingen er formuleringen "sammenligning" av ukjente ansikter benyttet.

Ansiktssammenligning er i denne sammenhengen noe annet enn ansiktsgjenkjenning.

Hvis en polititjenestemann får se et bilde av en gjengangerkriminell, kan personen bli gjenkjent fordi politimannen har sett vedkommende før, og husker hvordan han så ut. Ordet gjenkjennelse knyttes altså her til hukommelsen, eller minnet.

I denne oppgaven er det snakk om *sammenligning* av ansikter. Ved å sammenligne to eller flere bilder samtidig, kan man avgjøre om bildene viser samme person.

Formålet med oppgaven er altså ikke å måle eller vurdere hvor bra polititjenestepersoner *husker* ansikter, men om de er treffsikker ved *sammenligning* av ansikter.

Formell opplæring

I denne oppgaven er opplæring ment som formelle opplærings situasjoner som seminar, kurs, utdanning eller lignende. Erfaringslæring, der man lærer av andre i praktisk arbeid eller gjennom learning-by-doing, regnes i denne sammenhengen ikke som opplæring.

Match-tester og mismatch-tester

I datainnsamlingen er det gjennomført tester, der polititjenestepersoner har sammenlignet bilder fra videoovervåking med portrettbilder. I de tilfellene der personen på videobildet, matcher ett av portrettbildene, er det snakk om en *match-test*. I de tilfellene der det ikke er noen match, hvor personen fra videoovervåkingen ikke går an å finne blant portrettene, er det snakk om en *mismatch-test*. Begrepene er hentet fra lignende undersøkelser i tidligere forskning (Robertson, Noyes, Dowsett, Jenkins & Burton, 2016; White, Kemp, Jenkins, Matheson & Burton, 2014).

1.5. Begrensning av oppgaven

Den teknologiske utviklingen innen området ansiktsgjenkjenning og ansiktssammenligning har gått svært fort. Det er utviklet ansiktsgjenkjenningsteknologi som automatiserer prosessen. I enkelte land der personvernet ikke er like sterkt som i Norge, har politiet benyttet denne teknologien i mange år. I løpet av den tiden arbeidet med masteroppgaven har foregått, har norsk politi har blant annet innført et elektronisk ansiktsgjenkjenningssystem som gjør det mulig å sammenligne bilder fra videoovervåking med bilder fra politiets fotoregister. Den elektroniske metoden for sammenligning av ansikter, er ikke videre omhandlet i denne oppgaven.

Den automatiske databehandlingen av bilder er et komplekst område, som er utviklet av datatekniske eksperter. Vurdering av troverdighet og "ferdigheter" i sammenligning vil være et datateknisk spørsmål, og ikke avhengig av polititjenestemannen. Man er per i dag fortsatt avhengig av en manuell sammenligning før man avgjør om gjerningspersonen er identifisert.

2. Teori og tidligere forskning

Det har ikke lyktes å finne mye tidligere forskning på de grunnleggende prosessene bak menneskers evne til å sammenligne ansikter. En stor del av litteraturen består av studier med gjennomførte tester eller eksperimenter, med diskusjoner rundt ulike faktorer som kan påvirke andelen riktige eller feil svar. I mange år ble det fokusert på variabler som var knyttet til bildene, forholdene på stedet og på treffprosenten for utvalgte grupper (Burton, 2013). Undersøkelser med fokus på enkeltindividers prestasjoner har fått økende oppmerksomhet de siste 10 årene. Deler av denne litteraturen knytter seg til effekten av opplæring og erfaring.

Problemstillingen i denne oppgaven retter seg mot sammenligning av ukjente ansikter. Kapittelet innledes likevel med en presentasjon av forskning som viser betydningen av å skille mellom å sammenligne bilder av personer vi kjenner fra før, og personer som er helt ukjente for oss. Dette skillet kan ha betydning når man senere skal vurdere effekten av opplæring og erfaring. Dersom hjernen behandler synsinntrykkene annerledes ved sammenligning av kjente ansikter, enn ved sammenligning av ukjente ansikter, vil det kanskje kreve en annen type opplæring for å bli bedre.

Deretter gjennomgås forskning som diskuterer hvilke forskjeller som kan knyttes til individuelle ferdigheter; om noen er flinkere enn andre til å sammenligne ansikter. Det vises til litteratur som undersøker om opplæring og erfaring kan påvirke resultatene, og det presenteres også andre faktorer som kan påvirke treffsikkerheten. Dette kan både være egenskaper knyttet til enkeltindividene som skal gjøre sammenligningen, men også til faktorer som hvordan bildene presenteres og egenskaper ved bildene.

Til slutt gjennomgås litteratur om kognitive prosesser, som viser hvorfor problemstillingen er relevant for norsk politietterforskning, og hvordan identifisering av gjerningspersoner ved sammenligning av bilder kan påvirke retningen i og utfallet av en etterforskning.

2.1. Skillet mellom gjenkjennelse og sammenligning av kjente og ukjente personer

I forskningslitteraturen er det et viktig skille mellom gjenkjennelse eller sammenligning av *kjente* og *ukjente* ansikter, se bl.a. Burton, Wilson, Cowan og Bruce (1999), Bruce, Henderson, Newman og Burton (2001) og Bruce et al. (1999).

De fleste kjenner igjen *kjente* personer med høy treffsikkerhet, selv på bilder med lav kvalitet (Burton, 2013). Kjente personer kan i denne sammenheng være familiemedlemmer, venner eller kjendiser. Burton (2013) bruker Paul McCartney som et eksempel. De fleste musikkinteresserte vet svært godt hvem han er, og de vil kjenne ham igjen selv om bildene er uklare, tatt på lang avstand, om bildet er tatt på skrå eller fra siden. Gjenkjennelse av *ukjente* ansikter regnes som langt mer usikkert. Anerkjente studier anslår at det gjøres feil i ca 20-30 prosent av tilfellene (Bruce, et al., 1999; Burton, White & Mcneill, 2010; Dowsett & Burton, 2015). Videoovervåkningsbilder kan ha svært varierende kvalitet, og det vil kunne påvirke resultatene. Den beregnede feilfrekvensen på 20-30 prosent gjelder ved optimale forhold. Ved redusert billedkvalitet eller andre forstyrrende faktorer vil resultatene være enda mer varierende (Megreya, Sandford & Burton, 2013).

Burton (2013) er svært kritisk til forskning på gjenkjennelse og sammenligning av personer, som ikke skiller tydelig mellom kjente og ukjente personer, inkludert deler av sin egen tidligere forskning. Jenkins, White, Van Montfort og Burton (2011) demonstrerer forskjellen på en tydelig måte. De gjennomførte et eksperiment med en gruppe britiske studenter og en gruppe nederlandske studenter. Forskerne hadde brukt internett for å søke frem til sammen 40 bilder av to nederlandske kjendiser. Formålet med eksperimentet var å undersøke om de nederlandske studentene (som hadde sett de nederlandske kjendisene mange ganger før) gjorde det bedre enn de britiske studentene (som ikke visste hvem kjendisene var). Hver av de britiske studentene fikk utdelt alle de 40 bildene, og de ble bedt om å sortere bildene etter identitet. Studentene fikk ikke vite hvor mange forskjellige personer det var bilder av, bare at de skulle samle bildene av én person i én bunke. I neste omgang ble den samme øvelsen gjentatt med de nederlandske studentene.

Ingen av de britiske deltakerne sorterte bildene riktig på to identiteter. Britene fordelte de 40 bildene på mellom tre og seksten ulike identiteter. Nesten alle de nederlandske studentene svarte riktig, og fordelte bildene på to identiteter.

Det kan virke selvfølgelig at det er lettere å sammenligne bilder av personer vi kjenner godt enn bilder av ukjente, fordi vi har sett dem selv eller sett bilder av dem mange ganger før. I det daglige reflekterer de færreste over hvordan hjernen bearbeider ansikter. Bruce og Young (1986) ønsket å undersøke om hjernen bearbeider ansikter annerledes ved ansiktsgjenkjenning og ved bearbeiding av andre typer synsinntrykk. Ett av funnene i studien er at hjernen

behandler ansikter forskjellig den første gangen man ser et ukjent ansikt, i forhold til når man har sett det en rekke ganger over tid. Den første gangen studerer man mer detaljer, mens etter hvert kjenner man stadig raskere igjen særegenheter og bedømmer ut fra et helhetsinntrykk.

Denne forskjellen utforskes videre av Megreya og Burton (2006). De gjennomførte flere eksperimenter der deltakere ble testet i sammenligning av både kjente og ukjente personer. De personene som viste gode ferdigheter innen gjenkjennelse av kjente ansikter, ikke nødvendigvis hadde like gode resultater ved sammenligning av ukjente ansikter. Megreya og Burton (2006) hevder at forskjellene kunne forstås gjennom å studere hvordan deltakerne sammenlignet bildene.

Deltakere som viste gode ferdigheter i å skille ukjente personer fra hverandre sammenlignet spesifikke detaljer i ansiktet, for eksempel om ørene hadde samme form. Deltakerne med bedre resultater på kjente ansikter baserte seg på et helhetsinntrykk av ansiktet. Forskjellen ble ekstra tydelig når deltakerne måtte sammenligne bilder som var snudd opp-ned. De som vurderte ansiktet ut fra et helhetsinntrykk svarte oftere feil, mens for deltakerne som sammenlignet detaljer i ansiktet så man kun små endringer i resultat. Resultatene tydet på at ansikter som er snudd opp-ned ikke kobles til et tidligere innarbeidet helhetsinntrykk og at det må bearbeides på nytt som et ukjent ansikt. Megreya og Burton (2006) presiserer at det kan være flere elementer som spiller inn. Forfatterne mener studier på kognitive prosesser og persepsjon vil gi bedre og mer utfyllende svar, men peker på at deres egne resultater uansett dokumenterte en forskjell. Megreya og Burton (2006) hevder de det er sannsynlig at helt andre mentale prosesser settes i gang når man vurderer personer man kjenner fra før, enn ved sammenligning av helt ukjente personer.

2.2. Individuelle ferdigheter

I tillegg til forskjellen ved sammenligning av kjente og ukjente ansikter, fant Megreya og Burton (2006) også at det var individuelle forskjeller i ferdigheter mellom deltakerne – både ved sammenligning av kjente og ukjente ansikter. Dette underbygges blant annet i undersøkelser av Bindemann, Avetisyan og Rakow (2012), Burton, et al. (2010) og Robertson, et al. (2016)

Bindemann, et al. (2012) undersøkte hvordan en gruppe universitetsstudenter presterte når de ble testet over flere påfølgende dager. Deltakerne fikk presentert 200 bildepar, to og to bilder om gangen, og de skulle ta stilling til om bildene var av samme person eller om det var to forskjellige personer. Studentene måtte avgi svar på ett bildepar før de fikk se det neste. Noen deltakere ble testet hver dag i en femdagersperiode, og noen over en tredagersperiode. Deltakerne ble testet med de samme 200 bildene hver dag, men fikk ikke vite om de hadde svart riktig eller feil på testene. Gjennomgang av resultatene viste tydelige individuelle forskjeller. Personer som leverte gode resultater på dag én, var ikke nødvendigvis de samme som presterte best på dag to, eller når man så alle dagene under ett. Forfatterne mener dette er bevis for at det finnes individuelle forskjeller mellom ulike personer, men også at hver person kan ha varierende resultater fra dag til dag. For å slå fast hvem som har de beste ferdighetene, holder det ikke å gjennomføre tester på en enkelt dag. Man må teste deltakerne over en lengre periode (Bindemann, et al., 2012). Forfatterne foreslår at testene kan benyttes som et utgangspunkt for videre forskning på området, både for å utforske hvorfor noen mennesker er bedre til å sammenligne bilder enn andre og for å finne ut om det er mulig å forbedre ferdighetene, for eksempel gjennom erfaring og opplæring.

Metropolitan Police Force i London har benyttet forskningsresultater til å rekruttere personer med spesielle ferdigheter til stillinger med ansiktssammenligning som arbeidsfelt, såkalte "super-recognizers". Robertson, et al. (2016) ønsket å undersøke om super-recognizerne faktisk presterte bedre enn andre, og gjennomførte en studie der de sammenlignet super-recognizeres ferdigheter, både med en gruppe engelske politistudenter og en gruppe universitetsstudenter uten tilknytning til politiet. I flere ulike tester oppnådde super-recognizerne gjennomgående bedre resultater sammenlignet med de andre gruppene. Londonpolitiet ikke har offentliggjort hvilke kriterier eller tester de bruker for å plukke ut sine super-recognizers, derfor kunne ikke Robertson, et al. (2016) sammenligne sine funn med resultatene fra rekrutteringsprosessen. Forskjellen mellom spesialister og studenter var like fullt tydelig.

Robertson, et al. (2016) tok ikke stilling til *hvorfor* super-recognizerne presterte bedre enn andre, og heller ikke hvorvidt man kan påvirke ferdighetene gjennom trening, erfaring eller utdanning. Robertson, et al. (2016) konkluderer med at noen er bedre til å sammenligne bilder av personer enn andre, og at politiet kan utnytte dette til å plassere de rette personene i stillinger der ansiktssammenligning og ansiktsgjenkjenning er en viktig del av arbeidet.

White, Kemp, Jenkins, Matheson, et al. (2014) gjorde lignende undersøkelser i Australia. De sammenlignet ferdighetene til tjenestemenn fra det australske Sydney Passport Office med australske universitetsstudenter. Her viste testresultatene imidlertid ingen signifikant forskjell mellom passkontrollørene og universitetsstudentene. Passkontrollørene som gruppe oppnådde gjennomsnittlige resultater fra tidligere forskning, med en feilmargin på mellom 20-30 % (Bruce, et al., 1999; Burton, et al., 2010; Dowsett & Burton, 2015). Noen av passkontrollørene skåret imidlertid svært høyt, mens andre skåret langt lavere, uvisst av hvilken grunn. Forskjellene samsvarer verken med antall års arbeidserfaring eller opplæring. Resultatene tyder på at noen personer har bedre ferdigheter enn andre (White, Kemp, Jenkins, Matheson, et al., 2014).

2.3. Effekten av erfaring og opplæring

Først i de senere år har det blitt forsket på effekten av erfaring og opplæring og blitt diskutert hvordan dette kan gi bedre kvalitet på politiets arbeid. Mye av forskningen før 2010 har vært studier med deltakere uten erfaring i sammenligning av ansikter, og i mange tilfeller studenter uten tilknytning til politiet (White, Phillips, Hahn, Hill & O'toole, 2015). Burton (2013) mener at forskningen har vært for teoretisk, med alt for lite fokus på hvordan resultatene kan benyttes i praksis.

White, et al. (2015) gjennomførte det de selv hevdet var den første systematiske undersøkelsen som tester en større gruppe internasjonale eksperter med flere års erfaring på å sammenligne ansikter i kriminalteknisk sammenheng, og som utfører slikt arbeid daglig. Deltakerne ble rekruttert på et møte for fagpersoner innen ansiktssammenligning ved ett av FBI's utdanningscentre i USA. I undersøkelsen ble ekspertene sammenlignet med en kontrollgruppe bestående av møtedeltakere uten denne typen erfaring; tekniske eksperter, administrativt personell eller ledere. Siden alle møtedeltakerne hadde et forhold til ansiktssammenligning, og dermed ikke var helt ukjent med temaet, inkluderte White, et al. (2015) også en gruppe med universitetsstudenter uten noen form for kjennskap til faget.

Alle deltakerne gjennomførte tre ulike tester, og ekspertene utkonkurrerte de to andre gruppene i alle testene. Forskjellen var størst i en av testene, der deltakerne fikk se bilder i tidsbegrensede sekvenser. De fikk se bilder i sekvenser á to sekunder, deretter nye tester med

30 sekunders-sekvenser. I ettertid ble resultatene sammenlignet. I to sekunders-testen gjorde ekspertgruppen det bedre enn studentgruppen, men ikke mye bedre enn kontrollgruppen fra fagmøtet. I 30 sekunders-testen fikk deltakerne tid til å undersøke bildene litt grundigere og mer detaljert. Her gjorde ekspertgruppen det markant bedre enn begge de to andre gruppene.

Norell et al. (2015) gjennomførte en studie der de sammenlignet ferdighetene til en gruppe kriminaltekniske eksperter med erfaring fra sammenligning av ansikter, med universitetsstudenter uten erfaring fra sammenligning av ansiktsbilder. Testene var konstruert for, i størst mulig grad, å tilsvare en etterforskers daglige arbeidssituasjon. Testen besto av 30 billedpar – ett bilde fra videoovervåkning og ett portrettbilde av ansiktet tatt av fotograf i et studio. Meningen var at utseendet skulle være forskjellig for de to bildene, f.eks ved at figurantene hadde skiftet klær, hårfrisyre, anskaffet skjegg eller ved å bruke briller. Tidsdifferansen mellom videobildene og portrettbildene var derfor varierende, alt fra noen måneder til flere år. Videobildene var klassifisert i tre kategorier, etter kvaliteten på bildene.

Deltakerne fikk ni svaralternativer, fra +4 (absolutt sikker/observasjonene støtter ekstremt sterkt at det er samme person) til -4 (absolutt sikker/observasjonene støtter ekstremt sterkt at det *ikke* er samme person, rangert etter hvor sikker de var på svarene. Deltakerne hadde også en mulighet til å svare 0 (vet ikke/er ikke sikker). Resultatene i studien til Norell, et al. (2015) viste at ekspertene hadde en høyere treffprosent, og var i større grad sikker på svarene sine enn studentene. Ekspertene brukte også 0-verdien mer enn studentene, spesielt der billedkvaliteten var dårligst. Det kan indikere at de ved usikkerhet var mer varsom med å trekke konklusjoner enn referansegruppene.

White, Kemp, Jenkins, Matheson, et al. (2014) dokumenterte at antall års erfaring som passkontrollør i seg selv ikke hadde noen signifikant innvirkning på tester i ansiktssammenligning, og mente at det kunne ha sammenheng med at passkontrollørene sjelden får tilbakemelding om valgene de tar i passkontrollen er riktig eller feil. Den samme studien påviste heller ingen effekt av opplæring. Forfatterne avviste ikke at opplæring kunne forbedre resultatene, men antydte at opplæringsmetodene burde endres.

White, Kemp, Jenkins og Burton (2014) undersøkte hvorvidt testing med kontinuerlige tilbakemeldinger hadde påvirkning på prestasjonene. To grupper universitetsstudenter gjennomførte tester der de fikk se ett og ett par med bilder, og skulle ta stilling til om bildene

var av samme person eller av to ulike personer. Mens den ene gruppen fikk tilbakemelding hver gang om de hadde svart riktig eller feil, fikk den andre gruppen ingen informasjon om svaret deres var riktig. Gruppen som fikk tilbakemeldinger opplevde en signifikant forbedring av resultatene sine. White, Kemp, Jenkins og Burton (2014) så det som sannsynlig at deltakerne gjennom tilbakemeldinger lærte seg teknikker som gir bedre treffsikkerhet, for eksempel å sammenligne formen på ører eller nese eller andre ansiktstrekk som ikke forandres. Studien konkluderte med at bruken av testing og tilbakemeldinger i opplæring sannsynligvis vil gi en forbedring av resultatene. I en lignende studie gjennomført av Alenezi og Bindemann (2013) gjorde man lignende funn - at tilbakemeldinger etter hver test påvirket resultatene. Deltakerne oppnådde ingen forbedring hvis de bare fikk en generell tilbakemelding etter at alle testene var gjennomført.

Resultatene fra en studie av Towler, White og Kemp (2017) tyder på at prestasjonene bedres hvis man fokuserer på særegne ansiktstrekk ved sammenligning av ansikter. I studien fikk en gruppe universitetsstudenter utlevert to og to bilder, og skulle avgjøre om bildene var av samme person eller to forskjellige personer. Halvparten av studentene fikk samtidig et skjema som listet opp 11 ansiktstrekk som skulle vurderes, for eksempel ører, øyner, nese, arr/blemmer og ansiktsform. Helt til slutt skulle de ta stilling til om de to bildene var av den samme personen eller av to forskjellige personer. Den andre halvparten av studentene fikk samme oppgave, men fikk ikke benytte seg av listen med ansiktstrekk. Gruppen som sammenlignet ett og ett ansiktstrekk kunne vise til signifikant bedre resultater enn kontrollgruppen. I samme studie gjorde Towler, et al. (2017) også en test med syv eksperter fra The Australian Passport Office. Ekspertene oppnådde gjennomgående bedre resultater enn studentene.

Towler et al. (2019) tok utgangspunkt i påstander om at opplæringsmetoder og kurs ikke ble tilstrekkelig evaluert. De evaluerte 11 ulike kurs og utdanningsprogram i Australia, Finland, Storbritannia og USA. Denne evalueringen avdekket at de fleste kursene skjer i klasseromsundervisning eller i forelesninger og har en varighet på inntil én dag. I alle kursene ble deltakerne anbefalt å sammenligne ansiktstrekk som ører, nese, munn og spesielle kjennetegn. De fleste beskrev også prinsipper innen fotografi, hvordan bildekvaliteten og motivet kan gjøre det vanskeligere å sammenligne bilder. Alle kursene inkluderte praktiske øvelser med tilbakemeldinger til kursdeltakerne. Towler, et al. (2019) reagerte imidlertid på at kun to av kursene tok opp forskningsbasert kunnskap om hvor stor feilprosenten er, både

blant nybegynnere og erfarne tjenestemenn. De påpeker at mangel på slik kunnskap kan få noen tjenestemenn til å undervurdere oppgaven.

For å vurdere et eventuelt læringsutbytte i sammenligning av ansikter, gjennomførte deltakerne på fire av kursene tester før og etter kurset. Disse kursene hadde varighet på enten en halv dag eller tre dager. Evalueringen viste at de korteste kursene ikke forbedret resultatene til deltakerne, selv om deltakerne selv hadde en opplevelse at de hadde blitt bedre. Tredagerskurset forbedret resultatene noe. Det samme resultatet fant også Towler, et al. (2019) i sin studie; personer med mye trening og erfaring fra før hadde mest effekt av kursene. De mener at dette er en naturlig følge av at de som har tilfredsstillende opplæring kan følge opp det de lærer i sin daglige jobb og videreutvikle ferdighetene i sitt daglige arbeide.

Towler, et al. (2019) fremhever viktigheten av at organisasjoner som tilbyr opplæring i ansiktsgjenkjenning og -sammenligning evaluerer effekten av kursene sine, ved å kontrollere at deltakerne faktisk forbedrer resultatene i ettertid. Der det er mulig bør man også sørge for oppfølging og feedback i praksis etter opplæring.

2.4. Effekten av personlige egenskaper

Towler, et al. (2019) fremhever at det kan være flere faktorer som gjør at noen presterer bedre enn andre, blant annet egenskaper ved personen som sammenligner bildene. Noen kan ha et naturlig talent for gjenkjennelse, andre kan være nærmest ansiktsblinde.

Magnussen (2004) beskriver hvordan mennesker har lettere for å gjenkjenne og identifisere personer som ligner oss selv, enn personer med fremmedartet utseende. Spesielt er det tydelig ved sammenligning av personer med en annen etnisk tilhørighet. Det gjelder også i andre sammenhenger. Ifølge Magnussen (2004) kjenner kvinner lettere igjen kvinner, og menn har lettere for å kjenne igjen menn. På samme måte kjenner man lettere igjen personer i samme aldersgruppe som en selv. Dette forklarer han med at mennesker har mer, vedvarende oppmerksomhet mot personer som til enhver tid er lik seg selv. Knyttet til politietterforskning, hevder Magnussen (2004) at vitner er 1,6 ganger mer tilbøyelige til å feilaktig gjenkjenne ukjente ansikter av en annen etnisk gruppe enn sin egen.

Deltakernes motivasjon har også vist seg å kunne påvirke resultatene. I en studie om ansiktssammenligning gjennomførte Moore og Johnston (2013) eksperimenter der de lovet sjokolade og søtsaker til deltakere som presterte over gjennomsnittet. Deltakerne fikk presentert to og to bilder om gangen, og skulle ta stilling til om bildene var av samme person, eller av to forskjellige personer. Testene der deltakerne ble premiært gav signifikant bedre resultater enn tester uten belønning.

2.5. Effekten av testenenes sammensetning

Forskningen som er gjort på sammenligning av ukjente ansikter har foregått over lang tid og har hatt mange ulike innfallsvinkler. En mulig forklaring på ulike resultater kan skyldes forskjellig utforming av tester. En av forskjellene knytter seg til hvordan testene er utformet og hvilken typer bilder som er benyttet som sammenligningsgrunnlag.

Sammenligning av filmopptak og stillbilder fra videoovervåkning

Burton, et al. (1999) utførte et eksperiment der deltakerne skulle sammenligne opptak fra videoovervåkning med portrettbilder av ansikter. Overvåkningvideoene ble hentet fra Universitetet i Glasgow, og viste forelesere som gikk inn igjennom inngangspartiet til universitetsbygningen. Deltakerne i studien fikk hver for seg se video av foreleserne. Deretter fikk de se portrettbilder, ett om gangen, og skulle avgjøre om personen på bildet stemte overens med noen av personene fra videoopptakene. Burton, et al. (1999) gjennomførte også et forsøk der det kun ble vist stillbilder fra overvåkningsfilmen. Her testet man ikke polititjenestemenn, men kun universitetsstudenter. Resultatene var signifikant bedre når deltakerne fikk se hele filmopptak, i forhold til å bare se stillbilder fra filmen.

Deltakerne i studien besto av erfarne polititjenestepersoner (ukjente ansikter), studenter som ikke kjente foreleserne (ukjente ansikter) og studenter som hadde fulgt forelesernes undervisningstimer (kjente ansikter). De studentene som kjente foreleserne fra før presterte betydelig bedre enn de to gruppene som ikke kjente foreleserne fra før.

Polititjenestepersonene presterte ikke bedre enn studentene.

Sammenligning av opptak fra videoovervåkning mot fysisk tilstedeværende person

Davis og Valentine (2009) ønsket å simulere situasjonen i en rettssak, der deltakerne skulle se opptak fra videoovervåkning og deretter vurdere om det virkelig var den "tiltalte" (fysisk

tilstedeværende) man kunne se på videoklippet. Forfatterne mente at resultatene ikke kunne direkte sammenlignes med en reell rettsak, men resultatene var likevel i overensstemmelse med andre studier (Bruce, et al., 1999; Burton, et al., 2010; Dowsett & Burton, 2015); tester med gode bilder av "gjerningspersonen" gav en feilrate på ca. 20 prosent.

Sammenligning av bilder fra legitimasjonskort mot fysisk tilstedeværende person

Kemp, Towell og Pike (1997) gjennomførte en studie der de undersøkte treffsikkerheten ved kontroll av personers identitet ut fra bilder på kreditt-/bankkort. Deltakerne var butikkmedarbeidere som satt i kassen på et supermarked i utkanten av London. 44 studenter figurerte som kunder i butikken og skulle gå gjennom kassen for å betale.

Butikkmedarbeiderne skulle kontrollere om kunden virkelig var personen som var avbildet på bankkortet. Mer enn halvparten av de falske kortene ble akseptert, og totalt var en tredjedel av butikkmedarbeidernes avgjørelser feil. Her var ingen av kortene eldre enn seks uker, alle deltakerne var klar over at de var med på en studie og uttalte i ettertid at de hadde vært mer oppmerksom på kundene enn i en normal arbeidssituasjon. Forfatterne mente derfor at det er grunn til å tro at resultatene hadde vært enda dårligere i en reell situasjon.

Sammenligning av portrettbilde mot portrettbilde

I de senere år har man sett behovet for å ha et felles sammenligningsgrunnlag, spesielt ved undersøkelser som vurderer individuelle forskjeller blant deltakere. Den gjennomsnittlige feilprosenten for sammenligning av ukjente ansikter er på ca. 20-30 %, under optimale forhold (Bruce, et al., 1999; Burton, et al., 2010; Dowsett & Burton, 2015). I utviklingen av The Glasgow Face Matching Test bygget Burton, et al. (2010) opp en database med over 300 portrettbilder. Det ble tatt nøytrale portrettbilder av figurantene rett forfra. Den eneste variasjonen var at bildene ble tatt med to ulike kameraer, og bildene ble tatt med noen minutters mellomrom.

Både billedmaterialet og selve testen er blitt benyttet som grunnlag for en rekke senere undersøkelser, nettopp fordi man kan sammenligne bilder under mest mulig nøytrale forhold (Dowsett & Burton, 2015; Robertson, et al., 2016; Towler, et al., 2017; White, Kemp, Jenkins & Burton, 2014).

2.6. Effekten av bildenes egenskaper

Video og bilder som innhentes fra overvåkningskameraer har sjelden helt optimale forhold som kan sammenlignes med portrettbilder eller bilder fra politiets fotoregister. En rekke omstendigheter kan påvirke mulighetene til gjenkjenning eller identifisering. Felles for disse er at man i reelle tilfeller ikke kan påvirke dem. I eksperimenter og arrangerte tester kan man derimot manipulere de ulike påvirkningsvariablene og vurdere effekten.

Ansiktsuttrykk og ulik synsvinkel

Bruce, et al. (1999) undersøkte hvordan ulikheter i personers ansiktsuttrykk og forskjellig synsvinkel kunne påvirke resultatene, både ved bruk av filmsnutter og ved bruk av stillbilder fra videoovervåkning. Forfatterne kom frem til at synsvinkel påvirket prestasjonen vesentlig, mens ansiktsuttrykk hadde mindre effekt. Ifølge Bruce, et al. (1999) er dette i samsvar med tilsvarende undersøkelser som tester gjenkjenning (å huske ansikter). Hvorvidt man hadde tilgang på videoklippet eller kun stillbilder, hadde ingen vesentlig innvirkning på resultatene. Det viktigste funnet er imidlertid, etter forfatternes eget utsagn, at en høy feilfrekvens var gjennomgående i alle eksperimentene. På det beste var feilraten på omtrent 30 prosent, med bilder av god kvalitet. Bruce, et al. (1999) fremhever viktigheten av at domstolene må vite om denne usikkerheten. Dommerne må vite om at bildesammenligninger har en viss usikkerhet ved seg og at slike vurderinger noen ganger kan være villedende. Bruce, et al. (1999) mener at denne metoden alene ikke bør benyttes til å slå fast en persons identitet.

Tiden som er gått fra bildene er tatt

I en normal etterforskningssituasjon kan politiet finne bilder til sammenligning med mulige kandidater fra flere kilder; politiets fotoregister, passbilder, bilder fra Facebook, andre sosiale medier med mer. Bildene kan være tatt på forskjellige tidspunkter, kanskje med års mellomrom, og utseendet kan ha forandret seg over tid. Megreya, et al. (2013) mener dette er en viktig faktor å være bevisst på når man sammenligner bilder. I mange eksperimenter benyttes det bilder av god kvalitet og bilder tatt rett forfra der figuranten ser rett inn i kamera uten forstyrrende elementer. Bildene kan til og med være tatt på samme dag, slik at sammenligningsgrunnlaget skal være best mulig. Hvis man i en eksperimentell setting skal minimere antall påvirkelige variabler, kan det være riktig fremgangsmåte i henhold til vitenskapelig metode. Slik er det imidlertid ikke i virkeligheten, påpeker de.

I dette tilfellet undersøker Megreya, et al. (2013) hvordan en gruppe studenter presterer når de sammenligner bilder som er tatt på samme dag, og om resultatene er forskjellig når de sammenligner av bilder som er tatt med flere måneders mellomrom. For bildene som var tatt samme dag, var treffprosenten på mellom 80% og 90%. I testene der bildene var tatt med flere måneders mellomrom var treffprosenten vesentlig lavere, på mellom 60% og 70%. Ut fra dette mener forfatterne at resultatene fra tester i en eksperimentell setting ikke kan sammenlignes med ferdigheter i bildesammenligning i virkelig etterforskning. Når resultatene ble svekket såpass mye ved å benytte bilder som er tatt på forskjellig tidspunkt, vil de variere minst like mye når man skal sammenligne bilder av dårligere kvalitet, fra lenger avstand eller lignende.

Billedkvalitet og oppløsning

Når det er innhentet opptak fra videoovervåkning som bevis i straffesaker er billedkvalitet en svært vanlig utfordring. Noen overvåkningskameraer er ment som oversiktskameraer – som skal dekke et større område. Innendørs er kameraene ofte langt oppe på veggen, for å fange opp mer på ett enkelt kamera, eller for å unngå sabotasje eller tildekking. En slik plassering kan gi bedre oversikt, men er problematisk når man skal zoome inn og studere detaljer i bildet. Bindemann, Attard, Leach og Johnston (2013) gjennomførte fire eksperimenter med bilder av ulik fysisk størrelse og oppløsning. Resultatene viste at dårlig billedkvalitet også gav flere feil enn bilder med bedre kvalitet og oppløsning. Sammenligning av bilder med god kvalitet gav en feilfrekvens på 10-15 prosent. Bilder med dårligere oppløsning gav en feilfrekvens på 34 prosent, mens bildene med dårligst kvalitet gav en feilfrekvens på 48 prosent. Forfatterne peker på at den negative effekten av grovpikslede bilder kan kompenseres noe ved å redusere den fysiske størrelsen på bildet. De fremhever likevel at kvaliteten på innhentede opptak er varierende, og at gjenkjennelse av ukjente gjerningspersoner i straffesaker bør gjøres med stor varsomhet. De påpeker at samme varsomhet ikke er nødvendig med kjente ansikter, og sammenligner med resultatene til Lander, Bruce og Hill (2001), som gjennomførte en lignende studie med kjente ansikter med langt bedre resultater.

Henderson, Bruce og Burton (2001) gjennomførte en studie der de sammenlignet kvaliteten på filmopptak fra videoovervåkningssystem med opptak utført av et profesjonelt TV-team. For at eksperimentene skulle være mest mulig realistisk sammenlignet med en reell hendelse, benyttet forfatterne skuespillere som skulle gjennomføre et arrangert bankran. Ranet ble filmet av et profesjonelt TV-selskap, i tillegg til at det ble filmet med bankens

videoovervåkningssystem. Sammenligningstester med bilder av lav kvalitet fra videoovervåkning gav en feilprosent på opptil 70 prosent. Resultatene ble langt bedre ved bruk av med høy kvalitet, med en feilprosent ned mot 30 prosent. De la også inn tilleggselementer som ulik synsvinkel og bruk av caps og lue, som førte til en større variasjon i resultatene.

Foranderlige ytre detaljer ved personen

I tillegg til bytte av klær, kan også endret hårfrisyre og anskaffelse eller fjerning av skjegg eller bart påvirke resultatet ved ansiktssammenligning (Fletcher, Butavicius & Lee, 2008). Bruk av caps, lue eller briller påvirker også resultatene i negativ retning (Henderson, et al., 2001; Kramer & Ritchie, 2016).

I ett av eksperimentene til Burton, et al. (1999), der deltakerne fikk se bilder av forelesere på vei inn på universitetet i Glasgow, ble deler av kroppen eller ansiktet maskert. Opptakene der kroppen var skjult gav noe dårligere resultater, mens testene der ansiktet var skjult gav den mest markerte reduksjon i treffprosenten. Forfatterne mente derfor at det nettopp var ansiktet som var det viktigste elementet i gjenkjennelsen. Elementer som klesdrakt og kroppsbygning hadde mindre betydning.

Figurantenes særegenhet

Selv om bildene er av god kvalitet, og andre påvirkningsfaktorer er tatt hensyn til, kan det være utfordrende å vurdere vanskelighetsgraden av de ulike testene (Faw, 1992). Få studier har noen form for kategorisering av hvor homogen gruppen av figuranter er. Norell, et al. (2015) pekte blant annet på dette i sin studie der de sammenlignet ferdighetene til kriminaltekniske eksperter med universitetsstudenter. De kunne ikke utelukke at resultatene ble påvirket av at noen billedpar besto av to svært like personer, mens andre billedpar var mer forskjellige.

I Faw (1992) sin studie henvises det til en studie av Davies, Shepherd og Ellis (1979), som begynte med å bygge opp en pool med bilder av voksne menn med ulikt utseende. Ved hjelp av en cluster-analyse ble bildene sortert i grupper (klynger/clustere) etter hvor like personene var. Ulike tester kunne slik settes sammen med ulik vanskelighetsgrad. Davies, et al. (1979) varierte vanskelighetsgraden på gjenkjenningsoppgavene og påviste at tester med bilder kun fra ett cluster – bilder av personer med ganske likt utseende, var vanskeligere enn tester med

bilder fra flere forskjellige cluster. Testene med bilder fra samme cluster gav som ventet høyere feilfrekvens.

Burton, et al. (2010) benyttet over 300 figuranter til å sette sammen 168 bildepar i Glasgow Face Matching Test. Der ble de 40 billedparene som flest deltakere tok feil av, benyttet til å konstruere en kortversjons-test, med høyere vanskelighetsgrad enn den originale testen. Flere har sett behovet for å benytte standardiserte tester, nettopp med tilnærmet lik vanskelighetsgrad. Bildegrunnlaget fra The Glasgow Face Matching Test er derfor benyttet i flere nyere studier (Dowsett & Burton, 2015; Robertson, et al., 2016; Towler, et al., 2017; White, Kemp, Jenkins & Burton, 2014).

Presentasjonsmåte

Cutler og Penrod (1995) hevder at måten bildene blir presentert på, kan påvirke resultatene ved bildesammenligning. De har tatt utgangspunkt i to fremgangsmåter som begge har vært mye brukt i politietterforskning; sekvensiell og simultan (samtidig) visning. I en sekvensiell visning får deltakeren se to bilder om gangen og må ta stilling til om de to bildene er av samme person eller av to forskjellige personer. I en simultan visning får deltakeren se flere bilder samtidig, oftest mellom fem og ti bilder, og skal ta stilling til om noen av bildene er av samme person. De viser her til Lindsay og Wells (1985), som fant at sekvensiell presentasjon gav flest korrekte svar der den mistenkte *ikke* var med i presentasjonen. Resultatene viser at der ikke er vesentlige forskjeller mellom sekvensiell og samtidig visning i de tilfellene der den mistenkte er med i presentasjonen (Granhag, 2005).

2.7. Relasjonen til norsk politietterforskning

I pensumlitteraturen til Politihøgskolens grunnutdanning er etterforskningsprosessen beskrevet som "en kontinuerlig innsamling og vurdering av spor og informasjon" (Bjerknes, Fahsing & Bergum, 2018). Etter å ha identifisert alternative, konkurrerende hypoteser skal man innhente tilstrekkelig informasjon som styrker og svekker de ulike hypotesene. Dersom man ikke klarer å utelukke konkurrerende hypotesene vil saken bli henlagt. Dersom man til slutt står igjen med hypotesen som påstår at den mistenkte er skyldig, vil saken ende med siktelse og tiltale (Bjerknes, et al., 2018). Identifisering av ukjente personer på overvåkningsopptak er kun en liten del av etterforskningsprosessen, men kan potensielt ha avgjørende betydning. Dersom videoovervåkningsbilder viser den straffbare handlingen og

samtidig viser hvem gjerningspersonen er, vil skyldhypotesen styrkes betydelig. Alternative hypoteser vil virke langt mindre sannsynlig, og kan i noen tilfeller helt utelukkes.

Teorier viser at mennesket har en tendens til å søke etter informasjon som støtter opp om den mistanken vi allerede har, å ta nøytral informasjon til inntekt for sitt etablerte syn og å ignorere eller bortforklare informasjon som ikke passer inn (Rachlew, 2009). Bjerknes, et al. (2018) mener at etterforskerens største utfordring ligger i nettopp her - i menneskenes nedarvede, kognitive forenklingsstrategier. Vår arbeidsminnekapasitet og kunnskaper har klare begrensninger. For å kompensere for begrensningene lagrer mennesket informasjon i større strukturer eller skjemaer, som hjelper oss til å ta snarveier som gjør det mulig å lagre mer informasjon og fortolke deler av informasjon inn i en større sammenheng. En rekke slike kognitive forenklingsstrategier er en stor fordel i dagliglivet. I etterforskningssammenheng reduseres evnen til å gjennomføre systematiske og pålitelige undersøkelser, spesielt i situasjoner der man blir utsatt for stress. Å stilles overfor alvorlige dilemmaer, tidspress eller oppleve forventninger fra etterforskningsledere, politimestre eller media, er eksempler på forhold som øker den emosjonelle belastningen. I slike tilfeller er det lett for å velge enkle beslutningsstrategier (Rachlew, 2009). Ut fra dette hevder Bjerknes, et al. (2018) at det er naivt å tro at alle mennesker er født til å være gode beslutningstakere i enhver situasjon, også når det gjelder polititjenestemenn.

Fahsing og Ask (2013) beskriver hvordan de kognitive forenklingsstrategiene kan påvirke kritiske avgjørelser i etterforskningen av en straffesak og hvilke konsekvenser det kan medføre. Påvirket av forenklingsstrategiene fokuseres det på én enkelt hypotese – å bekrefte den mistenktes skyld - i stedet for å være åpen for andre hypoteser. Tidspunktet der avgjørelsen som fører etterforskningen over en slik ny fase tas, der etterforskerne blir mer fokusert på én enkelt hypotese og overser andre alternative hypoteser, beskrives av Fahsing og Ask (2013) som "tipping points". Avgjørelsen vil påvirke den videre behandlingen av saken - fokusområdet snevres inn. Identifisering av en mistenkt på bakgrunn av bilder fra videoovervåking kan være en slik kritisk avgjørelse.

Hvis noen skal dømmes for en straffbar handling, må etterforskningen før eller siden over i en fase der den rettes mot den mistenkte. Politiet må unngå å gjøre det for tidlig, før andre hypoteser er sjekket ut, mener Fahsing og Ask (2013). Forfatterne fremhever to typer avgjørelser som britiske og norske etterforskere identifiserte som typiske og potensielt

kritiske: Avgjørelser om etterforskningens hovedlinjer og hovedstrategier, og avgjørelsen om å navngi, arrestere eller sikte en mistenkt. Dersom en polititjenestemann ut fra videoovervåkningsbilder kan identifisere gjerningspersonen, kan det være god nok grunn til å legitimere en pågrep. Faren for å fokusere kun på hypotesen om at den navngitte personen er skyldig er til stede.

Det er mange andre faktorer som kan ha innvirkning på strategier, retningsvalg og ressursfordeling i etterforskningen av en straffesak. Fahsing og Ask (2013) peker både på situasjonelle faktorer; tilgangen på informasjon/bevis, eksternt press fra media og lokalbefolkningen, internt press/organisatoriske tema og tidspress; og individuelle faktorer som etterforskeres erfaring, trening og utdanning og personlige egenskaper.

Politiets etterforskning og vurderinger skal til slutt kvalitetssikres og etterprøves på nytt. Påtalemyndigheten skal legge frem bevis for sine tiltaleposter, og politiets etterforskere skal forklare seg om arbeidet de har gjort.

Det har vist seg at politivitner ikke presterer bedre enn sivile vitner i det gjelder vitnekonfrontasjoner (Rachlew, 2009), men det har ikke lyktes å finne noen norske studier om hvordan politiets vitnemål om ansiktssammenligning oppfattes av retten. Vi vet imidlertid at politiet nyter stor tillit hos befolkningen. Politiet oppfattes som troverdige vitner, og det legges vanligvis vekt på deres forklaring.

I de tilfeller der det uten spesiell grunn legges mer vekt på politiets vitnemål enn andre, mener Magnussen (2004) og Axberger (2006) at det kan skyldes en sammenblanding av begrepene troverdighet og pålitelighet. Et vitne kan fremstå som *troverdig*, men trenger ikke av den grunn være *pålitelig*. Både ut fra modellforsøk og faktiske kriminalsaker mener både Magnussen (2004) og Axberger (2006) at et vitnes uttrykk for visshet omkring egne observasjoner er den klart sterkeste faktoren i domstolenes bedømmelse av vitnets troverdighet. En oppnevnt sakkyndig, eller andre som retten finner faglig kvalifisert, kan med selvsikker opptreden fremstå som svært troverdig.

Valentine (2015) mener at det i rettssystemet festes altfor stor lit til de såkalte ekspertene innen ansiktsgjenkjenning og ansiktssammenligning. Hans erfaring fra rettssaker i England og Australia er at domstolene ikke blir gjort kjent med forskningsfunn eller litteratur som omtaler

kognitive bias, feiltrater eller informasjon om begrensningene for gjenkjenning av ukjente personer ut fra overvåkingsbilder. Domstolene stiller ifølge Valentine (2015) sjelden noen spørsmål ved teknikkene eller metodene som ekspertvitnene benytter. Han mener at dette kan være et rettssikkerhetsproblem, og stiller spørsmål om det burde være lovlig å presentere slike bevis uten at retten er gjort kjent med usikkerheten som finnes.

Edmond et al. (2010) mener at man bør være forsiktig med å kalle seg ekspert på dette feltet. Han betviler ikke at noen har oftere rett enn andre, eller at noen kan være flinkere enn andre. Han diskuterer imidlertid hvilke kriterier som legges til grunn for å kunne kalles ekspert, og hvorvidt man kan se på politietterforskere som mer kvalifisert enn andre.

Magnussen (2004) peker ut flere mulige måter domstolene kan kvalitetssikre påståtte ekspertvurderinger. En mulighet er at det foretas en vurdering av om metodene og teoriene som ekspertvitnene legger til grunn, kan etterprøves. En annen kvalitetssikring kan være å la andre ekspertvitner uten tilknytning til saken gjøre en egen vurdering.

3. Metode

I dette kapittelet vil oppgavens metodiske valg bli gjennomgått og drøftet. Først presenteres utvalget, det vil si hvem som deltok i studien og hvordan de ble rekruttert. Deretter omhandles forskningsdesignet - hvilken fremgangsmåte som er benyttet for å innhente data og hvilke andre metoder som ble vurdert. Det blir så gitt en beskrivelse av selve datainnsamlingen og etterfølgende bearbeiding og analyse. Mot slutten av kapittelet gjøres det refleksjoner rundt validitet, reliabilitet og etiske hensyn. Generell metodeteori vil ikke bli omtalt i særlig grad, men trekkes inn der det anses relevant.

3.1. Utvalget

Problemstillingen i denne oppgaven knytter seg til *polititjenestepersoner*, og om erfaring og opplæring kan påvirke deres treffsikkerhet ved sammenligning av ukjente ansikter på opptak fra videoovervåkning. En forsker kan ikke undersøke alle som tilhører den gruppen man vil studere. Forskeren må derfor gjøre et utvalg (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2016). Ideelt sett bør utvalget være representativt for sin gruppe, og man kan da sannsynliggjøre at resultatene i studien gjelder for hele gruppen (Johannessen, et al., 2016). I denne studien var det nødvendig å rekruttere noen polititjenestepersoner med og noen uten erfaring fra arbeid med videoovervåkning. Det var derfor ikke mulig å gjøre et utvalg som var representativt for alle polititjenestepersoner.

Deltakerne ble rekruttert ved hjelp av snøballmetoden (Johannessen, et al., 2016, s. 119), gjennom å ta kontakt med personer som arbeider med videoovervåkning og seksjonsledere ved etterforskningsenheter i Oslo politidistrikt og Vest politidistrikt. De videreformidlet forespørselen til aktuelle deltakere. Ønsket om å få tak i deltakere med ulik erfaringsbakgrunn var vektlagt i forespørselen.

I denne studien ble det gjort en strategisk utvelgelse. Dette passer vanligvis godt når deltakerne er eksperter innenfor sitt fagfelt (Johannessen, et al., 2016). Det fungerte også i denne studien, der det var behov for deltakere med forskjellig erfarings- og opplæringsnivå. Rekrutteringsprosessen kan være enklere i undersøkelser der man opptrer som innsideforsker; der man forsker på sin egen profesjon (Rachlew, 2010). Noen kan være mer positivt innstilt til en kollega enn andre forskere, mens andre kan føle seg mer forpliktet til å hjelpe en kollega enn andre forskere. I arbeidet med denne studien var det utvilsomt en fordel å være ansatt i

politiet. Det var uproblematisk å komme i kontakt med ledere og deltakere, og forholdene ble lagt til rette ved utlån av kontorer, nøkkelkort og ved at deltakerne fikk bruke av sin arbeidstid. Likevel var rekrutteringen av deltakere utfordrende, spesielt å få tilstrekkelig med deltakere som regnet seg selv som erfarne.

Det ble nødvendig å trekke en grense for hva som kunne betegnes som tjenestemenn uten erfaring og opplæring, hva som var tjenestemenn med erfaring og opplæring og hva som var midt imellom. De fleste som meldte seg som deltakere hadde vært litt borti videoovervåkning, gjenkjennelse og sammenligning av bilder. Ved bruk av for strenge kriterier ville det bli for få deltakere, for eksempel hvis kriteriet var å aldri ha sett på overvåkingsbilder i etterforskningsammenheng. Løsningen ble å bruke deltakernes faste arbeidsoppgaver som kriterium. De som har eller har hatt arbeid med videoovervåkning som en av sine faste arbeidsoppgaver ble betegnet som erfarne, de som ikke har eller har hatt videoovervåkning som en fast arbeidsoppgave ble betegnet som uerfarne.

Det kan diskuteres hvorvidt utvalget er stort nok. Til sammen 29 tjenestepersoner deltok. Tre av dem ble syke underveis, og gjennomførte ikke hele undersøkelsen. De er derfor ikke regnet med i resultatene. Deltakerne som gjennomførte er ansatt i Vest politidistrikt (12) og Oslo politidistrikt (14)¹. 15 av deltakerne var menn, 11 var kvinner.

Antallet deltakere i denne studien er for lite til å kunne generalisere, og man kan ikke si at resultatene gjelder for polititjenestemenn eller etterforskere som gruppe. Utvalget kunne blitt større ved å inkludere flere politidistrikter i undersøkelsen. Det ble ikke gjort på grunn av hensyn til oppgavens omfang. Størrelsen på utvalget er likevel ikke til hinder for å gjøre interessante funn, som sammen med tidligere forskning kan gi en pekepinn på hva som kan undersøkes videre.

3.2. Forskningsdesign – begrunnelse for valg av metode og metoderefleksjon

Sammenligning av ukjente ansikter på opptak fra videoovervåking er en liten, men viktig del av etterforskningsprosessen. Det var ønskelig å undersøke problemstillingen på en realistisk måte, så tett opp mot en reell etterforsknings situasjon som mulig. Samtidig var det viktig å

¹ Ën av deltakerne hadde nylig begynt i ny jobb hos Kripos, men hadde sin erfaringsbakgrunn i Oslo politidistrikt. Deltakeren ble rekruttert gjennom kollegaer i Oslo politidistrikt, og på grunn av den korte perioden i Kripos regnes deltakeren i denne studien som etterforsker i Oslo.

bruke metoder som kunne gi troverdige og solide resultater. Derfor ble flere metoder vurdert. For å kunne besvare problemstillingen på en best mulig måte, ble den delt opp i tre underliggende forskningsspørsmål:

1. Er noen polititjenestepersoner mer treffsikre enn andre?
2. Er det noen sammenheng mellom polititjenestepersonenes treffsikkerhet og erfaring?
3. Er det noen sammenheng mellom polititjenestepersonenes treffsikkerhet og opplæring?

Det første forskningsspørsmålet innebærer en form for vurdering av polititjenestepersonens prestasjoner. Både observasjon, intervju og eksperiment eller kvasi-eksperiment ble vurdert som metode, men ble valgt bort. Observasjon og intervju vil gi inngående kjennskap til metodikk, rutiner og holdninger, men kan ikke gi noe mål på treffsikkerheten til deltakerne. Eksperiment eller kvasi-eksperiment kan gi en objektiv vurdering av treffsikkerhet, men kan i liten grad relateres til praktisk etterforskningsarbeid. Mange av undersøkelsene som er gjort i tidligere forskning har gjennomført eksperimenter, men har også møtt kritikk for å være for teoretiske (Burton, 2013).

Valget falt til slutt på en vignettstudie. Vignettstudier blir av Egelund (2010, s. 128) beskrevet som en egnet metode for å kartlegge bestemte typer vurderinger og handlingsvalg. Metoden bygger på en vignett, en kort historie som blir presentert for deltakeren, slik at han eller hun kan sette seg inn i den konteksten studien gjelder. Vignettmetoden setter deltakeren raskt inn den settingen forskeren ønsker å studere, og man sikrer at alle deltakerne har en lik referanseramme (Egelund, 2010). I denne studien ble deltakeren bedt om å se seg selv i rollen som etterforsker. I forbindelse med etterforskning av en straffesak hadde de fått inn bilder av en gjerningsmann fra videoovervåkning. En annen etterforsker hadde satt sammen et sett med bilder av mulige gjerningsmenn. Deres oppgave som etterforsker var å sammenligne bildene – er noen av dem gjerningspersonen?

Egelund (2010) mener at vignettmetoden passer bra i studier der man skal undersøke hvilke variabler som er avgjørende for bedømmelsen av et fenomen, og til undersøkelser av profesjonelle gruppers vurderinger og handlingsmønster. Egelund (2010) trekker spesielt frem undersøkelser der man skal studere variasjoner mellom profesjonsgrupper, og se på hvordan de ulike gruppene bedømmer konkrete situasjoner. Derfor burde metoden også være passende

i denne studien, der deltakernes vurderinger i arbeidet med identifisering av en person som er fanget opp av overvåkningskameraer. Målet var å gi deltakerne assosiasjoner til en normal arbeidssituasjon og dermed nærmere problemstillingen.

Spørreskjema

For å innhente opplysninger om deltakernes arbeidserfaring, opplæring og utdanning ble det benyttet et spørreskjema. I spørreskjemaet oppgav tjenestepersonene opplysninger om hvor lenge de har arbeidet i politiet, hvor lang erfaring de har som etterforsker, om de har erfaring fra gjenkjenning av personer på videoovervåkning, samt opplysninger om opplæring, etter- og videreutdanning i etterforskning, elektroniske spor og ansiktsgjenkjenning. I tillegg ble de spurt om aldersgruppe, kjønn og hvilken avdeling de arbeider på ved utfylling av spørreundersøkelsen. I analysearbeidet så jeg behovet for å kjenne til deltakernes eksakte alder og eksakt antall års erfaring som polititjenesteperson og som etterforsker, derfor ble dette innhentet i ettertid ved å kontakte deltakerne via e-post.

Det vil ikke være mulig å få svar på alle spørsmål man lurer på gjennom et spørreskjema. Utgangspunktet for valg av variabler var undersøkelsens problemstilling, og spørsmålene ble utformet for å gi et best mulig svar på den. Fokuset var å finne frem til relevant kunnskap om forhold knyttet til erfaring, opplæring og utdanning.

Det finnes flere måter å utforme et spørreskjema på. Skjemaene kan være prekodete, med faste svaralternativer, man kan ha åpne spørsmål med fritekstfelter, eller man kan velge en kombinasjon; semistrukturerte spørreskjemaer. I dette tilfellet ble det benyttet et spørreskjema som i hovedsak var prekodet, men med noen muligheter for en kort forklaring der alternativene ikke passet helt. Når det gjaldt arbeidserfaring, kunne det være vanskelig for deltakerne å beskrive seg selv som en erfaren eller ikke-erfaren tjenesteperson. Derfor var det i spørreskjemaet mulig å gi en kort beskrivelse hvis man ikke visste helt hvor man hørte til. Ved gjennomgang i ettertid ville man med større presisjon plassere deltakeren i riktig gruppe. I sammenheng med opplæring og utdanning var det tidlig klart at det var et svært begrenset utdanningstilbud for polititjenestemenn innen ansiktssammenligning. For å kunne si om hvilken type utdanning det var snakk om var det en mulighet for å utdype svaret.

Det er flere fordeler ved å benytte prekodete spørreskjemaer. Faste spørsmål og svar innebærer en standardisering, som gjøre det mulig å se på likheter og variasjoner i måten

deltakerne svarer på. Dette kan gi mulighet til å generalisere (Johannessen, et al., 2016). Man kan samle inn data fra mange individer på forholdsvis kort tid, det er enkelt å bearbeide og ved hjelp av statistiske analyser undersøker man sammenhenger mellom fenomener. Fritekstfeltene i dette spørreskjemaet var i hovedsak utformet for å kunne plassere respondenten i riktig gruppe, dersom ikke svaralternativene var dekkende. Ekstraarbeidet med koding og bearbeiding ble derfor ikke vesentlig mer tidkrevende.

Johannessen, et al. (2016) fremhever at gode spørreskjemaer må være selvinstruerende. Dette innebærer blant annet at spørsmålene må være enkelt formulert og entydige, svaralternativene må være gjensidig utelukkende og uttømmende, og man må unngå bruk av ledende spørsmål. Dette gir mindre rom for tolkning, både av spørsmål (for deltakeren) og svar (for forskeren), og dermed større muligheter for å sammenligne gjennom enkle statistiske analyser.

Opplysningene fra spørreskjemaet har i ettertid blitt analysert sammen med svar på ansiktsgjenkjenningstestene. Resultatene er bearbeidet i Microsoft Excel og SPSS.

3.3. Oppbygging av bildetester

Bildetestene ble satt opp med inspirasjon fra eksperimenter og tester fra tidligere forskning. Ulike forskere har benyttet mange forskjellige tester for å undersøke ulike variabler, og det var ikke mulig å ta for seg alle disse i en og samme masteroppgave. For å vise hvilke valg som er tatt i denne studien, er fremgangsmåten beskrevet detaljert. På denne måten er metoden og fremgangsmåten transparent, og dersom det skulle bli aktuelt å bygge videre på undersøkelsene vil det være mulig å gjøre testene på eksakt samme måte.

Innhenting av portrettbilder

Portrettbilder som skulle brukes til sammenligning med overvåkningsbilder ble innhentet i foajéen ved Studentsenteret ved Universitetet i Bergen. Tilfeldig forbigående ble spurt om de var villige til å delta i studien ved å la seg avbilde. Alle fikk muntlig informasjon om hvordan studien var lagt opp og om hvordan bildene skulle benyttes i en masteroppgave ved Politi-høgskolen. De fikk forsikringer om at bildene utelukkende skulle brukes i forbindelse med denne studien, og at de deretter ville bli slettet. Det ble presisert at noen bilder kunne bli brukt i selve oppgaveteksten, men ingen hadde innvendinger. I tillegg fikk de utlevert

informasjonsskriv med utfyllende informasjon. Til sammen 100 personer sa seg villige til å la seg avbilde.

For å kunne finne et tilstrekkelig antall sammenligningsbilder til 10 tester ble det valgt ut personer i noenlunde samme kategori; menn, ca 18-25 år, slank/normal kroppsbygning, noenlunde kort hår, uten skjegg/bart. For hver av de 10 testene måtte figurantene være mest mulig like, ingen måtte peke seg spesielt ut. Det var likevel vanskelig å vurdere om figurantene i hver test var like nok. Det ville være uheldig dersom alle deltakere svarte riktig på alle tester, og at den lave vanskelighetsgraden påvirket resultatene.

Alle bildene var portrettbilder av ansiktet, tatt rett forfra. Bildene ble tatt med samme kamera, et Samsung NX500 systemkamera. Bildene ble tatt på samme sted, inntil en vegg med hvit bakgrunn inne i foajéen på Studentsenteret. Bildene ble tatt på ulike dager, men alle mellom klokken 11:00 og 16:00 for å få tilnærmet like lysforhold. Ansiktene ble klippet ut i Adobe Photoshop Elements 16.0 og ble flyttet over i en lysbildefremvisning Microsoft PowerPoint. Fire av bildene hadde feilinnstilt fokus og ble derfor uklare. De ble derfor fjernet fra basen av portrettbilder, mens de resterende 96 portrettene kunne benyttes i utvelgelsen av sammenligningsbilder.

Innhenting av bilder fra videoovervåkning

Ti frivillige personer deltok som figuranter på opptakene fra videoovervåkning. De ble rekruttert gjennom forespørsler til bekjente via Facebook Messenger. I forespørselen ble det gitt en kort beskrivelse av prosjektet og at det var behov for frivillige som sa seg villige til å være figuranter på bilder fra videoovervåkning. Ingen av de bekjente som mottok forespørselen deltok selv, men de videreformidlet kontakt til de ti personene som deltok.

Bildene fra videoovervåkningssystemer som benyttes av politiet i etterforskning stammer ofte fra butikker, kiosker, minibanker og lignende. Kvaliteten på bildene er svært varierende. Gode systemer er kostbare og det kan være fristende å prioritere økonomi fremfor billedkvalitet når man skal kjøpe programvare og kameraer. For at kvaliteten på videoopptak og bilder skulle påvirke undersøkelsen minst mulig, ble det valgt ut et videoovervåkningssystem som gav bilder av god kvalitet. Etter tips fra kollegaer i Vest politidistrikt ble overvåkningsbildene i denne undersøkelsen innhentet fra en 7-Eleven kiosk i Bergen sentrum. Videokameraet er godt synlig i kiosken, montert på en søyle like innenfor inngangsdøren, med en skjerm like

ved siden av slik at alle kunder kan se hva som ble filmet. Daglig leder hadde på forhånd gitt tillatelse til at overvåkningsutstyret i kiosken ble benyttet i studien og sørget for tilgang til videoopptakene av figurantene i ettertid. I 7-Elevenkiosken ble figurantene bedt om å gå frem og tilbake foran kameraet som dekket inngangspartiet. De stoppet opp flere ganger og så opp mot kamera, slik at det kunne hentes ut bilder som viste ansiktet så godt som mulig med det utstyret som var tilgjengelig. Ingen kunder eller andre forbipasserende befant seg innenfor kameraets rekkevidde, for å unngå at andre enn figurantene selv kunne komme med på opptakene.

Målet var at overvåkningsbildene skulle bli påvirket minst mulig av ytre faktorer eller forstyrrende elementer. I kapittelet om teori og tidligere forskning er det beskrevet hvordan slike variabler kan påvirke resultatene på bildesammenligningstester, bl.a. synsvinkel (Newell, Chiroro & Valentine, 1999) hårstil og ansiktshår (Fletcher, et al., 2008), ansiktsuttrykk (Bruce, et al., 1999), lysforhold (Hancock, Bruce & Burton, 2000), hvilke deler av ansiktet (Bruce, et al., 1999) som er synlig,

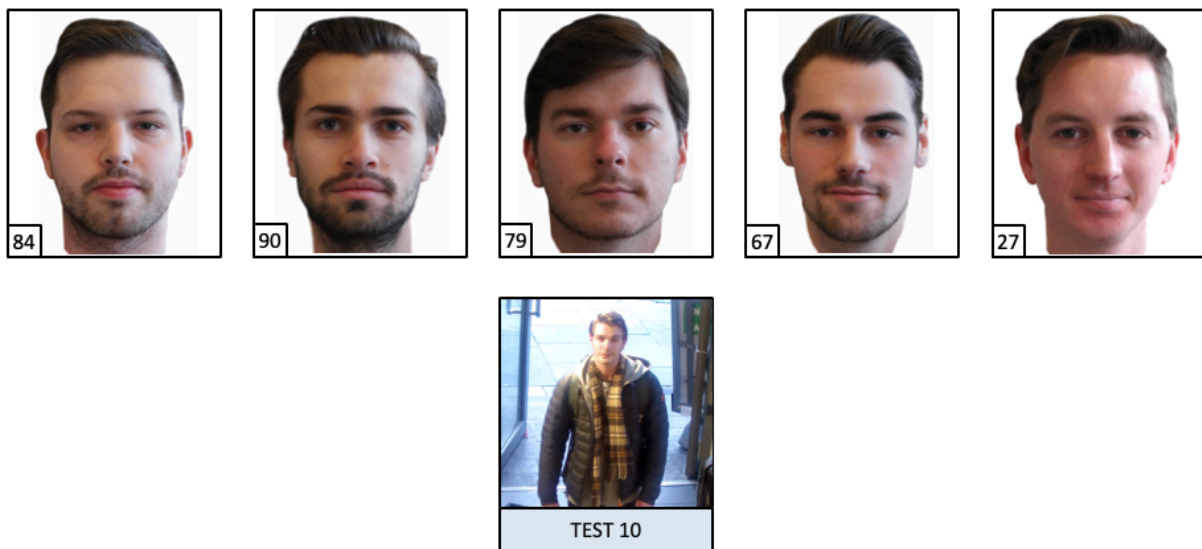
Etter å ha sikret videoopptakene fra 7-Eleven, ble også video-figurantene tatt med til Studentsenteret, og avbildet på samme sted og under samme lysforhold som de andre figurantene. Bildene fra videoovervåkning og portrettbildene av disse figurantene ble dermed tatt samme dag, innenfor et tidsintervall på én time.

3.4. Praktisk gjennomføring av tester

Etter å ha svart på spørreskjemaet, fikk deltakerne informasjon om testen. Det var bestemt på forhånd hvilken informasjon deltakerne skulle få og hvordan den skulle presenteres. Måten informasjonen er gitt på, kan påvirke deltakerne bevisst eller ubevisst (Cutler & Penrod, 1995), og derfor fikk alle deltakere nøyaktig samme informasjon. Deltakerne fikk presentert vignetten, der de skulle se for seg at de var etterforskere i en straffesak og at de hadde fått inn bilder fra videoovervåkning av det som sannsynligvis var gjerningspersonen. Deres oppgave var å sammenligne bildene for å se om de kunne identifisere personen fra videobildet.

Det ble satt opp ti bildepresentasjoner. Hver av dem besto av ett bilde fra videoovervåkning og fem portrettbilder. Bildet fra videoovervåkning var skrevet ut i størrelse 10x10 cm, portrettbildene i størrelse 9x10 cm. På fem av de ti testene var "gjerningspersonen" fra

videoovervåking med blant bildene som deltakeren kunne velge mellom i bildesammensetningen (match-tester). På de andre fem testene var "gjerningspersonen" ikke blant ansiktene de kunne velge mellom (mismatch-tester). Deltakerne ble informert om at "gjerningspersonen" ikke var tilstede i alle testene, men fikk ikke vite hvor mange tester som var match- eller mismatch-tester. Figur 1 viser bildetest nr 10.

Figur 1: Eksempel på mismatch-test (test 10).

Slike bildepresentasjoner er satt opp på forskjellige måter i tidligere forskning, med ulikt antall bilder å sammenligne med. I en reell etterforsknings situasjon vil man ofte ha flere kandidater å velge mellom. Hovedgrunnen til at det i denne studien ble valgt akkurat fem portrettbilder å sammenligne med, var hvor mange figuranter som var tilgjengelig.

Tidligere forskning har vist at deltakernes prestasjoner kan variere når de blir testet over flere dager (Bindemann, et al., 2012). Av den grunn fikk også deltakerne i denne studien presentert de ti testene fordelt på flere ulike dager. Utgangspunktet var at det skulle gjennomføres to tester hver dag, på fem påfølgende dager. Det viste seg vanskelig å få å få tak i et tilstrekkelig antall deltakere som kunne møte opp fem dager etter hverandre, og det ble derfor gjort noen nødvendige tilpasninger. Noen tester ble gjennomført på fem dager, men ikke nødvendigvis fem påfølgende dager. Der deltakere ikke var tilgjengelig fem dager gjennomførte alle testene på tre eller fire dager.

For at rekkefølgen på testene skulle bli tilfeldig, fikk deltakerne ti nummererte lapper, godt blandet, lagt på bordet foran deltakerne før hver test. Deltakerne trakk ett nummer, som bestemte hvilken test de skulle få. På denne måten var både rekkefølgen forskjellig fra deltaker til deltaker, men også match- og mismatch-testene ble tilfeldig fordelt. Deltakerne ble ikke informert om at bilder fra video og bilder av ansikt var tatt like etter hverandre. De kunne dermed ikke vite om figurantens hårfrisyre ville være lik på videobildet og portrettbildet. Deltakerne fikk utlevert et svarskjema med spørsmål om de kjente noen av personene fra før, om personen på videobildet var blant de fem portrettbildene, og eventuelt hvilket bilde som stemte overens.

Til slutt skulle de krysse av for hvor sikker de var på svaret, på en skala fra 1 til 10 – der 10 var en 100% sikker gjenkjennelse. Det er ulike oppfatninger blant forskere om hvor mange verdier denne typer skalaer bør ha. (Johannessen, et al., 2016). Utformingen av slike skalaer er ikke gjort på noen enhetlig måte ved tidligere forskning på området.

De seks bildene ble utdelt i en simultan visning, altså ble både de fem portrettbildene og bildet fra videoovervåkning ble vist samtidig. I noen studier er denne metoden brukt, andre studier har benyttet sekvensiell visning, der man tar stilling til ett og ett bilde om gangen (Cutler & Penrod, 1995; Granhag, 2005). I etterforskning av en straffesak vil etterforskeren selv velge hvordan han eller hun sammenligner bildene. I denne studien valgte noen deltakere, selv om alle bildene ble presentert samtidig, likevel å legge bildene ved siden av hverandre parvis og sammenligne ett og ett.

3.5. Bearbeiding og analyse

Ifølge Johannessen, et al. (2016) innebærer analyse å dele opp, tolke og sette observasjoner i en større sammenheng. I kvantitativ analyse er det utviklet spesielle statistiske prosedyrer, alt fra enkle frekvensopptellinger til avanserte analyser som krever omfattende statistikkunnskap (Johannessen, et al., 2016, s. 239).

I denne studien ble variablene fra spørreskjemaet og resultatene fra bildetestene undersøkt og ført inn i en datamatrix og sammenlignet ved hjelp av enkle analyser i Excel og SPSS. Informasjon fra datamatriksen ble bearbeidet og studert gjennom frekvenstabeller, krysstabeller

og figurer. Enkel regresjonsanalyse ble benyttet for å finne ut hvordan variablene samvarierte, og sammenholdt med signifikansnivå. (Eikemo & Clausen, 2012; Johannessen, et al., 2016)

I kvantitative undersøkelser er hensikten ofte å avdekke mulige årsakssammenhenger mellom fenomener eller hendelser. Man snakker om en årsakssammenheng når det kan påvises at en hendelse fører til at en annen hendelse inntreffer, eventuelt at den virker inn på hvordan den andre hendelsen arter seg. Johannessen, et al. (2016) nevner fire krav for at man skal kunne snakke om en årsakssammenheng mellom to variabler: Det må være en samvariasjon mellom dem, man må kunne vise årsaksretningen, man må kontrollere for alle teoretisk relevante variabler, og man må kunne vise til en mekanisme som spesifiserer hvordan de to variablene henger sammen. Det er ofte vanskelig i samfunnsvitenskapelig forskning å tilfredsstillere alle fire kravene, man kan som oftest bare slå fast at det er en samvariasjon mellom variablene, at det er en årsakssammenheng og at det finnes en mulig mekanisme mellom dem (Johannessen, et al., 2016).

I dette tilfellet er spørsmålet om erfaring og opplæring påvirker treffsikkerheten ved sammenligning av ansikter på bilder fra videoovervåkning. En eventuell samvariasjon mellom treffsikkerhet i gjenkjennelser og erfaringsnivå, er altså ikke tilstrekkelig til å trekke sikre konklusjoner om årsakssammenheng. Tidligere forskning har vist at det er en rekke forhold som kan påvirke denne treffsikkerheten, og denne undersøkelsen tar ikke for seg alle disse.

3.6. Drøfting av alternative metoder

Dersom man skal sammenligne med metoder fra tidligere forskning, er det gjennomført en rekke eksperimenter og kvasieksperimenter (Bindemann, et al., 2013; Burton, et al., 1999; Jenkins, et al., 2011). I sin enkleste form er eksperimenter forsøk der man fordeler deltakerne tilfeldig i to grupper, en eksperimentgruppe og en kontrollgruppe. Eksperimentgruppen blir utsatt for en intervensjon, mens kontrollgruppen ikke blir utsatt for intervensjonen (Johannessen, et al., 2016, s. 74). Et kvasieksperiment følger kriteriene for et eksperiment, men vilkåret med tilfeldig fordeling er ikke oppfylt. I denne undersøkelsen kunne metoden vært passende, for eksempel ved å teste deltakerne før og etter opplæring. Dersom alle deltakere kunne startet studien uten noen form for erfaring eller opplæring og med like resultater, ville man hatt et null-punkt og et godt utgangspunkt for å måle effekten. Dette er

imidlertid en teoretisk situasjon, og heller ikke tilfelle for deltakerne i denne undersøkelsen. Inntil ganske nylig har det heller ikke vært slike kurs beregnet for etterforskere i politiet.

Et alternativ kunne være å gjøre en longitudinell undersøkelse, der data samles inn på flere enn ett tidspunkt. Dette kan være to, tre eller flere tidspunkter (Johannessen, et al., 2016), – før opplæring, etter opplæring, og etter at deltakerne har fått et visst antall års erfaring. På den måten ville man fått et mer troverdig og valid svar på om variablene erfaring og opplæring påvirket treffsikkerheten. I en masteroppgave vil det ikke være mulig å gjennomføre studier over flere år, rett og slett på grunn av tidsrammen.

Innledningsvis ble intervju vurdert som metode, enten for seg selv, som et supplement til vignettstudien i stedet for spørreskjema. Gjennom intervjuer med utvalgte deltakere, kunne man gått i dybden angående deltakernes erfaringsbakgrunn, kunnskap og arbeidsmetoder. Man kunne fått detaljerte beskrivelser av metodikk som ble benyttet under bilde-testene, og inngående kunnskap om deres opplæring og utdanning. Intervju vil imidlertid ikke gi presise og troverdige vurderinger av treffsikkerhet ved sammenligning av bilder. Som forsker har man ingen mulighet til å kontrollere om deltakerens vurdering av bilder er riktig.

Intervju gir noe større fleksibilitet forhold til struktur, men er derimot vesentlig mer arbeidskrevende i form av transkribering, tolking og koding enn et strukturert spørreskjema. Intervju har et langt større potensiale med hensyn til informasjonsmengde. Dette ble ikke ansett som nødvendig for å besvare spørsmålet i problemstillingen. Det lot seg godt gjøre å få svar på de viktigste svarene gjennom korte, presise spørreskjema.

Valget falt på vignettstudie, en fremgangsmåte som var overkommelig i forhold til arbeidskapasitet og tidsbruk. Gjennom bruk av kvantitative metoder, tester og spørreskjema med faste svaralternativer, krever svaret på problemstillingen mindre grad av tolkning av deltakernes svar. I den grad man ønsker mer inngående, detaljerte og spesifikke svar, kan et neste steg på veien være nærmere undersøkelser ved hjelp av kvalitative metoder.

3.7. Validitet / reliabilitet

Det brukes ulike begreper for å vurdere kvaliteten på et forskningsprosjekt og resultatene som kommer frem. De vanligste begrepene innen kvantitativ metode er validitet og reliabilitet,

men også begreper som pålitelighet, troverdighet, gyldighet, overførbarhet, generaliserbarhet benyttes. Flere av begrepene har delvis samme betydning og glir over i hverandre, men alle er uansett gode måleparametre for god forskning.

Validitet dreier seg om i hvilken grad vi måler det vi ønsker å måle (Tuft, 2011), om svarene man får på undersøkelsen faktisk er svar på forskningsspørsmålet (Tjora, 2012), eller hvor troverdige eller relevante dataene er (Johannessen, et al., 2016). Innen kvantitativ forskning skilles det ofte mellom ulike typer validitet. Johannessen, et al. (2016) skiller mellom statistisk validitet og ytre validitet. *Statistisk validitet* er et spørsmål om man kan generalisere fra utvalg til populasjon, for eksempel om etterforskerne i denne undersøkelsen er representative for alle etterforskere. *Ytre validitet* dreier seg om overførbarhet, om man kan overføre resultatene i tid og rom. Eksempelvis kan man spørre seg om eksperimenter med britiske studenter også gjelder for norske polititjenestemenn, eller om resultatene fra undersøkelser gjennomført i 1999, fortsatt er gjeldende i dag.

I denne studien kan man ha innvendinger mot resultatenes gyldighet for normale etterforskningssituasjoner. Megreya, et al. (2013) peker på at treffprosenten i denne typen sammenligningstester ikke kan holdes opp mot det som skjer i en virkelige tilfeller, fordi bildene aldri er så optimale som de er i eksperimenter. Også Bindemann, et al. (2013) mener at slike studier kan bli for teoretiske, og at treffprosenten trolig vil være dårligere i reelle tilfeller. Det var også deltakere i denne studien som gav uttrykk for at testene kunne være for teoretiske, men med motsatt virkning. De ville i en normal arbeidssituasjon gjort flere undersøkelser; blant annet å studere selve videoklippet eller sammenligne med flere bilder av gjerningspersonen. De mente dermed at de ville prestert bedre i en virkelig situasjon. Deltakernes argumenter viser dermed at det også er forhold som gi teoretiske tester bedre resultater enn normal arbeidssituasjon.

Reliabilitet handler om dataenes pålitelighet - hvorvidt undersøkelsen er gjennomført på en så god måte at man unngår tilfeldig feilregistrering av data (Tuft, 2011). Dataenes reliabilitet eller pålitelighet kan testes på flere måter. Johannessen, et al. (2016, s. 36-37) nevner to eksempler; ved å gjenta den samme undersøkelsen på samme gruppe flere ganger på ulike tidspunkt eller ved at flere forskere undersøker samme fenomen. Dersom resultatene blir like, tyder det på høy grad av reliabilitet. Bindemann, et al. (2012) beskrev i sin studie hvordan noen deltakere presterte ulikt når de ble testet over flere dager. Man kan diskutere om det er et

moment som svekker reliabiliteten i denne studien; fordi man ikke ville få samme resultat ved å gjenta testene på de samme deltakerne. Det er imidlertid ikke vurdert slik i denne oppgaven. Dersom deltakernes individuelle resultater varierer på samme måte som i Bindemann, et al. (2012) sin studie, kan det heller bli vurdert som et relevant funn enn som en svakhet ved studien.

Forhold knyttet til validitet og reliabilitet er også kommentert og vurdert i hvert av de tidligere delene av dette kapittelet. Det kan legges til at kvalitetskriteriene har blitt tatt hensyn til både ved utformingen av prosjektet og i forbindelse med valg som har blitt tatt underveis. Det har ikke alltid vært mulig å velge de optimale løsningene, men dette er så godt som mulig gjort rede for gjennom å gjøre studien og fremgangsmåten transparent, samt å begrunne de valgene som er gjort.

Rollen som innsideforsker

Tjora (2012) forklarer hvordan forskerens egen posisjon kan påvirke på forskningsarbeidet og resultatene. For en politiansatt som forsker på egen etat eller egne kollegaer er det viktig å skape avstand til kjente fenomener, holdninger og forhold som man kjenner veldig godt. Utenforstående forskere må derimot søke nærhet til forskningsobjektene sine, fordi det kan være særegne forhold som de kan gå glipp av (Rachlew, 2010). I en spørreundersøkelse skal det utformes spørsmål og i enhver studie må man tolke resultatene. Forskerens bakgrunn kan dermed også påvirke de tankene og vurderingene som legges til grunn i en kvantitativ analyse. Tjora (2012) mener at forskerens kunnskap først og fremst er en ressurs, men det er en risiko for at man har med seg forutinntattheter. Det må uansett klargjøres hvordan kunnskapen brukes i en analyse.

I denne studien er datainnsamlingen basert på objektive opplysninger, som antall år, hvilken erfaring og antall riktige eller uriktige svar. I en slik sammenheng vil ikke forskerens bakgrunn ha stor innvirkning på verken datainnsamling eller analyse. Vurderinger om hva som er sentrale momenter og hva som legges vekt på i diskusjonsdelen kan potensielt påvirkes. Dette er imidlertid et moment som har vært tatt hensyn til. Blant annet ble det lagt vekt på å gjøre innledningen i vignettundersøkelsen så lik som mulig for alle deltakere. Noen deltakere var bekjente kollegaer fra samme tjenestested, mens andre var ukjente fra en annen kant av landet. Dette ble ivaretatt gjennom bevisst å gi identisk informasjon til alle deltakere.

Ved bruk av intervju som metode ville risikoen for påvirkning av egen forforståelse vært større. Forforståelse defineres i denne sammenheng som den kunnskapen og de oppfatningene av virkeligheten som forskeren benytter for å tolke det som skjer rundt seg (Johannessen, et al., 2016, s. 29). Bukve (2016) mener sågar at uansett hvor mye man er bevisst på sin forforståelse og personlige påvirkning, vil man som forsker uansett prege tolkningen av informasjonen man mottar. Til tross for at dette gjør seg mest gjeldende i forbindelse med kvalitative undersøkelser som intervju, kan man gjennom å ha et bevisst forhold til sin rolle og stille spørsmålstegn ved sine egne vurderinger underveis i studien, sørge for å redusere egen påvirkning mest mulig.

3.8. Ethiske refleksjoner

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora har vedtatt forskningsetiske retningslinjer (Nesh, 2016). I denne studien har en av de etiske utfordringene vært knyttet til figurantene som deltok ved å la seg avbilde på bilder fra videoovervåkning og portrettbilder. De ble bedt om å la seg avbilde i en studie ved Politihøgskolen. Bildene ble tatt av en politioverbetjent, som gjennomførte studiet parallelt med sin opprinnelige stilling. Underveis i studien ville bildene bli studert av polititjenestemenn som til daglig jobber med straffesaker. Man kan se for seg at enkelte kan bli bekymret for, rettmessig eller urettmessig, å bli innblandet i en sak politiet etterforsker. Derfor ble det lagt særlig vekt på at deltakeren selv skulle gi et informert og fullstendig frivillig samtykke. De som måtte være skeptisk skulle ikke føle seg forpliktet til å delta. Alle fikk utdelt et informasjonsskriv og grundig gjort kjent med hva studiet omhandlet og hvordan bildene skulle behandles og oppbevares. De ble gjort oppmerksom på at det på ethvert tidspunkt er mulig å trekke seg fra studien uten at det ville medføre noen form for ubehag eller konsekvenser for dem.

Det er også tatt hensyn til at bilder av personer er å regne som personopplysninger. Slike opplysninger er underlagt særskilt vern, og er underlagt melde- eller konsesjonsplikt. Slik melding ble sendt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), og ble godkjent før datainnsamlingen begynte. Alle figuranter og deltakere ble gjort kjent med hvordan bildene skulle behandles og skrev under på samtykkeskjema før deltakelse i studien.

I opptakene fra videoovervåkning er ingen utenforstående personer synlig, kun personen som skal benyttes i studien. Daglig leder av bedriften der videoovervåkingsopptakene er hentet

fra fikk samme informasjonsskriv som andre deltakere og samtykket skriftlig til bruk av overvåkingssystemet.

Polititjenestemennene som deltok er anonymisert i studien. For å kunne sammenholde spørreskjemaer og svar på bildetester, var det et midlertidig behov for å notere navnet på deltakeren. Alle deltakerne fikk et deltakernummer, og navnet ble ikke oppbevart sammen med svarskjema for bildetestene. Deltakerne ble opplyst om at personopplysninger skulle behandles konfidensielt og at opplysningene skulle oppbevares på en sikker måte. Alle data ble avpersonifisert før dataanalysen og vil bli fullstendig slettet etter at masterprosjektet er fullført.

Det ble presisert også overfor polititjenestemennene, både skriftlig på informasjonsskriv og muntlig før de samtykket til å delta, at de på et hvilket som helst tidspunkt kunne trekke seg fra studien uten av det ville medføre noen slags konsekvens for dem.

4. Resultater

Dataene i denne undersøkelsen er innsamlet gjennom ti sammenligningstester med bilder og utfylte spørreskjema fra alle deltakerne. Målet var at de innsamlede dataene skulle kunne bidra til å svare på om erfaring og opplæring påvirker treffsikkerheten ved sammenligning av bilder fra videoovervåkning.

I første del av dette kapitlet vil de generelle resultatene fra sammenligningstestene bli presentert; resultater for deltakergruppen som helhet, gjennomsnittsverdier, samlet trefffrekvens og i hvilken grad det er variasjoner testene imellom. Deretter presenteres resultater som gir svar på det første av de tre forskningsspørsmålene i denne studien; om noen av deltakerne er mer treffsikker enn andre i å sammenligne ansikter. Dette inkluderer presentasjon av resultater for de med mest erfaring og de de mest uerfarne, og beskrivelser av individuelle variasjoner blant deltakerne. I andre del vil resultatene fra variablene i spørreskjemaet bli presentert: kjønn, politidistrikt, alder, erfaring og opplæring/utdanning.

Samlet kan dette gi svar som kan sannsynliggjøre eller svekke en hypotese om at erfaring og opplæring påvirker treffsikkerheten ved sammenligning av ansikter fra videoovervåkning

4.1. Bildetestene

I denne studien gjennomførte 26 deltakere ti tester hver, der de sammenlignet bilder fra videoovervåkning med sammenstillinger av portrettbilder. De 260 gjennomføringene ble gjennomført med en gjennomsnittlig treffprosent på 82,3.

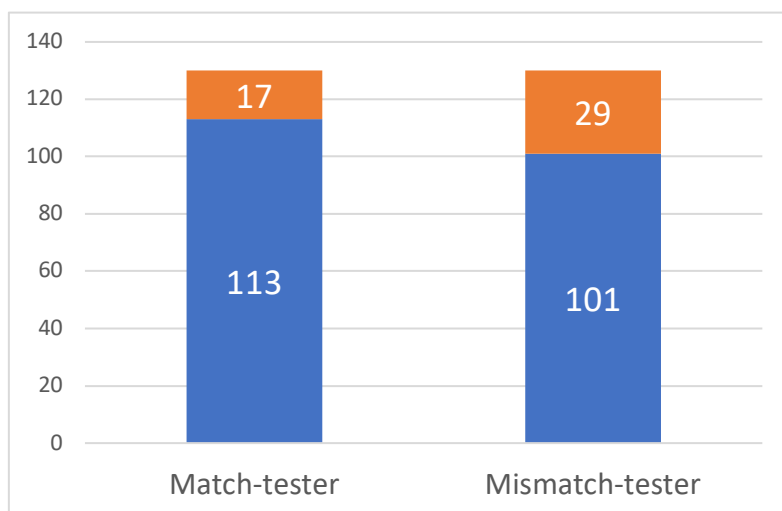
Tabell 1 viser antallet riktige og feil svar for hver av testene. Testene med høyest og lavest treffprosent vises med uthevet skrift. Det ble i gjennomsnitt gjort 4,6 feil på hver av de ti testene (SD: 3,45). Alle testene er presentert som vedlegg til oppgaven, med samme nummerering som i tabell 1.

Test nr	Riktige svar	Feil svar	Antall deltakere
Test 1	18	8	26
Test 2	22	4	26
Test 3	15	11	26
Test 4	23	3	26
Test 5	25	1	26
Test 6	25	1	26
Test 7	20	6	26
Test 8	24	2	26
Test 9	26	0	26
Test 10	16	10	26
Antall svar	214	46	260

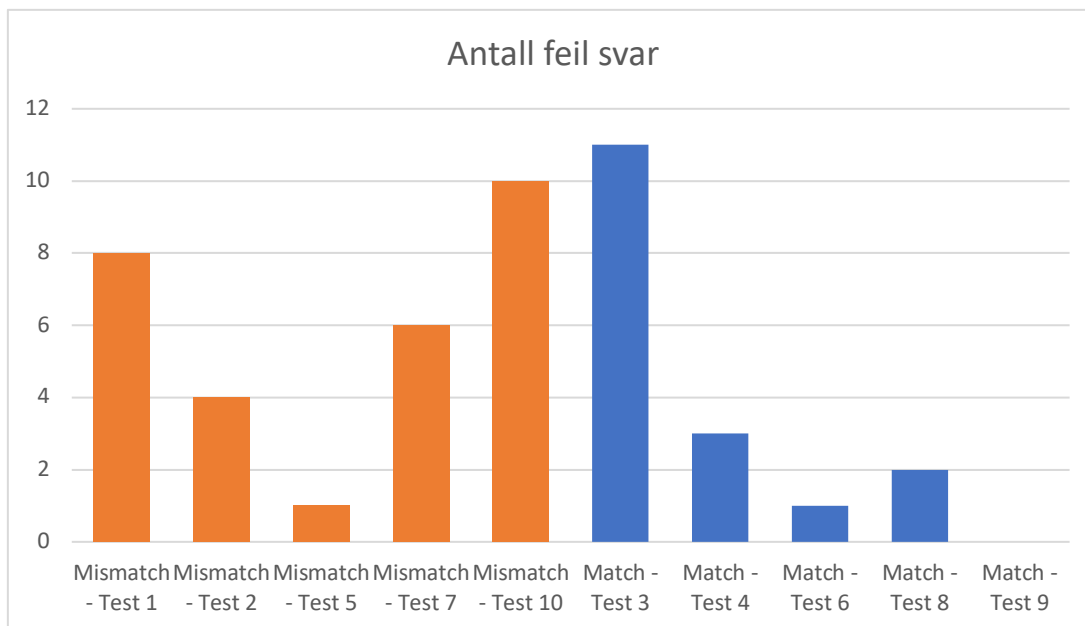
Tabell 1: Antall riktige og feil svar, fordelt på hver enkelt test.

Match- og Mismatch-tester

I figur 2 og 3 vises fordelingen mellom de to testtypene, match- og mismatch-tester. Det ble avgitt flest riktige svar i match-testene. Her ble det oppgitt korrekt svar i 113 av 130 tilfeller (86,9 %). Mismatch-testene hadde en noe lavere treffrekvens, med korrekt svar i 101 av de 130 tilfellene (77,7 %). Mismatch-testene gav altså flest feil totalt sett, men testen som fikk flest feil var en match-test.

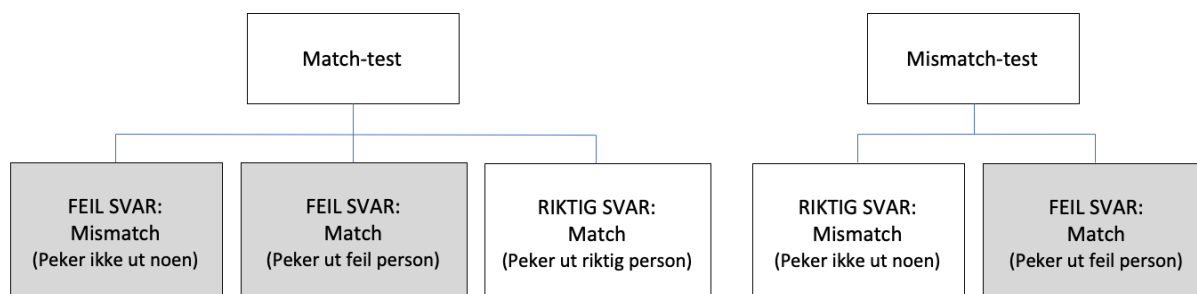
Figur 2: Riktige svar (blå) og feil svar (oransje) i match-tester og mismatch-tester.

Figur 3: Antall feil svar, for hver enkelt match-test (blå) og mismatch-test (oransje).

Ulike typer feil

Testene og svaralternativene var sammensatt slik at man kan sammenfatte mulige svar i fem kategorier. Disse kategoriene illustreres i figur 4 under; feil svar er uthevet i grå bokser:

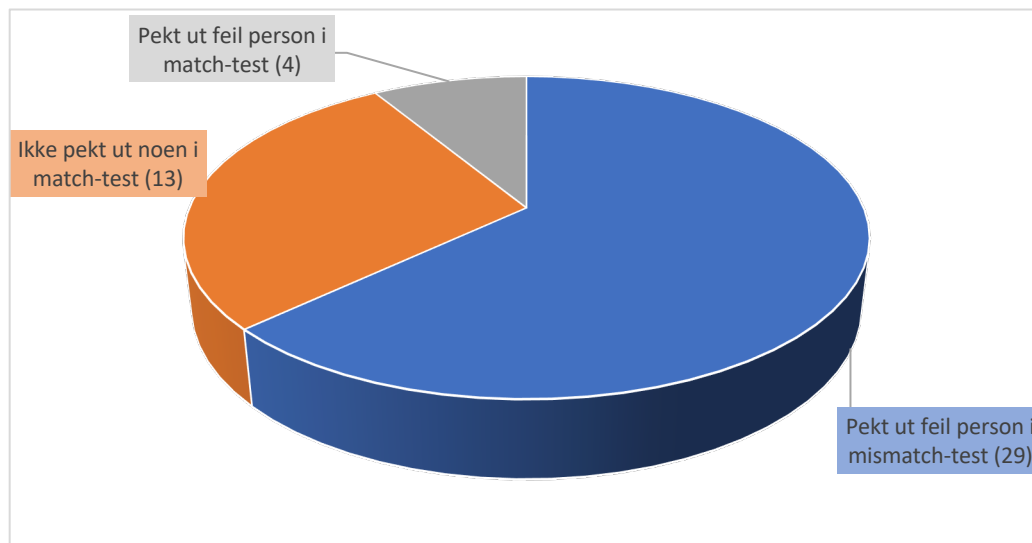
Figur 4: Svaralternativer på bildetestene.

Man kan altså gjøre tre typer feil:

- I match-testene ved å unnlate å plukke ut noen
- I match-testene ved å peke ut feil person.
- I mismatch-testene ved å peke ut feil person.

Figur 5 viser at valg av feil gjerningsperson er den feilen som skjer flest ganger, oftest i testene det det ikke finnes noen match (29 av 130 mismatch-tester). I match-testene ble det gjort feil 17 ganger, i fire av dem ble feil person plukket ut.

Totalt ble feil person utpekt i 33 av de 260 ganger, som tilsvarer 12,7 prosent.

Figur 5: Fordeling, type feil

Sammenligning av deltakernes resultater

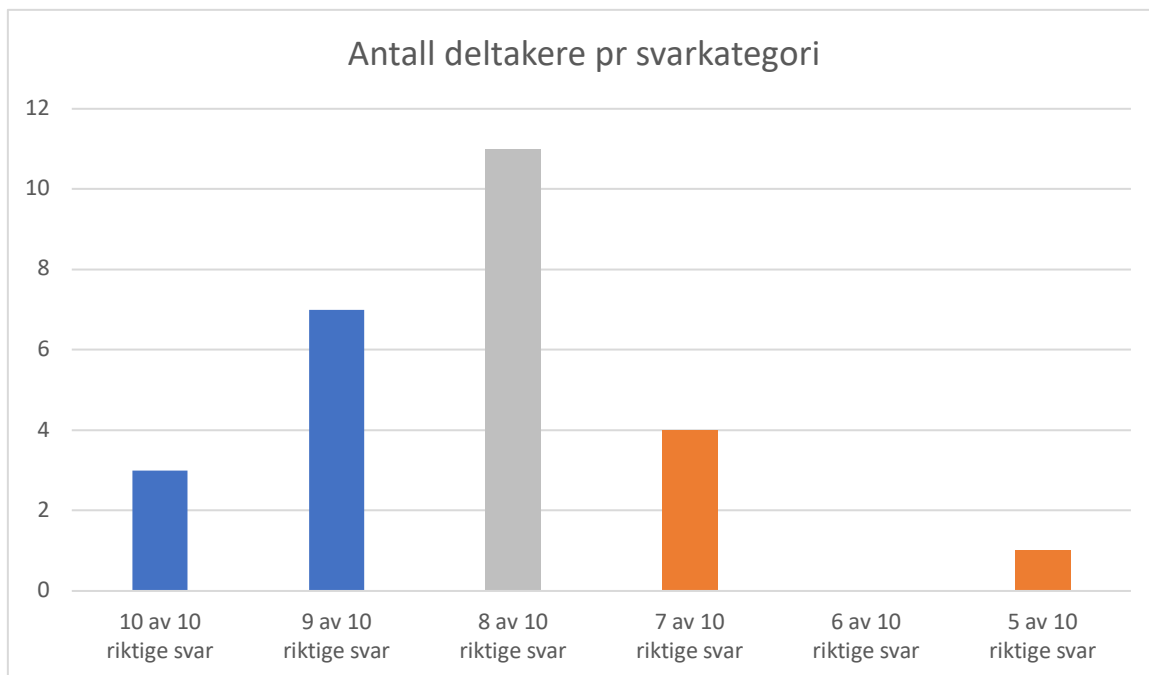
Av alle deltakerne (N=26) var det tre deltakere som svarte riktig på alle testene. I den andre enden én deltaker som svarte feil på halvparten av testene – i fem av ti tilfeller. Fordelingen vises i figur 6.

For å sammenligne deltakernes resultater opp mot de forskjellige variablene i spørreskjemaet, ble deltakerne i den videre analysen delt inn i tre grupper, ut fra hvor mange riktige svar de hadde i testene:

Gruppe A (blå søyler i figur 6): Respondenter med riktig svar i alle tester eller én feil (10).

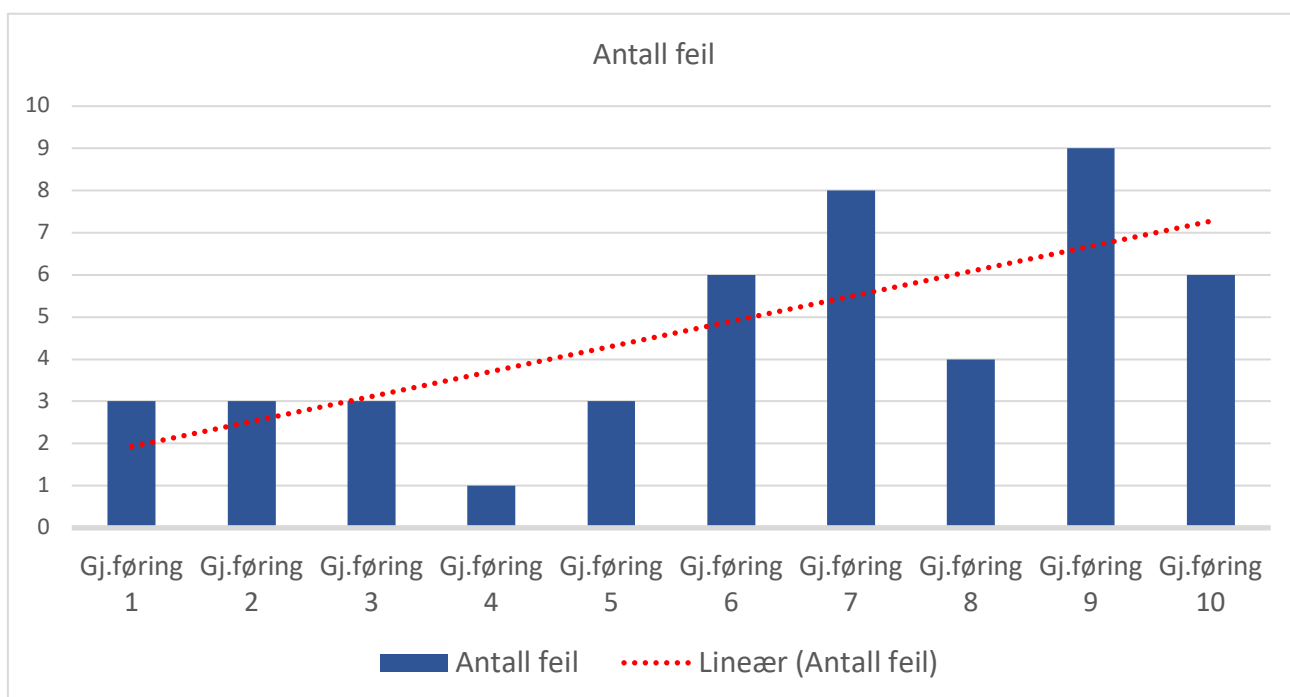
Gruppe B (grå søyler): Respondenter med 2 feil (11).

Gruppe C (oransje søyler): Respondenter 3 feil eller mer: (5)

Figur 6: Antall deltakere fordelt på antall riktige svar

Figur 7 viser utviklingen for hele deltakergruppens prestasjoner, gjennomføring for gjennomføring. Trenden viser en økning i antall feil mot slutten av rekken med tester. For hver av de første fem gjennomføringene var det inntil tre deltakere som gjorde feil. I hver av de siste fem gjennomføringene ble det gjort mellom fire og ni feil.

Figur 7: Antall feil svar, gjennomføring for gjennomføring

Resultater i forhold til erfaringsbakgrunn vil bli omtalt i et eget avsnitt nedenfor. Det kan imidlertid nevnes allerede her at resultatinnndelingen (gruppe A, B og C) kunne sett annerledes ut dersom datainnsamlingen hadde blitt avsluttet etter fem tester. Spesielt gjelder dette dersom man fordeler etter hvem som har erfaring med videoovervåkning. Gruppen med mest erfaring fra videoovervåkning har syv deltakere. Disse har til sammen tre feil i løpet av de første fem gjennomføringene. De med minst erfaring er en deltaker ekstra, og har en feil mer. Dersom man ser på de siste fem gjennomføringene for seg selv, er det et økende antall feil i alle kategorier. Deltakerne uten erfaring fra videoovervåkning har imidlertid en langt større økning enn de mer erfarne. De mest erfarne har seks feil i siste periode, mens de minst erfarne har 13 feil i løpet av de siste fem gjennomføringene. Dette illustreres i tabell 2:

Deltakerkategori	Antall feil Gjennomføring 1-5	Antall feil Gjennomføring 6-10
Videoovervåkning som fast oppgave (N=7)	3	6
Noe erfaring med videoovervåkning (N=11)	9	11
Ingen erfaring med videoovervåkning (N=8)	4	13
Antall feil totalt	16	30

Tabell 2: Antall feil svar, fordelt på antall gjennomførte tester

Egenvurdering

Deltakerne ble bedt om å gi en vurdering av hvor sikker de var på svaret sitt på hver enkelt test, på en skala fra 1 til 10. Høyeste verdi representerte et helt sikkert svar. Samsvaret mellom deltakernes egenvurdering og hva som faktisk var svaret, varierte fra deltaker til deltaker. Det var ingen fellestrekk eller trend, de med best treffsikkerhet hadde ikke høyere egenvurdering enn de med svakere treffsikkerhet. Personen som hadde flest feil, var også mest usikker på svarene sine, med en snittverdi på 2,8 av 10. En av personene med flest riktige svar, var også en av dem som hadde lavest tro på egne svar, med en verdi på 2,9. Antall riktige svar med egenvurdering for ferdighetsgruppene vises i tabell 3:

	Antall deltakere	Antall riktige svar	Egen vurdering sikkerhet
Gruppe A	10	9-10	2,9 - 8,3
Gruppe B	11	8	5,5 – 8,3
Gruppe C	5	5-7	2,8 - 8,4

Tabell 3: Antall riktige svar og egen vurdering av sikkerhet, fordelt på ferdighetsgruppe

4.2. Politidistrikt

Deltakergruppen besto av 12 etterforskere fra Vest politidistrikt, 14 deltakere fra Oslo politidistrikt. En deltaker arbeider i dag ved Kripas, men hadde nylig sluttet i Oslo politidistrikt. Deltakeren ble rekruttert på bakgrunn av sin erfaring fra Oslo, og regnes i denne undersøkelsen med under resultatene for Oslo politidistrikt. Antall feil svar var forholdsvis likt fordelt på de to distriktene. Det er imidlertid for få deltakere i øvelsen til å sammenligne politidistriktene opp mot hverandre.

4.3. Kjønn

I tabell 4 er deltakerne fordelt på kjønn, og etter resultater gjennom gruppeinndelingen som er nevnt ovenfor. Det var noen flere mannlige enn kvinnelige deltakere - 15 menn mot 11 kvinner. Likevel var det var like mange av hvert kjønn i gruppen med de beste resultatene (Gruppe A). I gruppen med de dårligste resultatene var det tre menn og to kvinner. Det var ingen signifikante forskjeller mellom kjønnene.

Kjønn	Alle deltakere (N=26)	Gruppe A (N=10)	Gruppe B (N=11)	Gruppe C (N=5)
Menn	15	5	7	3
Kvinner	11	5	4	2

Tabell 4: Kjønnfordeling etter ferdighetsgruppe

4.4. Alder

Gjennomsnittsalderen for utvalget var på 31 år. Den eldste deltakeren var 45 år, den yngste 22 år.

Tabell 5 viser at gruppen med de beste resultatene, Gruppe A, har den høyeste gjennomsnittsalderen (M=32,3) Den er noe lavere for gruppe B (M=30,8), mens gruppen med de svakeste resultatene, Gruppe C, har lavest gjennomsnittsalder (M=29).

Alder	Alle deltakere (N=26)	Gruppe A (N=10)	Gruppe B (N=11)	Gruppe C (N=5)
Gjennomsnitt	31	32,3	30,8	29
Max	45	44	45	39
Min	22	24	22	24
Median	31	32	31	27
Standardavvik (SD)	6	6,34	6,26	5,79

Tabell 5: Alder på deltakere, fordelt på ferdighetsgruppe

Tabell 6 viser at alder påvirker resultatene (regresjonskoeffisient på 0,44). Forskjellen er signifikant ($p < 0,01$). Høyere alder gir høyere treffprosent.

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.
		B	Std error	coefficients Beta		
1	(Constant)	6,863	,347		19,759	,000
	Alder	,044	,011	,242	4,011	,000

a. Dependent Variable: Antall riktige

Tabell 6: Regresjonsanalyse, alders påvirkning på resultatene

4.5. Arbeidserfaring som politi

Gjennomsnittlig fartstid i politiet var fem år, men varierende deltakerne imellom. Syv av deltakerne var inne i sitt første år som politi. Seks personer hadde jobbet i politiet i 10 år eller mer, den med lengst fartstid i 20 år. I tabell 7 ser man at gruppen med de beste resultatene (A) har lengre arbeidserfaring i politiet enn de to andre gruppene. Gruppen med de svakeste resultatene (C) har lavest gjennomsnittlig tjenestetid. Det finnes imidlertid etterforskere med mindre enn ett års erfaring i alle tre gruppene.

Arbeidserfaring som politi	Alle deltakere (N=26)	Gruppe A (N=10)	Gruppe B (N=11)	Gruppe C (N=5)
Gjennomsnitt	5	7,7	4	4,2
Max	20	20	13	12
Min	0	0	0	0
Median	4	7,5	2	3
Standardavvik (SD)	5,5	6,29	4,9	4,6

Tabell 7: Arbeidserfaring som politi, fordelt på deltakergruppe.

Tabell 8 viser at antall års erfaring i politiyrket har en signifikant påvirkning på treffprosenten ($p < 0,01$, regresjonskoeffisient på 0,061).

Coefficients ^a						
		Unstandardized Coefficients		Standardized coefficients		
Model		B	Std error	Beta	t	Sig.
1	(Constant)	7,900	,091		86,380	,000
	Politierfaring	,061	,012	,303	5,099	,000

a. Dependent Variable: Antall riktige

Tabell 8: Regresjonsanalyse, arbeidserfaring som politi sin påvirkning på resultatene

4.6. Arbeidserfaring som etterforsker

Deltakerne hadde i gjennomsnitt jobbet som etterforsker i 2,8 år (tabell 9). De syv personene som hadde jobbet i mindre enn ett år i politiet hadde følgelig jobbet mindre enn ett år også som etterforsker. Av deltakerne med lengst fartstid var det ingen som hadde jobbet lenger enn 10 år som etterforsker. Noen hadde jobbet innenfor andre fagområder og hadde dermed mindre erfaring som etterforsker.

Resultatene på testene, sammenholdt med deltakernes erfaring som etterforsker, ser ut til å følge den samme trenden som for arbeidserfaring som politi. Gruppe A har lengst gjennomsnittlig fartstid som etterforsker, og gruppe C har kortest gjennomsnittlig fartstid.

Arbeidserfaring som etterforsker	Alle deltakere (N=26)	Gruppe A (N=10)	Gruppe B (N=11)	Gruppe C (N=5)
Gjennomsnitt	2,8	3,7	2,6	1,4
Max	10	10	7	3
Min	0	0	0	0
Median	2	2,5	2	1
Standardavvik (SD)	2,9	3,4	2,87	1,14

Tabell 9: Arbeidserfaring som etterforsker, fordelt på deltakergruppe.

Tabell 10 viser at lengre erfaring som etterforsker gir bedre resultater. Forskjellen er signifikant ($p < 0,01$).

Coefficients ^a						
		Unstandardized Coefficients		Standardized coefficients		
Model		B	Std error	Beta	t	Sig.
1	(Constant)	8,042	,093		86,033	,000
	Etterforskererfaring	,067	,023	,177	2,880	,004

a. Dependent Variable: Antall riktige

Tabell 10: Regresjonsanalyse, erfaring som etterforsker sin påvirkning på resultatene

4.7. Erfaring fra arbeid med videoovervåkning

Tabell 11 viser at syv av deltakerne har eller har hatt ansiktsgjenkjenning fra videoovervåkning som en fast arbeidsoppgave. Av disse havnet fire i gruppen med best resultater (Gruppe A) og tre i Gruppe B. Åtte av deltakerne hadde ingen erfaring fra slikt arbeid. Her havnet kun 1 deltaker i den beste gruppen, mens fire og tre deltakerne i henholdsvis gruppe B og Gruppe C.

Erfaring med ansiktsgjenkjenning fra videoovervåkning	Antall deltakere totalt (N=26)	Antall i Gruppe A best resultater (N=10)	Antall i Gruppe B middels resultater (N=11)	Antall i Gruppe C dårligst resultater (N=5)
Er/har vært fast arbeidsoppgave	7	4	3	0
Noe erfaring / Erfaring fra saker jeg har vært med på å etterforske	11	5	4	2
Ingen erfaring	8	1	4	3

Tabell 11: Antall deltakere, gruppert etter erfaring med ansiktsgjenkjenning fra videoovervåkning, og på deltakergruppe etter resultater.

Feilfrekvensen for etterforskerne med mest erfaring fra videoovervåkning var 12,9 %, mens de mest uerfarne hadde en feilfrekvens på 21,2 % (tabell 12). Forskjellen er imidlertid ikke signifikant ($p=0,35$)

Alle deltakere: Erfaring med ansiktsgjenkjenning fra videoovervåkning	Antall riktige svar	Andel riktige svar
Er/har vært fast arbeidsoppgave (N=7)	61	87,1 %
Noe erfaring / Erfaring fra saker jeg har vært med på å etterforske (N=11)	90	81,8 %
Ikke erfaring (N=8)	63	78,8 %
Totalt antall riktige svar	214	82,3 %

Tabell 12: Antall riktige svar, ut fra erfaring med ansiktsgjenkjenning fra videoovervåkning.

4.8. Utdannelse og opplæring

Blant alle 26 deltakerne i studien, er det syv personer som har videreutdanning innen etterforskning. Seks av dem hadde deltatt på Politihøgskolens videreutdanning i etterforskning (VEF), en deltaker hadde et kortere kurs i generell etterforskning og K.R.E.A.T.I.V. avhørsutdanning. Ingen av deltakere rapporterte om annen videreutdanning innen etterforskning.

Fire av deltakerne med videreutdanning havnet i gruppe A, tre av deltakerne i gruppe B. Av tabell 13 ser man at påvirkningen av utdannelse og opplæring er signifikant ($p < 0,01$).

Ingen deltakere har tatt etter-/videreutdanning i elektroniske spor. Kun én person har noen form for utdanning eller opplæring i ansiktsgjenkjenning; et dokumentgranskerkurs ved Nasjonalt ID-senter.

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized coefficients	t	Sig.
		B	Std error	Beta		
1	(Constant)	7,639	,201		38,001	,000
	Etterforskerutdanning	,466	,150	,191	3,118	,002

a. Dependent Variable: Antall riktige

Tabell 13: Regresjonsanalyse, etterforskerutdanning sin påvirkning på resultatene

5. Diskusjon

Dette kapitlet tar utgangspunkt i oppgavens problemstilling; om polititjenestepersoners erfaring og opplæring kan påvirke treffsikkerheten ved sammenligning av ukjente ansikter på bilder fra videoovervåkning. Kapitlet er delt inn i tre hoveddeler. I den første delen diskuteres resultatene generelt; deltakernes resultater som gruppe, egenskaper ved testene og om noen typer feil er mer alvorlig enn andre. Den neste delen knytter seg til deltakernes resultater som enkeltpersoner; først kort om variablene politidistrikt, kjønn og alder, og mer utfyllende om erfaring og opplæring. Den tredje delen av kapitlet diskuterer hvilken betydning resultatene har, og hvordan resultatene kan bidra til å utvikle kvaliteten på politiets arbeid innenfor denne delen av etterforskningsfaget.

5.1. Generelle resultater

Mange straffesaker med videoopptak av gjerningspersonen løses ved at polititjenestemenn sammenligner bilder av personer de kjenner eller har møtt tidligere. I slike tilfeller er det langt lavere risiko for uriktige identifiseringer enn ved sammenligning av bilder med ukjente personer (Burton, 2013). Forskjellige eksperimenter har operert med ulike treff- og feilrater, men ved bruk av bilder av god kvalitet har Burton, et al. (2010) med flere anslått at det i 20-30% av tilfellene blir plukket ut feil person.

I undersøkelsene som ble gjort i forbindelse med denne oppgaven ble det påvist en feilprosent på 18 %. Det er imidlertid vanskelig å sette studier direkte opp mot hverandre, fordi studiene har blitt gjennomført med ulik fremgangsmåte, med ulikt antall deltakere og med ulikt bildemateriale. Noen har gjort eksperimenter med sammenligning av portrettbilder (Burton, et al., 2010), mens andre har sammenlignet portrettbilder med bilder fra videoovervåkning (Henderson, et al., 2001). Enkelte studier har undersøkt mulige påvirkningsfaktorer som variasjoner i billedkvalitet eller bildestørrelse (Bindemann, et al., 2013), lyssetting (Hancock, et al., 2000), avstand til og synsvinkel mot personen (Newell, et al., 1999) m.m. I denne studien var det et bevisst valg å hente inn bilder av god kvalitet, med gode lysforhold og med kort nok avstand fra kameraet til figuranten til at man så ansiktet tydelig. Figurantene ble også bedt om å se opp mot kameraet slik at ansiktet skulle komme tydelig frem. Dette kan være noe av årsaken til at det er gjort færre feil i denne studien enn i noen andre undersøkelser. Figurantene hadde noenlunde lik hårlengde, hårfarge og kroppsbygning, men det er vanskelig å unngå at noen personer ligner mer på hverandre enn andre. I ulike bildesammensetninger vil

ansiktene i ulik grad ha særegenheter ved ører, nese munn, ansiktsform og så videre. Det var derfor forventet at noen tester ville bli oppfattet som enkle og andre som vanskelige. Opplevelsen av dette trenger ikke nødvendigvis lik for alle. En test kan være enkel for noen, mens vanskelig for andre – eller motsatt (Faw, 1992; Norell, et al., 2015). Selv om deltakerne i denne studien ikke ble spurt om hvilke tester de oppfattet som vanskelige, var det noen som på eget initiativ kommenterte den varierende vanskelighetsgraden, enten underveis eller etter at en test var gjennomført. Flere etterlyste muligheten for å kunne sjekke videoopptakene, der de kunne se personen fra flere vinkler. Det var også mulig å observere hvordan deltakerne i noen tilfeller bestemte seg med en gang de fikk se bildene, mens de i andre tilfeller brukte lang tid på å studere ansiktene. Blant testene i denne studien kan det se ut som om test 9 ble oppfattet som enkel. Her plukket alle deltakerne ut riktig person. Test 5 og test 6 ble besvart feil én gang (ikke av samme deltaker). Test 3 og test 10 viste seg å være den mest utfordrende testen. Her svarte henholdsvis 11 og 10 deltakere feil.

Testene var bygget opp av fem match-tester og fem mismatch-tester. Det ble gjort flest feil i mismatch-testene. Dette samsvarer også med funn i andre studier (Bruce, et al., 2001; Burton, et al., 2010; Davis & Valentine, 2009). I testene gjennomført i denne studien ble feil person utpekt i 22,3 prosent av mismatch-testene. Blant match-testene i denne studien var 13,1 prosent av svarene feil. De fleste av feilene i match-testene var at deltakerne unnlot å peke ut noen, selv om riktig person var blant bildene de kunne velge mellom. I noen få tilfeller ble feil person utpekt også i match-testene. Prosentfordelingen mellom match- og mismatch-tester i andre studier varierer noe, formentlig på grunn av måten testene er bygget opp og hvilke variabler som undersøkes, men forholdet mellom match- og mismatch-testene følger samme trend.

Det kan hevdes at å utpeke feil person er en mer alvorlig feil enn at man gjør feil ved å ikke velge ut noen personer. Dette kan bygge på en grunnleggende oppfatning i strafferetten om at det er bedre at ti skyldige går fri enn at én uskyldig blir dømt. Bjerknes, et al. (2018) beskriver hvordan dette prinsippet ikke bare gjelder konklusjonen i en dom, men at det også gjelder metodikk og prinsipper som benyttes underveis i etterforskningsprosessen. Både mistenkte og andre må tåle visse ulemper som oppfattes som integritetskrenkende, men ikke ubetinget og vilkårlig (Bjerknes, et al., 2018). Ut fra dette kan man tolke at politiet også har ansvar for å unngå feil som gir uskyldige status som mistenkt eller siktet.

5.2. Deltakernes resultater

5.2.1. Politidistrikt, kjønn og alder

Undersøkelsene i denne studien viste ingen signifikante forskjeller når det gjelder kjønn eller hvilket politidistrikt deltakerne tilhører. Deltakergruppen var såpass liten at det ikke er grunnlag for å generalisere på vegne av hele politidistrikter eller kjønn.

Gjennomsnittsalderen for alle deltakerne var på 31 år. Eldste deltaker var 45 og den yngste var 22 år. Resultatene viste en signifikant sammenheng mellom alder og antall riktige svar. Man kan imidlertid påpeke at alder har nær sammenheng med erfaring, i og med at økt erfaring nødvendigvis medfører en økning i alder. Ingen av studiene i tidligere forskning som er gjennomgått i forbindelse med denne studien peker på alder alene som en påvirkningsfaktor. Et diskusjonstema er derimot hva man legger i begrepet erfaring.

5.2.2. Erfaring

I politiet har historisk sett blitt sett på som et praktisk fag, der erfaring og erfaringslære har blitt verdsatt høyt. Over tid har økende kvalitetskrav tvunget frem en mer kunnskapsbasert tilnærming til etterforskningsfaget, og erfaringsbasert læring er noe annet i dag enn det var for 30 år siden.

Et sentralt moment er hva man legger i begrepet erfaring. Tradisjonelt var en erfaren polititjenestemann en person som hadde jobbet lenge i politiet. Det var en fordel å ha jobbet innen forskjellige tjenesteområder, gjerne med både forebyggende politiarbeid, etterforskning og patruljetjeneste. Mange vil påstå at man ikke vil bli bedre på sammenligning ansikter av dette. White, Kemp, Jenkins, Matheson, et al. (2014) sin studie, der de undersøkte om ansatte i passkontrollen i Sydney i Australia, presterte bedre enn en gruppe universitetsstudenter, er et eksempel på det. Det var signifikante forskjeller mellom de to gruppene. Det var samtidig markerte forskjeller internt blant passkontrollørene, uavhengig av erfaring og opplæring. Artikkelen gir imidlertid ingen nærmere opplysninger om passkontrollørenes egenskaper eller hvilken erfaring de hadde. Artikkelforfatterne trakk frem en mulig forklaring. Selv med mange års erfaring i passkontrollen, vil man sjelden få vite når man tar feil. Personer med falskt pass, som ikke blir avslørt, vil som oftest passere uten at noen oppdager feilen. Dersom man ikke vet om feilene, er det en risiko for at de ikke blir utbedret.

Resultatene i denne studien viser en sammenheng mellom antall års erfaring både som politi og som etterforsker, og antall riktige svar. Deltakerne med lengst erfaring som etterforskere hadde signifikant høyere treffprosent enn deltakerne med lite erfaring med etterforskning. Gjennomsnittlig hadde deltakerne fem års erfaring som politi, og 2,8 års erfaring som etterforsker. Blant deltakere i studien med best resultater (gruppe A) var gjennomsnittet 7,7 års erfaring som politi, og 3,7 års erfaring som etterforsker. Deltakerne med svakest resultater (gruppe C) hadde gjennomsnittlig jobbet som politi i 4,2 år, og som etterforsker i 1,4 år.

Deltakerne i denne studien ble ikke spurt om hvilken type tjeneste de har erfaring fra, bortsett fra som etterforsker og om de har jobbet med videoovervåkning. Som etterforsker kan man ha mange ulike arbeidsoppgaver, og all erfaring er ikke nødvendigvis relevant for arbeid med videoovervåkning. Erfaring på ett fagområde gir ikke nødvendigvis forståelse og ferdigheter på et annet felt.

Utvalget i undersøkelsen er for lite til å være representativt for etterforskere som gruppe. Det kan likevel være relevant å se på sammensetningen av utvalget. Etterforskningsavdelingene i de større byene har tidvis stor gjennomtrekk. Det er naturlig at unge etterforskere har ønske om å få erfaring fra flere fagfelt, både for å tilegne seg kunnskap, men også for å opparbeide seg ansiennitet og tilfredsstillende faglige krav for oppnormering og bedre lønn. Etterforskerne i denne studien hadde i gjennomsnitt jobbet som etterforsker i 2,8 år, med en variasjon fra helt nyutdannet til 10 års erfaring som etterforsker. Medianen var på to års erfaring. Dersom en ser på hele arbeidsstyrken i politiet er to til tre års erfaringsbakgrunn lite. Det er likevel ikke usannsynlig at det er representativt for etterforskningsavdelinger utenfor spesielle fagområder.

Generelt vil variablene alder, arbeidserfaring som politi og arbeidserfaring som etterforsker ofte samsvare i stor grad. En person som har jobbet lenge i politiet er i de fleste tilfeller eldre enn en tjenesteperson med kort tids tjeneste. Etter å ha jobbet fem år med etterforskning, vil man automatisk ha fem års arbeidserfaring som politi og blitt fem år eldre. Det er mulig å ha lang erfaring fra politiet uten å ha jobbet med etterforskning, og det var tilfellet for enkelte i denne studien. Gjennomsnittlig erfaring som politi var 5 år, mens gjennomsnittlig erfaring som etterforsker var 2,8.

Politiets ideal om polititjenestepersonen som generalist kan være noe av årsaken til at noen velger å endre tjenestevei etter å ha jobben i en rekke år. Arbeidsgiver krever ikke alltid

spesifikk kompetanse for å flytte medarbeidere til andre avdelinger og fagfelt, og forflytting av ansatte kan i noen tilfeller skje uten at stillinger må utlyses. Kun to av de 15 deltakerne som har mer enn to års tjeneste i politiet har jobbet som etterforsker i hele sin arbeidskarriere. De fleste har altså også annen erfaring som kan innvirke på resultatene. Hvordan de ulike tjenesteveiene har innvirkning på resultatene er vanskelig å si, i hvert fall ut fra undersøkelsene gjort i denne studien.

Resultatene i denne studien viste ingen signifikante forskjeller når det gjelder erfaring med ansiktsgjenkjenning fra videoovervåkning. Syv av deltakerne rapporterte at de har eller har hatt dette som en fast arbeidsoppgave, mens åtte hadde ikke hatt dette som en fast arbeidsoppgave. Her var det en del av deltakerne som hadde noe erfaring. Dette kan tolkes som at det har vært en del av etterforskningen i saker de har hatt ansvar for, uten at det har vært deres primæroppgave. Det er derfor vanskelig å vurdere den erfaringen de har i forhold til gjenkjenning eller sammenligning av ansikter.

Fire av de ti respondentene fra gruppen med de beste resultatene (gruppe A) har eller har hatt ansiktsgjenkjenning fra videoovervåkning som en fast arbeidsoppgave. Fem har erfaring fra saker de selv har vært med på å etterforske. En respondent har ingen erfaring med gjenkjenning ut fra videoovervåkning.

I gruppen med de svakeste resultatene (gruppe C), er det ingen som har eller har hatt ansiktsgjenkjenning fra videoovervåkning som en fast arbeidsoppgave. To har erfaring fra saker de selv har vært med på å etterforske, mens tre ikke har noen erfaring fra ansiktsgjenkjenning i det hele tatt. Resultatene tyder altså på at etterforskere som har erfaring fra gjenkjenning ut fra videoovervåkning gjør det bedre på ansiktsgjenkjenningstester enn etterforskere uten slik erfaring.

Norell, et al. (2015) reiste i sin studie spørsmål om det var ulikhet i treffsikkerheten for kriminaltekniske eksperter og utrente personer, for eksempel dommere i retten.

Utgangspunktet for studien var det faktum at overvåkningsbilder ofte blir benyttet som bevis i retten, ved at dommerne selv får se på bildene for å avgjøre om det er den tiltalte som er avbildet. Norell, et al. (2015) fant at ekspertene hadde en høyere treffprosent enn de utrente deltakerne. Ekspertene var også mer sikker på sine valg enn det studentene var. Både Norell, et al. (2015) og White, et al. (2015) dokumenterte at eksperter i større grad var sikker på

svarene sine enn personer med lite eller ingen erfaring fra ansiktssammenligning. Ekspertene var også mer varsom med å trekke konklusjoner, spesielt der testene var ekstra utfordrende på grunn av dårlig billedkvalitet eller annet. I denne studien ble det ikke gjort tilsvarende funn. Deltakerne ble bedt om å anslå hvor sikker de var på valget sitt, men det var ingen sammenheng mellom hvor sikker deltakeren var på svaret og om svaret var riktig eller galt. Det var heller ingen sammenheng mellom hvor lang erfaring deltakeren hadde og hvor sikker vedkommende var på svarene sine.

White, et al. (2015) beskrev hvordan eksperter gjorde det signifikant bedre enn utrente når de fikk bedre tid til å studere detaljer i bildene. I testene til denne oppgaven ble det ikke satt noen tidsbegrensninger for deltakerne. Det var likevel mulig å observere hvordan deltakerne i noen tilfeller bestemte seg med en gang de fikk se bildene, mens de i andre tilfeller brukte lang tid på å studere ansiktene. Noen av dem etterlyste muligheten for å kunne sjekke videoopptakene, der de kunne sett personen fra flere vinkler eller lete etter flere detaljer å sammenligne med. Det ble ikke registrert hvilke deltakere som gav uttrykk for dette, og det er derfor uvisst om dette var noe de hadde tilegnet seg gjennom erfaring. Det kan likevel tolkes som at noen deltakere hadde et bevisst forhold til sammenligning av detaljer, og tyder på at deltakeren har en form for metodikk ved sammenligningen.

Robertson, et al. (2016) sammenlignet resultater for fire av Metropolitan police sine super-recognizers med en gruppe politistudenter. Også her presterte ekspertene bedre. Det er likevel viktig å ta med i vurderingen at super-recognizers ikke er plukket ut på bakgrunn av hvilken erfaring de har, men ut fra hvordan de har prestert på ansiktsgjenkjenningstester. Årsakene til dette må likevel være mer komplekse enn som så. Erfaring kan være så mye, og denne studien gir ingen pekepinn på hvilken type erfaring som i så fall er viktigst.

5.2.3. Opplæring og utdanning

Blant de 26 deltakerne i denne studien, var det kun syv som rapporterte om noen form for videreutdanning i etterforskning. Seks av dem oppgav kun det generelle "Videreutdanning i etterforskning", mens en hadde gjennomført annen generell etterforskningsopplæring. Det er ikke unaturlig at etterforskere jobber noen år etter endt grunnutdanning før man starter på etter- og videreutdanning. Deltakerne i denne studien hadde et gjennomsnitt på fem års arbeidserfaring som politi og nærmere tre års erfaring gjennomsnittlig erfaring som etterforsker. Bare én av de ti med kortest erfaring har tatt etter- eller videreutdanning.

Deltakernes korte erfaring i politiet og som etterforsker kan være noe av forklaringen på at ikke flere har gjennomført kurs og utdanninger. Det finnes også mer erfarne tjenestepersoner uten etter- og videreutdanning, blant annet de to deltakerne med lengst arbeidserfaring som politi.

At så få deltakere har etter- og videreutdanning i etterforskning trenger ikke bety at interessen for utdanning i politiet generelt er lav. Politihøgskolens internettsider presenterer 49 etter- og videreutdanninger innen etterforskning og kriminalteknikk (Politihøgskolen, 2019). Noen av kursene er spesialiserte, for eksempel de som er rettet mot digitalt politiarbeid (13) og kriminalteknikk (10). En del av utdanningene krever dessuten at man har gjennomført Videreutdanning i etterforskning før man kan søke opptak. I tillegg arrangeres en rekke kurs og seminarer som ikke arrangeres av Politihøgskolen, men av Kripos, andre offentlige etater og enkelte eksterne samarbeidspartnere. Noe av årsaken til at polititjenestemenn som jobber med ansiktssammenligning ikke har mer etter- og videreutdanning kan være hvilke fagfelt etterforskerne tilhører. Mye av overvåkningsmaterialet som politiet innhenter stammer fra butikker og kiosker, der det anmeldes mange tyverier og andre mindre alvorlige forhold. Avdelinger som etterforsker mindre alvorlig kriminalitet kan være mindre prioritert med hensyn til kurs og utdanning enn avdelinger som etterforsker mer alvorlige og høyere prioriterte kriminalitetstyper. Mange av deltakerne i denne studien jobber ved avdelinger for generell etterforskning

Valentine (2015) og Towler, et al. (2019) har undersøkt i hvilken grad opplæring og utdanning forbedrer resultatene for ansiktssammenligning. Resultatene i studien deres tyder på at opplæring kan forbedre resultatene, men at det kommer an på hvordan opplæringen er lagt opp, lengden på utdanningen og hvilket miljø man jobber i. Personer som har erfaring fra før og jobber i et ekspertmiljø vil ha mest utbytte av opplæringen.

I denne begrensede studien har det ikke vært mulig å si noe om *hvordan* opplæring påvirker resultatene. Det er svært få muligheter for utdanning i ansiktssammenligning, og det er bare én av deltakerne som har gjennomført en slik utdanning; et dokumentgranskerkurs ved Nasjonalt ID-senter. Bortsett fra dette er det kun rapportert om utdanning og kurs i generell etterforskning. Det er ikke gjort noen gjennomgang av kursenes innhold, og det vites derfor ikke om noen av kursene har elementer som retter seg mot bilder fra videoovervåking og

sammenligning av ansikter. Det er derfor vanskelig å hvite *hva* i opplæringen som påvirker resultatene.

Deltakeren som hadde gjennomført dokumentgranskerkurs ved Nasjonalt ID-senter var en av dem som svarte feilfritt på alle testene. Det er kun snakk om én person, og man kan ikke trekke noen konklusjoner ut fra det. Det ville imidlertid være interessant å undersøke om andre som har gjennomgått det samme kurset leverte like gode resultater. Det er også interessant at det ikke er flere som har slik utdanning. Dette kan benyttes som utgangspunkt for videre studier.

Det er flere av Politihøgskolens etterforskningsutdanninger som retter seg mot konkrete fagfelt, for eksempel kriminalitetstyper som grov vold og drap eller seksuallovbrudd. Noen retter seg mot konkrete arbeidsoppgaver i etterforskning, som for eksempel avhør. I alle disse utdanningene er det enkelte momenter som er gjennomgående, som gjelder all etterforskning. Uansett fagfelt og arbeidsoppgave innen etterforskning er det viktig å kjenne til teori om menneskets kognitive forenklingsstrategier. Rachlew (2009) sin beskrivelse av menneskets tendens til å støtte opp under en hypotese man allerede har, å ta nøytral informasjon til inntekt for den etablerte hypotesen og se bort fra opplysninger som ikke passer inn, har blant annet lagt grunnlaget for nye avhørsmetoder i politiet. Rachlew og Fahsing (2015) mente at norsk politi ikke hadde et omforent, metodisk grunnlag for etterforskning. I dag er man langt nærmere. Gjennom hypotesedrevet etterforskning, der man med utarbeider hypoteser og arbeider for å falsifisere dem, har man et verktøy som kan motarbeide forenklingsstrategiene.

Slike kognitive forenklingsstrategier som Rachlew beskriver, kan også tre inn når man står overfor et overvåkningsbilde av en gjerningsperson. Spesielt i saker der man er under press er det lettere for å bli overbevist om at bildet må være av gjerningspersonen, selv om det egentlig ikke er tilfelle. Feil valg i slike situasjoner kan vippe etterforskningen i feil retning, og vil kunne påvirke hvilken vei etterforskningen tar videre. Fahsing og Ask (2013) betegner disse kritiske avgjørelsene som "tipping points", siden de vipper etterforskningen over et punkt, og påvirke retningen for den videre etterforskningen.

Gjennom å være klar over at det finnes slike ubevisste prosesser, være bevisst på hvordan de kan påvirke valgene man tar som etterforsker og hvilke følger det kan få, kan det hende man tenker seg om en gang ekstra. Det er vanskelig, eller kanskje umulig, å slå fast hvilken

betydning nettopp denne faktoren har for valgene man tar. Det har imidlertid hatt stor betydning for norsk etterforskning generelt.

Flere (Bindemann, et al., 2012; Robertson, et al., 2016) har slått fast at det finnes individuelle forskjeller når det gjelder evnen til å gjenkjenne personer. Ved Metropolitan Police i England benyttes ansiktsgjenkjenningstester for å ansette "super-recognizers", som skal arbeide med å identifisere ukjente personer ut fra videoovervåkingsbilder (Robertson, et al., 2016). Det er imidlertid uklart hva som avgjør om man kan bli en "super-recognizer", om det er snakk om personlige egenskaper, om det er noe man kan trenes opp til å bli det eller om det er en kombinasjon. I den senere tid er det publisert noen studier knyttet til dette. Resultatene er ikke entydige, men tyder på at ikke all opplæring eller utdanning har effekt (Valentine, 2015). I Norge er det svært få utdannelser eller kurs rett mot ansiktsgjenkjenning, og det har lenge vært usikkert hvor stor effekt en slik utdanning kan ha. Deltakerne i denne studien har, med unntak av én, ingen utdanning eller kursing i ansiktsgjenkjenning, og det er derfor ikke mulig å vurdere effekten av det. Noen presterer bedre enn andre, og identifiseringer som er gjort på denne måten er ikke alltid sikker. Dersom retten gjøres kjent med den usikkerheten som finnes, vil retten lettere kunne vurdere hvilken betydning og troverdighet vitnemålet bør ha.

5.3. Resultatenes betydning

Dersom man tar utgangspunkt i at det finnes individuelle forskjeller mellom ulike tjenestepersoners ferdigheter i sammenligning av ansikter, hvilken betydning har det? Hvordan kan det brukes til å forbedre kvaliteten på etterforskningen?

Manglende retningslinjer

Når det gjelder politiets sammenligning av bilder, foreligger det i Norge ingen konkrete retningslinjer. Det nærmeste man kommer er Riksadvokatens rundskriv om vitnekonfrontasjoner (Riksadvokaten, 2013), som gjelder når politiet skal presentere bilder av mulige gjerningspersoner for et øyenvitne. Denne måten å identifisere gjerningspersoner på, har vist seg å være usikker. Dette er blant annet dokumentert gjennom arbeidet til en amerikansk nonprofitt-organisasjon, "The Innocence Project". Prosjektet har, ifølge egne internettsider (The Innocence Project, 2019), bidratt til at 365 uskyldig dømte i USA er blitt frikjent. I 71 prosent av sakene har feilidentifisering gjort av øyenvitner vært det fallende beviset. Et av de interessante aspektene ved "The Innocence Project", er tiltakene de har

foreslått for å forebygge at uskyldige mennesker blir dømt. De fleste av tiltakene har nemlig allerede vært implementert i Norge i mange år, gjennom rundskriv fra Riksadvokaten (1933). De norske retningslinjene har senere blitt oppdatert, og inneholder i dag alle forbedringstiltakene fra "The Innocence Project" (Riksadvokaten, 2013).

Regelverket for vitnekonfrontasjoner er tiltenkt øyenvitner som skal forsøke å huske personer de har sett tidligere og rundskrivet skal blant annet forhindre at vitnene blir påvirket av politiets hypoteser eller oppfatninger. Sammenligning med bilder fra videoovervåkning, slik det er beskrevet i denne studien, gjøres av polititjenestemenn som en del av etterforskningen. Rundskrivet fra Riksadvokaten er ikke tiltenkt politiets egen sammenligning av bilder underveis i etterforskningen.

Valentine (2015) peker på England som et foregangsland når det gjelder videoovervåkning. Opptak og bilder fra videoovervåkning har blitt benyttet som bevis i retten i England lenger enn andre land i Europa. Han beskriver blant annet det engelske regelverket for bruk av bilder fra videoovervåkning i rettsforhandlinger. Det skilles mellom gjenkjenning av personer som er tidligere kjent for vitnet, og de som er tidligere ukjent. For gjenkjenning av personer som er ukjent for vitnet, gjelder følgende tre krav (Attorney-General, 2002):

- a) Der bildene er tydelige nok, kan juryen sammenligne bildene med personen på tiltalebenken.
- b) Når et vitne har brukt betydelig tid på å se på og analysere bildene, og derved fått grundig kjennskap som juryen ikke har, kan det fremlegges som bevis på identifisering ut fra sammenligning av de aktuelle bildene og andre bilder av den tiltalte, såfremt bildene er tilgjengelige for juryen
- c) En kvalifisert ekspert med ferdigheter innen ansiktsanalyse, kan gi sin vurdering på grunnlag av de aktuelle bildene og andre bilder av den tiltalte, såfremt bildene er tilgjengelige for juryen

Valentine (2015) viser også til Australia, der vitnemål fra polititjenestepersoner som mener å identifisere en person ut fra sammenligning av bilder ikke tillates (gjelder sammenligning av *ukjente* ansikter). Derimot oppfordres juryen til selv å sammenligne bildene med den tiltalte i rettssalen. Valentine (2015) er ikke overbevist om at noen av kriteriene er tilstrekkelig. Han mener risikoen for feilidentifisering gjelder like mye for jurymedlemmer som andre. Et vitne som har sett på et bilde igjen og igjen, og brukt lang tid, kan like fullt påvirkes av kognitive

forenklingsstrategier og tunnelsyn. Et vitnemål fra noen som presenteres som ekspert, vil vanligvis bli tillagt stor vekt, selv om bildene er tilgjengelige for juryen (Valentine, 2015).

Det er vanskelig til å ta stilling til om Norge bør ta i bruk lignende retningslinjer som England eller Australia. Det viser likevel at andre land anerkjenner usikkerheten ved sammenligning av ansikter, og at fremgangsmåten ikke er likegyldig. Etter hvert som betydningen av opplæring og erfaring blir ytterligere utredet kan det være et interessant område å vurdere nærmere.

Rettsikkerhet og tillit

Opplevelsen av å bli urettmessig mistenkt av politiet for å ha begått en straffbar handling, vil være en påkjenning for de aller fleste. Hvor sterk påkjenningen er, vil være ulikt fra person til person og avhengig av hvilket straffbart forhold det gjelder, men for de fleste vil det være en alvorlig hendelse bare å bli registrert som gjerningsperson i politiets registre. Det kan påvirke måten naboer, venner, kollegaer, bekjente og muligens også familie oppfatter deg.

Straffesaker er av ulik alvorlighetsgrad, og mistanke om å ha forgrepet seg på et barn i nabolaget er langt verre å bli mistenkt for enn et butikkyveri. Like fullt er det en risiko for å få et rykte på seg, selv om man skulle bli sjekket ut av saken på et senere tidspunkt.

Den norske befolkningen har generelt stor tillit til politiet (Kantar tns, 2018), og norske etterforskningsmetoder regnes som gode og troverdige. I en årlig undersøkelse fra World Justice Project (2019)² ble Norge i 2019 rangert på andreplass blant 126 av verdens land når det gjelder rettsikkerhet, bare slått av Danmark. Norge var tidlig ute med regelverk og retningslinjer for person- og fotokonfrontasjoner.

Til tross for høy tillit og et velfungerende rettssystem, har norsk politi også opplevd kritikkverdige forhold, skandaler og behov for nye og forbedrede rutiner. Respekten og tilliten som de fleste nordmenn har til rettssystemet kan bli satt på prøve dersom det stadig avdekkes nye justisfeil. Beskrivelsen av Jean Charles Menezes som ble drept av politiet i London er et eksempel på med fatale konsekvenser. I oktober 2018 skrev TV2 en reportasje om en 25 år gammel mann, som feilaktig ble pågrepet og satt på glattcelle, mistenkt for en voldshendelse

² Vurderingene tar utgangspunkt i landenes maktfordeling, fravær av korrupsjon, åpenhet i forvaltningen, fundamentale rettigheter, lov og orden, håndhevelse av regelverk, konfliktløsning og tvistemål og straffesaker.

(Solheim, 2018). Mannen tok sitt eget liv på grunn av belastningen han opplevde ved å bli pågrepet og bli sittende i arrest.

Selv om rettssikkerheten står sterkt i Norge, er ikke norske polititjenestepersoner feilfrie, og forventningene til politiets etterforskning har stadig blitt større. Verken det australske eller britiske rettssystemet er likt vårt, og regelverket kan ikke direkte videreføres til Norge.

Valentine (2015) mener at man må skille mellom faktorer som rettsvesenet *kan* kontrollere for å forhindre feilaktige identifiseringer (for eksempel administrators påvirkning under en fotokonfrontasjon), og faktorer som et *ikke* er mulig å kontrollere (for eksempel lysforhold og bildekvalitet).

Studiene som dokumenterer en treffprosent på omtrent 80% ved optimale forhold har vist at det er en risiko for uriktige identifiseringer, men det er problematisk å knytte det direkte til norsk etterforskning og norske straffesaker. Det er ikke grunnlag for å si at det er et tilsvarende høyt antall uriktige pågripelser eller pådømmelser som følge av bilder fra videoovervåkning i Norge. Vi vet ikke hvor mange saker, pågripelser eller pådømmelser som følger utelukkende av identifisering av ukjente personer på videoovervåkning - som oftest foreligger det mer enn ett bevis. Det er ikke gjort noen undersøkelser som har forsøkt å kartlegge omfanget, og vi må anta at det gjelder et relativt lite antall saker i Norge.

Sakseksempelet i prologen, om Jean-Charles de Menezes som ble skutt og drept av engelsk politi i 2005, viser hvilke konsekvenser det kan få. Det samme gjelder 25-åringen som feilaktig ble pågrepet av politiet og satt i arrest, og som følge av dette tok sitt eget liv.

Sistnevnte sak handlet ikke om gjenkjennelse på bildebevis, men viser likevel hvor alvorlige følgene av politiets maktmidler kan være.

Enkelte vil hevde at uriktig identifisering som følge av sammenligning av bilder ikke er et rettssikkerhetsproblem i Norge. Det kan hevdes at en mistenkt aldri ville blitt dømt som følge av ett bevis alene, og i hvert fall ikke ut fra sammenligning av bilder. En rekke undersøkelser har likevel påvist at det er en usikkerhet når det gjelder identifisering av personer ut fra sammenligning av bilder. Selv med god kvalitet på bildene har men oppdaget en feilmargen på omtrent 20 %. Undersøkelsene i denne studien med politietterforskere fra Oslo og Vest politidistrikt viste samme tendens. Uansett om rettssystemet i Norge er troverdig og rettferdig kan det skje feil.

6. Oppgavens nytteverdi og forslag til videre forskning

Det viktigste denne studien kan formidle er bedre forståelse for at man bør vise varsomhet før man benytter bilder fra videoovervåkning som grunnlag for identifisering. Politietterforskere får gjennom grunnopplæring og videreutdanning god innsikt i konsekvensene som følger av menneskets kognitive svakheter og bekreftelsesfellen, og hvilke konsekvenser justisfeil kan få for enkeltpersoner og for etterforskningsfaget. Denne studien peker på behovet for å ha samme bevissthet omkring bruk av videoovervåkning ved identifisering av gjerningspersoner.

Resultatene i denne studien viser at erfaring og opplæring er nødvendig dersom målet er å minimere antall feilidentifiseringer. Kompetanseheving kan gjøres gjennom å inkludere slik opplæring i etterforskningsutdanninger, og gjennom å gi utvidet opplæring til noen polititjenestepersoner. Kanskje er det et behov for å benytte egne, dedikerte spesialister til å ha et særlig ansvar for denne typen identifisering. Engelsk politis bruk av super-recognizers er interessant og kan vurderes brukt i Norge.

Oppgaven kan benyttes som et utgangspunkt for videre fagutvikling. Den har et begrenset omfang, og en av oppgavens svakheter er at den har forholdsvis få deltakere. Oppgaven inneholder likevel signifikante funn som kan bygges videre på gjennom erfaringslæring og som kan danne grunnlag for videre forskning.

Denne studien, med 26 deltakere fra to norske politidistrikter og med en bildebase med 96 figuranter, er ikke stor nok til å kunne generalisere for verken etterforskeres evner og ferdigheter eller til å skille mellom ulike typer opplæring og utdanning. Derfor ville det vært interessant å gjennomføre en tilsvarende studie i større skala, for å kunne skape en mer solid undersøkelse omkring problemstillingen. Ved videre testing av norske etterforskere opp mot politistudenter, andre polititjenestemenn og andre vil man kanskje få svar på om politiet utnytter ansatte med gode evner og ferdigheter på en god nok måte. Er riktig person på riktig sted?

Med utgangspunkt i at den ene av deltakerne som svarte riktig på alle testene hadde gjennomført dokumentgranskerkurs ved Nasjonalt ID-senter, kunne det være interessant å teste flere av polititjenestepersonene som har gjennomført kurset. Dersom alle viser en signifikant forbedring av resultatene, vil man ha en enda sterkere indikasjon på betydningen av opplæring.

Etter hvert som flere tjenestepersoner gjennomfører kurs og annen opplæring, kan det være relevant å gjøre longitudinelle studier. Da kan man studere hvilken effekt opplæringen har, og om personer som jobber med ansiktsgjenkjenning og de som har gjennomført kurs viser en endring over tid. Det samme kan gjøres dersom det opprettes spesialfunksjoner etter mal fra super-recognizerne i engelsk politi.

Studier basert på tester og eksperimenter kan si noe om deltakernes evner og ferdigheter, samt om faktorer som påvirker resultatene. Noen studier gjør forsøk på å nærme seg en etterforskers hverdag, men det er vanskelig å gjøre denne typen tester og eksperimenter realistiske. I en observasjonsstudie kan man følge spesialisters virkelige arbeidshverdag, og vil kunne kartlegge andre aspekter av identifiseringsarbeid med videoovervåkning som grunnlag. Man kan undersøke hvilke teknikker og hvilken metodikk som brukes ved sammenligning av bilder, hvor ofte sammenligninger benyttes som bevis, og hvor stor betydning de kan ha i etterforskningen. Ved hjelp av intervjuer kan man gå i dybden og få belyst hvilke hensyn etterforskeren tar og muligens se andre og større forskjeller mellom spesialister og etterforskere uten erfaring, utdanning og annen opplæring.

7. Konklusjon

Gjennom en vignettstudie der polititjenestepersoner har blitt testet i sammenligning av bilder fra videoovervåkning og portrettbilder, kombinert med spørreskjema, er det utarbeidet et svar på oppgavens problemstilling:

Kan polititjenestepersoners erfaring og opplæring påvirke treffsikkerheten ved sammenligning av ukjente ansikter på opptak fra videoovervåkning?

For å besvare problemstillingen, ble det stilt tre forskningsspørsmål:

Er noen polititjenestepersoner mer treffsikre enn andre?

Etter ti bildetester i denne studien kan man konkludere med at det er forskjeller mellom polititjenestepersoners prestasjoner i sammenligning av ukjente ansikter på bilder fra videoovervåkning. De beste deltakerne svarte riktig på alle testene, deltakeren med de svakeste resultatene svarte feil på halvparten av testene. Den gjennomsnittlige treffprosenten lå på 82,3 prosent, dette er sammenlignbart med gjennomsnittet i lignende studier i tidligere forskning.

Er det noen sammenheng mellom polititjenestepersonenes treffsikkerhet og erfaring?

Undersøkelsene i denne studien viste signifikante forskjeller mellom deltakerne ut fra arbeidserfaring, både erfaring som polititjenestemenn generelt og erfaring fra etterforskning. Lengre arbeidserfaring ga bedre resultater i denne studien både når det gjelder deltakernes arbeidserfaring som politi og arbeidserfaring som etterforsker. Alle deltakergruppene gjorde flere feil i slutten av rekken på ti tester. Deltakerne med lengst erfaring hadde best resultater mot slutten av gjennomføringene.

Erfaring fra arbeid med videoovervåkning viste ingen signifikant betydning i denne studien.

Er det noen sammenheng mellom polititjenestepersonenes treffsikkerhet og opplæring?

Resultatene viste en signifikant forbedring for deltakerne med opplæring. Flere av deltakerne hadde opplæring eller utdanning innenfor etterforskning, mens bare én av deltakerne i studien hadde noen form for kurs eller utdanning i ansiktsgjenkjenning eller

ansiktssammenligning. Virkningen må derfor knyttes til formell opplæring generelt, ikke spesifikk opplæring i ansiktssammenligning.

Det var et funn i seg selv at så få hadde mottatt noen opplæring ut over det man lærer gjennom daglig arbeidserfaring. Deltakeren med opplæring i ansiktssammenligning svarte riktig på alle testene, og det er likevel et interessant funn.

Oppgavens resultater tyder på at polititjenestepersoners erfaring og opplæring kan påvirke treffsikkerheten ved sammenligning av ukjente ansikter på opptak fra videoovervåkning.

Antall ord: 20.365.

Litteraturliste

- Alenezi, H. M. & Bindemann, M. (2013). The effect of feedback on face-matching accuracy. *Applied Cognitive Psychology, 27*(6), 735-753. doi: 10.1002/acp.2968
- Attorney-general's reference. No 2 of 2002 (uk) (2002).
- Axberger, H.-G. (2006). *Felaktigt dömda : Rapport från jk:S rättssäkerhetsprojekt*. Stockholm: Justitiekanslern.
- Bbc. (2015, 06.07.2015). 7/7 london bombings: What happened on 7 july 2005?, BBC. Lastet ned fra <https://www.bbc.co.uk/newsround/33401669>
- Bindemann, M., Attard, J., Leach, A. & Johnston, R. A. (2013). The effect of image pixelation on unfamiliar-face matching. *Applied Cognitive Psychology, 27*(6), 707-717. doi: 10.1002/acp.2970
- Bindemann, M., Avetisyan, M. & Rakow, T. (2012). Who can recognize unfamiliar faces? Individual differences and observer consistency in person identification. *Journal of Experimental Psychology, 18*(3), 227-291.
- Bjerknes, O. T., Fahsing, I. A. & Bergum, U. (2018). *Etterforskning : Prinsipper, metoder og praksis*. Bergen: Fagbokforl.
- Bruce, V., Henderson, Z., Greenwood, K., Hancock, P. J. B., Burton, A. M. & Miller, P. (1999). Verification of face identities from images captured on video. *Journal of Experimental Psychology: Applied, 5*(4), 339-360. doi: 10.1037/1076-898X.5.4.339
- Bruce, V., Henderson, Z., Newman, C. & Burton, A. M. (2001). Matching identities of familiar and unfamiliar faces caught on cctv images. *Journal of experimental psychology. Applied, 7*(3), 207. doi: 10.1037/1076-898X.7.3.207
- Bruce, V. & Young, A. (1986). Understanding face recognition. *British journal of psychology (London, England : 1953), 77* (Pt 3), 305.
- Bukve, O. (2016). *Forstå, forklare, forandre : Om design av samfunnsvitskaplege forskingsprosjekt*. Oslo: Universitetsforl.
- Burton, A. M. (2013). Why has research in face recognition progressed so slowly? The importance of variability. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology, 66*(8), 1467-1485.
- Burton, A. M., White, D. & Mcneill, A. (2010). The glasgow face matching test. *Behavior Research Methods, 42*(1), 286-291. doi: 10.3758/BRM.42.1.286

- Burton, A. M., Wilson, S., Cowan, M. & Bruce, V. (1999). Face recognition in poor-quality video: Evidence from security surveillance. *Psychological Science*, 10(3), 243-248. doi: 10.1111/1467-9280.00144
- Cutler, B. L. & Penrod, S. (1995). *Mistaken identification : The eyewitness, psychology, and the law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Davies, G. M., Shepherd, J. W. & Ellis, H. D. (1979). Similarity effects in face recognition. *The American Journal of Psychology*, 92(3), 507-523.
- Davis, J. P. & Valentine, T. (2009). Cctv on trial: Matching video images with the defendant in the dock. *Applied Cognitive Psychology*, 23(4), 482-505. doi: 10.1002/acp.1490
- Dowsett, A. J. & Burton, A. M. (2015). Unfamiliar face matching: Pairs out-perform individuals and provide a route to training. *British Journal of Psychology*, 106(3), 433-445. doi: 10.1111/bjop.12103
- Edmond, G., Kemp, R., Porter, G., Hamer, D., Burton, A. M., Biber, K. & Roque, M. S. (2010). Atkins v the emperor: The 'cautious' use of unreliable 'expert' opinion. *The International Journal of Evidence & Proof*, 14(2), 146-166. doi: 10.1350/ijep.2010.14.2.349
- Egelund, T. (2010). Vignettstudier. I A. Meeuwisse, H. Swärd, R. Eliasson-Lappalainen & K. Jacobson (red.), *Forskningsmetodikk for sosialvitere* (s. 128-146). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Eikemo, T. A. & Clausen, T. H. (2012). *Kvantitativ analyse med spss: En praktisk innføring i kvantitative analyseteknikker* (2. utg. utg.). Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Fahsing, I. & Ask, K. (2013). Decision making and decisional tipping points in homicide investigations: An interview study of british and norwegian detectives. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 10(2), 155-165. doi: 10.1002/jip.1384
- Faw, H. W. (1992). Recognition of unfamiliar faces: Procedural and methodological considerations. *British Journal of Psychology*, 83(1), 25-37. doi: 10.1111/j.2044-8295.1992.tb02422.x
- Fletcher, K. I., Butavicius, M. A. & Lee, M. D. (2008). Attention to internal face features in unfamiliar face matching. *British Journal of Psychology*, 99(3), 379-394. doi: 10.1348/000712607X235872
- Granhag, P. A. (2005). *Rettspsykologi i polisutredningar : Igår - idag - imorgen* (s. s. 126-141). Oslo: Politihøgskolen, c2005.

- Hancock, P. J. B., Bruce, V. & Burton, A. M. (2000). Recognition of unfamiliar faces. *Trends in cognitive sciences*, 4(9), 330-337.
- Henderson, Z., Bruce, V. & Burton, A. M. (2001). Matching the faces of robbers captured on video. *Applied Cognitive Psychology*, 15(4), 445-464. doi: 10.1002/acp.718
- Jenkins, R., White, D., Van Montfort, X. & Burton, A. M. (2011). Variability in photos of the same face. *Cognition*, 121(3), 313-323.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg. utg.). Oslo: Abstrakt.
- Kantar tns. (2018). Politiets innbyggerundersøkelse 2018 Lastet ned 03.11.2019, fra <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/innbyggerundersokelsen/innbyggerundersokelsen-2018.pdf>
- Kemp, R., Towell, N. & Pike, G. (1997). When seeing should not be believing: Photographs, credit cards and fraud. *Applied Cognitive Psychology*, 11(3), 211-222. doi: 10.1002/(SICI)1099-0720(199706)11:3<211::AID-ACP430>3.0.CO
- 2-0
- Kramer, R. S. S. & Ritchie, K. L. (2016). Disguising superman: How glasses affect unfamiliar face matching. *Applied Cognitive Psychology*, 30(6), 841-845. doi: 10.1002/acp.3261
- Lander, K., Bruce, V. & Hill, H. (2001). Evaluating the effectiveness of pixelation and blurring on masking the identity of familiar faces. *Applied Cognitive Psychology*, 15(1), 101-116. doi: 10.1002/1099-0720(200101/02)15:1<101::AID-ACP697>3.0.CO
- 2-7
- Lindsay, R. & Wells, G. L. (1985). Improving eyewitness identifications from lineups: Simultaneous versus sequential lineup presentation. *Journal of applied psychology*, 70(3), 556.
- Magnussen, S. (2004). *Vitnepysykologi : Pålitelighet og troverdighet i dagligliv og rettssal*. Oslo: Abstrakt forl.
- Megreya, A. & Burton, A. M. (2006). Unfamiliar faces are not faces: Evidence from a matching task. *Memory & Cognition*, 34(4), 865-876. doi: 10.3758/BF03193433
- Megreya, A., Sandford, A. & Burton, A. M. (2013). Matching face images taken on the same day or months apart: The limitations of photo id. *Applied Cognitive Psychology*, 27(6), 700-706. doi: 10.1002/acp.2965

- Moore, R. M. & Johnston, R. A. (2013). Motivational incentives improve unfamiliar face matching accuracy. *Applied Cognitive Psychology*, 27(6), 754-760. doi: 10.1002/acp.2964
- Nesh. (2016, 27.04.2016). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, hus og teologi Lastet, fra <http://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora>
- Newell, F. N., Chiroro, P. & Valentine, T. (1999). Recognizing unfamiliar faces: The effects of distinctiveness and view. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology Section A*, 52(2), 509-534. doi: 10.1080/713755813
- Norell, K., Låthén, K. B., Bergström, P., Rice, A., Natu, V. & O' Toole, A. (2015). The effect of image quality and forensic expertise in facial image comparisons. *Journal of Forensic Sciences*, 60(2), 331-340. doi: 10.1111/1556-4029.12660
- Politihøgskolen. (2019). Etter- og videreutdanninger, etterforskning & kriminalteknikk Lastet ned 01.11.2019, 2019, fra <https://www.phs.no/studietilbud/etter--og-videreutdanning/utdanninger/etterforskning-og-kriminalteknikk/>
- Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning : Noen eksempler og forskningsbaserte tiltak*. Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Rachlew, A. (2010). Å forske på sine egne: Metodiske og etiske utfordringer knyttet til forskning på egen profesjon. I T. Myklebust & G. Thomassen (red.), *Arbeidsmetoder og metodearbeid i politiet: Forskningskonferansen 2010* (s. 127-149). Oslo: Politihøgskolen.
- Rachlew, A. & Fahsing, I. A. (2015). Politivhøret. I R. Aarli, M.-A. Hedlund & S. E. Jebens (red.), *Bevis i straffesaker. Utvalgte emner* (s. 225-254). Oslo: Gyldendal.
- Riksadvokaten. (1933). Rundskrivelse fra riksadvokaten, angående konfrontasjon.
- Riksadvokaten. (2013). Vitnekonfrontasjoner (rundskriv 2/2013).
- Robertson, D., Noyes, E., Dowsett, A., Jenkins, R. & Burton, A. M. (2016). Face recognition by metropolitan police super-recognisers. *PLoS One*, 11(2), e0150036. doi: 10.1371/journal.pone.0150036
- Solheim, M. H. (2018). Christian (25) skulle aldri havnet på glattcelle. To dager senere var han død., TV2. Lastet ned fra <https://www.tv2.no/spesialer/longread/christian-25-dode>

- The Innocence Project. (2019). The innocence project. Eye-witness identification reform. Lastet ned 01.05.2019, fra <https://www.innocenceproject.org/eyewitness-identification-reform/>
- Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Towler, A., Kemp, R. I., Burton, A. M., Dunn, J. D., Wayne, T., Moreton, R. & White, D. (2019). Do professional facial image comparison training courses work? (s. e0211037).
- Towler, A., White, D. & Kemp, R. (2017). Evaluating the feature comparison strategy for forensic face identification. *Journal of Experimental Criminology Applied*, 23, 47-58.
- Tufte, P. A. (2011). Kvantitativ metode. I K. Fangen & A.-M. Sellerberg (red.), *Mange ulike metoder* (s. 71-99). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Valentine, T. (2015). Wiley series in psychology of crime, policing and law : Forensic facial identification : Theory and practice of identification from eyewitnesses, composites and cctv *Forensic facial identification*
- White, D., Kemp, R., Jenkins, R. & Burton, A. M. (2014). Feedback training for facial image comparison. *Psychonomic Bulletin & Review*, 21(1), 100-106. doi: 10.3758/s13423-013-0475-3
- White, D., Kemp, R. I., Jenkins, R., Matheson, M. & Burton, A. M. (2014). Passport officers' errors in face matching.(research article). *PLoS ONE*, 9(8). doi: 10.1371/journal.pone.0103510
- White, D., Phillips, P. J., Hahn, C. A., Hill, M. & O'toole, A. J. (2015). Perceptual expertise in forensic facial image comparison. *Proceedings. Biological sciences*, 282(1814). doi: 10.1098/rspb.2015.1292
- World Justice Project. (2019). Rule of law index Lastet ned 01.11.2019, fra <https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/ROLI-2019-Reduced.pdf>

Vedlegg

Vedlegg 1: Bildetester – sammenligning av ansikter

Vedlegg 2: Svarskjema til sammenligningstest

Vedlegg 3: Spørreskjema til deltakere

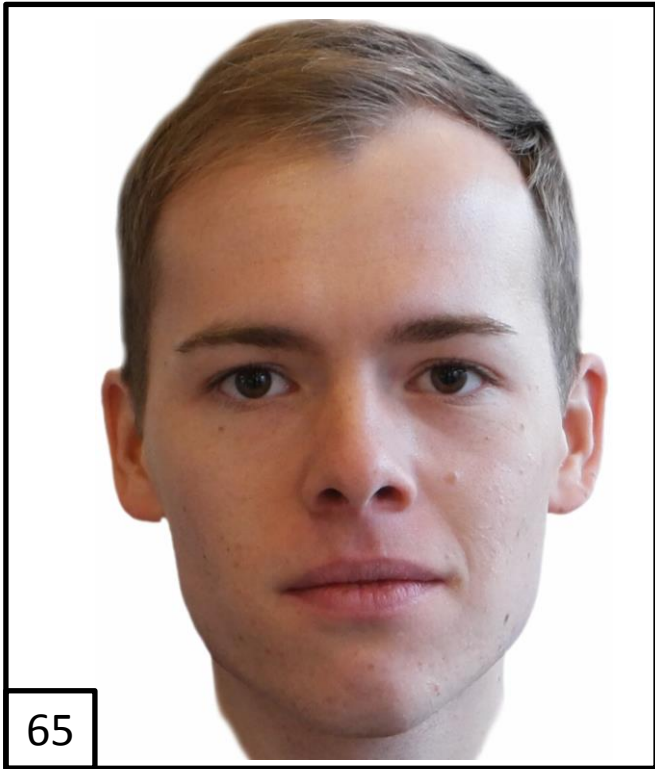
Vedlegg 4: Informasjonsskriv til figuranter for portrettbilder

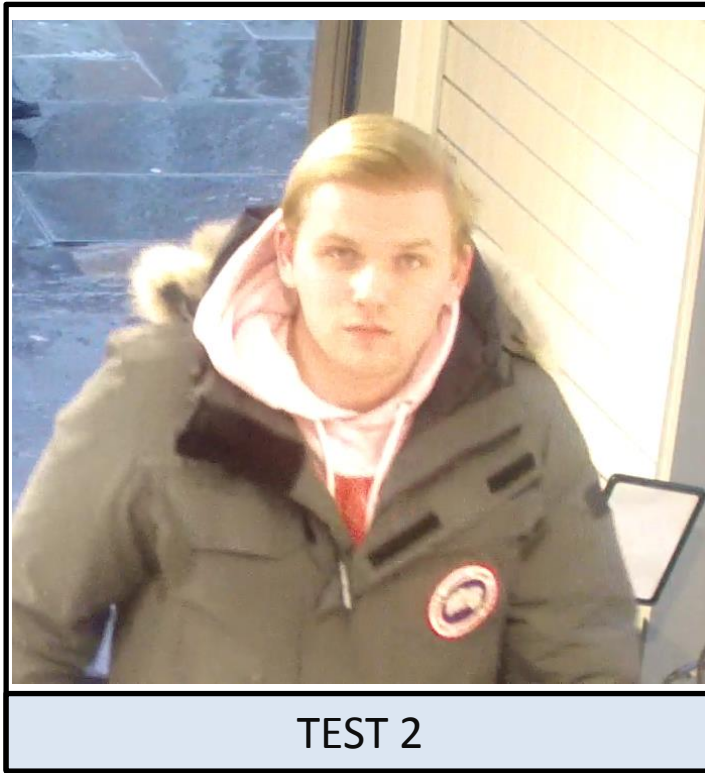
Vedlegg 5: Informasjonsskriv til figuranter for videoovervåkning

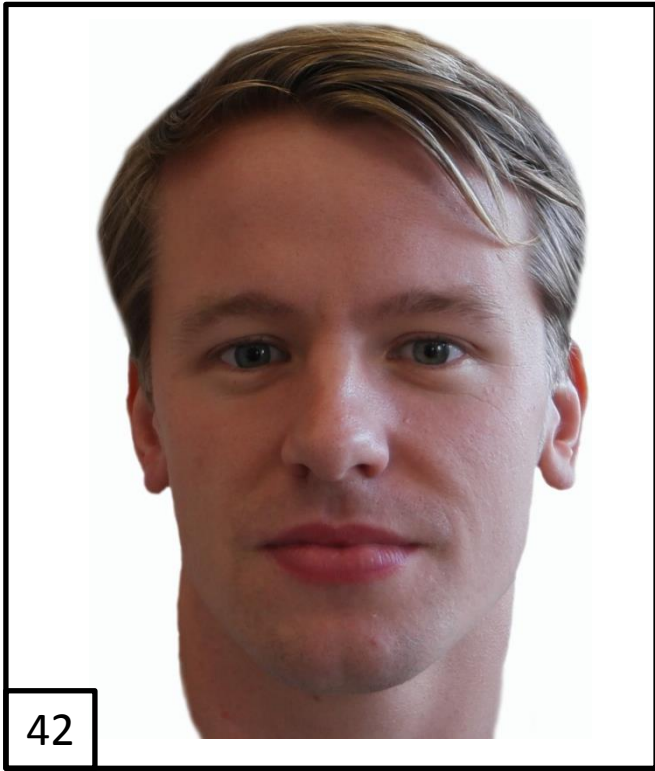
Vedlegg 6: Informasjonsskriv til politideltakere

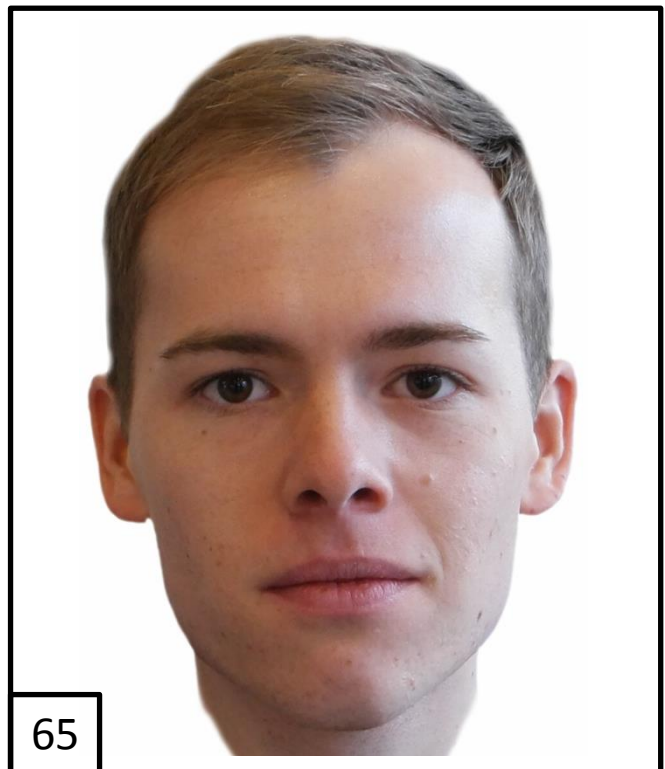
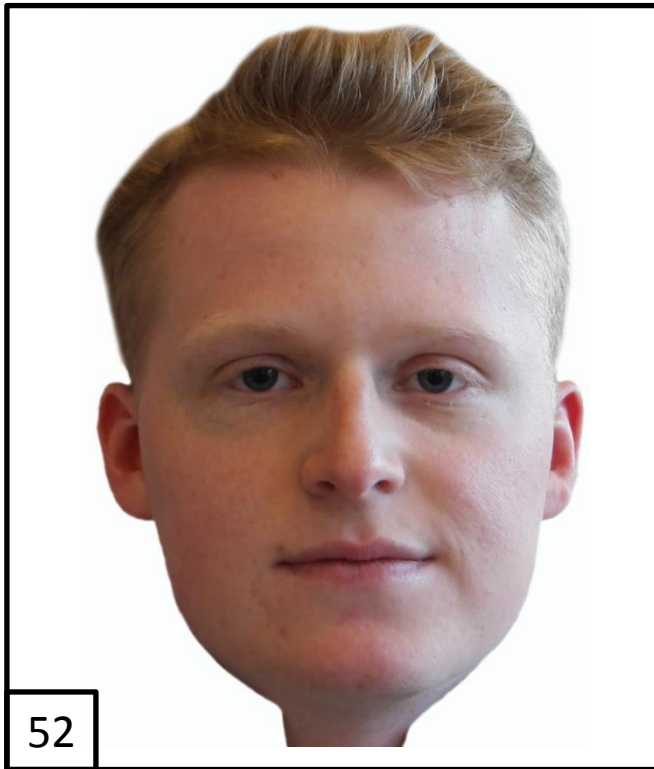
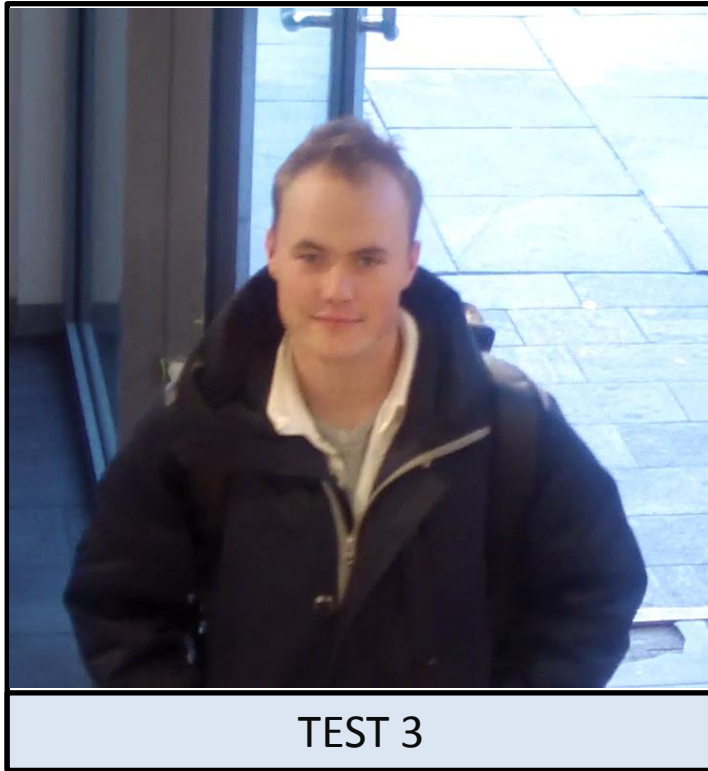
Vedlegg 7: Meldeskjema, Norsk Senter for Forskningsdata (NSD)

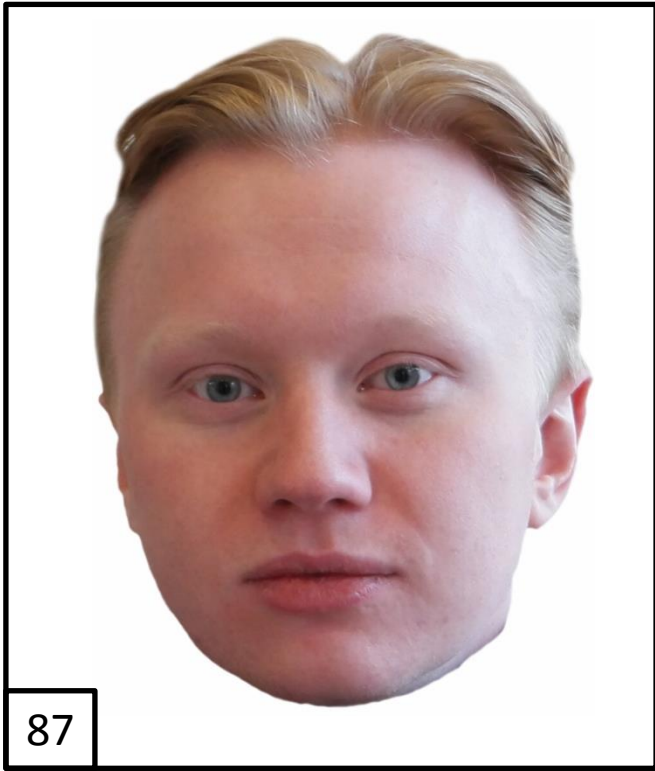

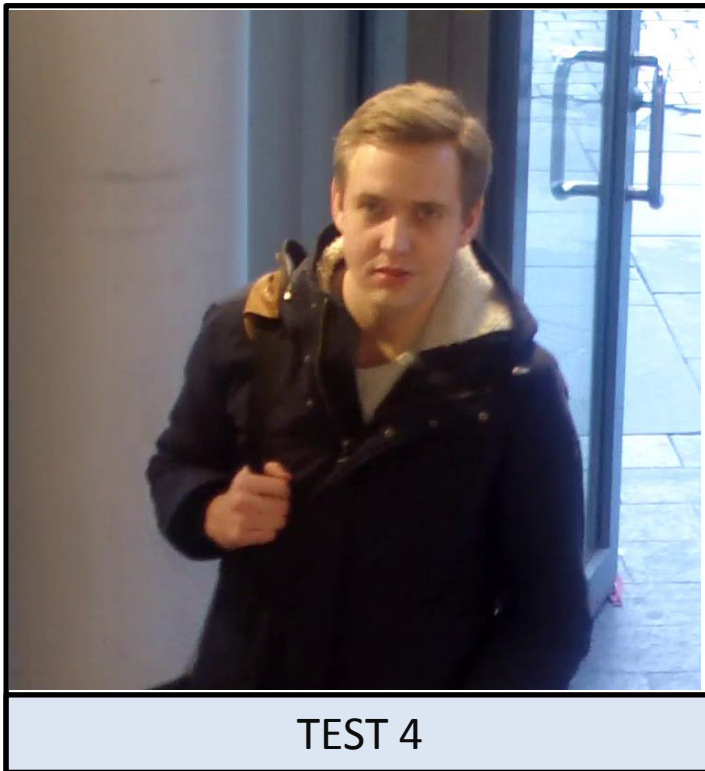

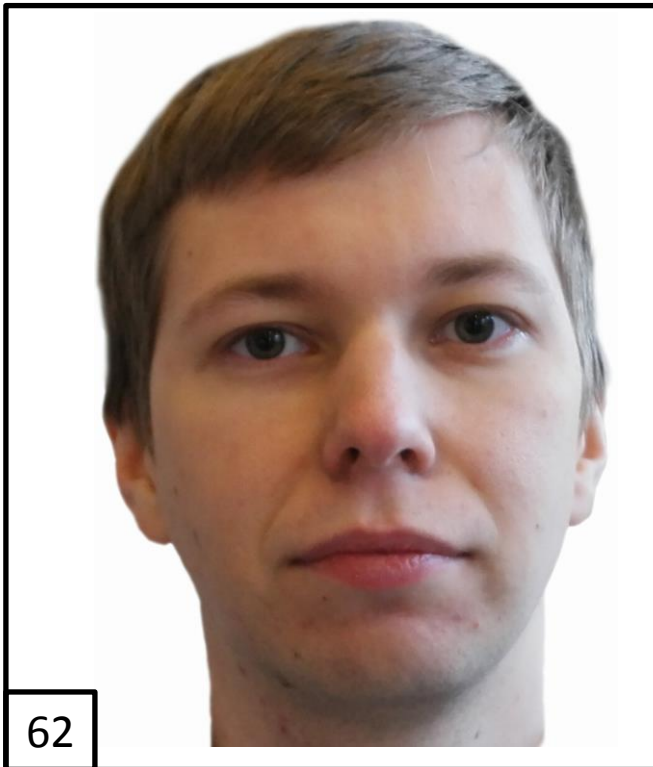

TEST 6

62

8

TEST 7

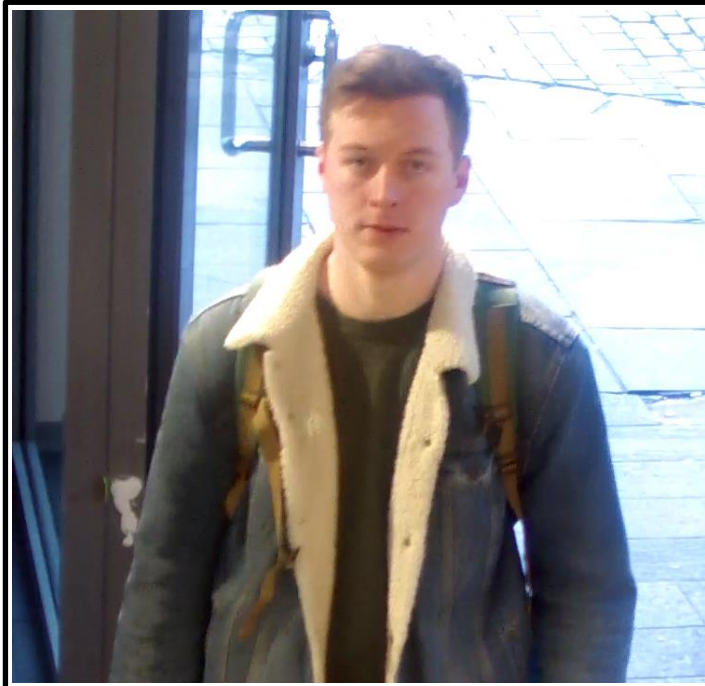

74

64

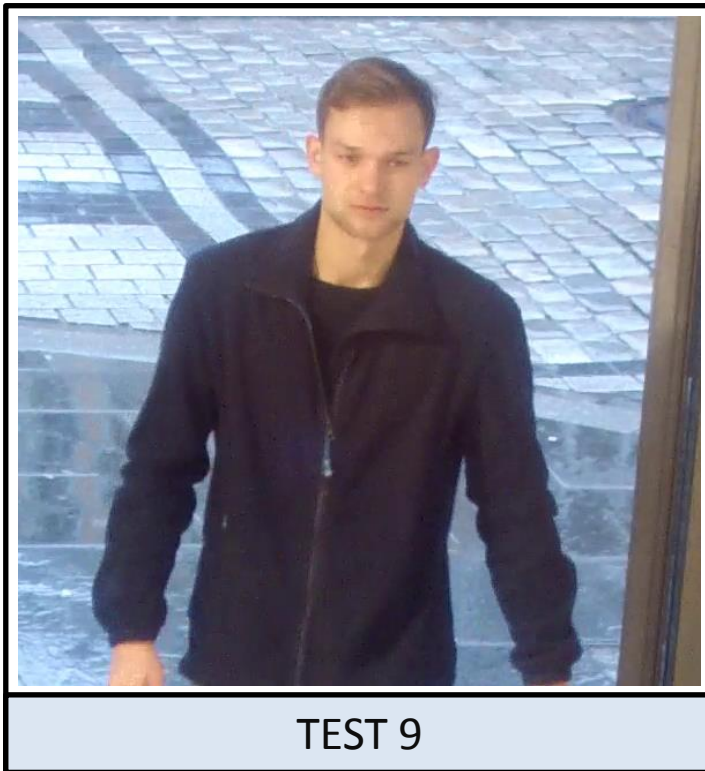

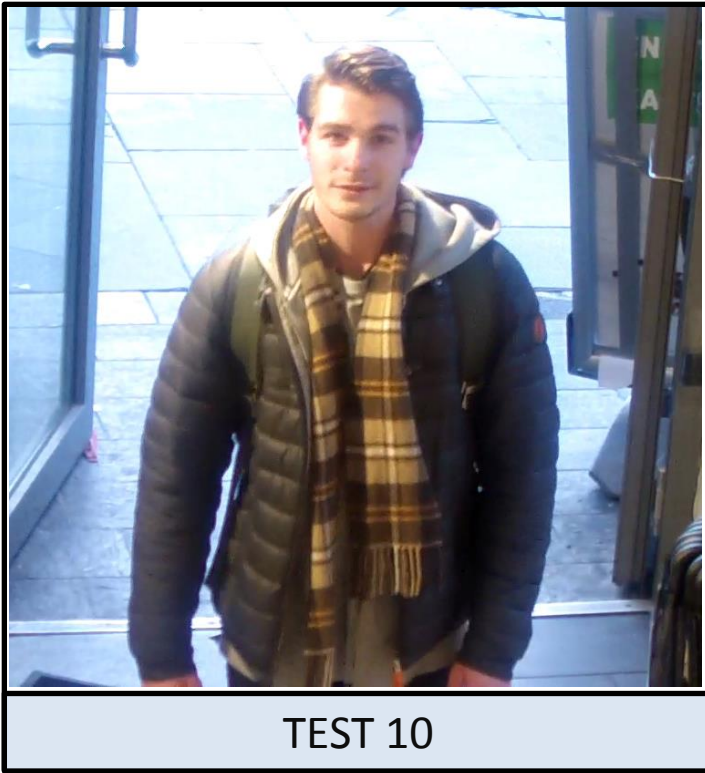
TEST 8

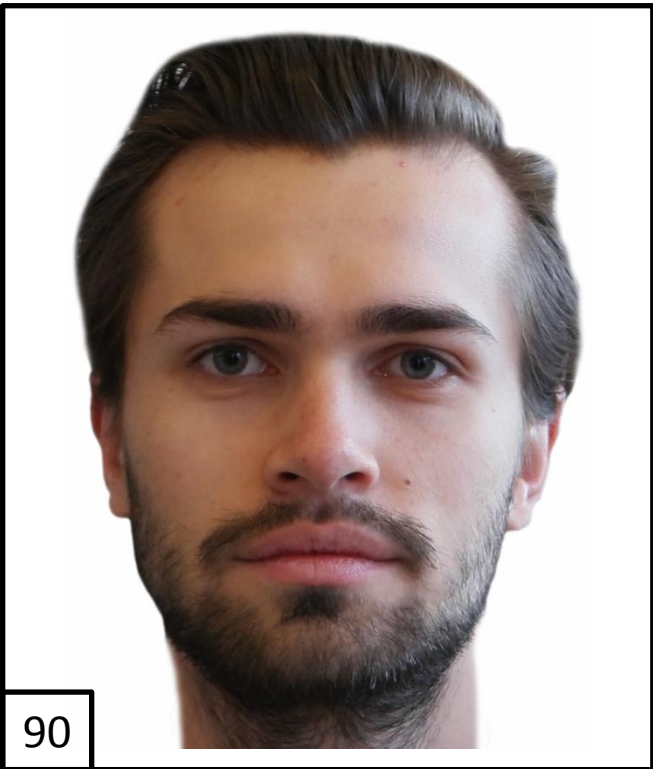

VEDLEGG 2

DELTAKER NR	
-------------	--

GJENNOMFØRING NR	
------------------	--

TEST NR	
---------	--

SVARSKJEMA I FORBINDELSE MED ANSIKTSGJENKJENNINGSTEST MASTEROPPGAVE I POLITIVITENSKAP 2019

HAR DU KJENNSKAP TIL NOEN AV PERSONENE PÅ BILDENE FRA FØR ?

- JA
 - NEI
-

BILDER FRA VIDEOOVERVÅKNING:

BILDET FRA VIDEOOVERVÅKNING TILSVARER

ANSIKTSBILDE NR.....

PERSONEN PÅ BILDET FRA VIDEOOVERVÅKNING

MATCHER INGEN AV DE ANDRE BILDENE.....(KRYSS AV)..

PÅ EN SKALA FRA 1 TIL 10 - HVOR SIKKER ER DU PÅ AT DITT VALG ER RIKTIG ?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10

VEDLEGG 3

DELTAKER NR:

Spørreskjema i forbindelse med ansiktsgjenkjenningstest Masteroppgave i politivitenskap, 2019

Det vil bli gjennomført to tester hver dag i fem dager. Svarene vil bli registrert elektronisk og anonymisert så snart alle testene er gjennomført.

Navn:

Tjenesteenhet /avdeling:

1. Kjønn

- Mann
- Kvinne

2. Alder

- Under 20
- 20-29
- 30-39
- 40-49
- 50-59
- 60 eller mer

3. Antall års arbeidserfaring innen politiet

- 2 år eller mindre
- 3-5 år
- 6-9 år
- 10-14 år
- 15-19 år
- 20 år eller mer

DELTAKER NR:

4. Antall års arbeidserfaring som etterforsker

- Har aldri jobbet som etterforsker
- 2 år eller mindre
- 3-5 år
- 6-9 år
- 10-14 år
- 15-19 år
- 20 år eller mer

5. Arbeider du, eller har du i en periode arbeidet med, gjenkjennelse av personer fra videoovervåkning?

- Dette er, eller har vært, en av mine faste arbeidsoppgaver
- Jeg har erfaring fra dette i saker jeg har vært med på å etterforske
- Jeg har ikke arbeidet med gjenkjennelse av personer fra videoovervåkning
- Jeg har noe erfaring med gjenkjennelse av personer fra videoovervåkning på annen måte (kort beskrivelse i firkanten under):

6. Har du tatt etter-/videreutdanning i etterforskning etter endt grunnutdanning?

- Nei
- Ja
- Hvis ja, hvilken utdanning/opplæring (kort beskrivelse i firkanten under):

DELTAKER NR:

7. Har du etter-/videreutdanning i elektroniske spor etter endt grunntdanning?

Nei

Ja

Hvis ja, hvilken utdanning/opplæring (kort beskrivelse i firkanten under):

8. Har du utdanning/opplæring innen ansiktsgjenkjenning?

Nei

Ja

Hvis ja, hvilken utdanning/opplæring (kort beskrivelse i firkanten under):

VEDLEGG 4

Informasjon til deltakere i forskningsprosjekt til masteroppgave.

Jeg gjennomfører for tiden masterstudiet i politivitenskap ved Politihøgskolen. Studiet gjennomføres på deltid, parallelt med min jobb som Politioverbetjent ved Vest politidistrikt. Prosjektsslutt er 15.08.2019.

Oppgaven har følgende problemstilling:

Påvirker polititjenestepersoners erfaring og opplæring treffsikkerheten ved gjenkjenning av ukjente ansikter på opptak fra videoovervåkning?

Formålet med prosjektet er å undersøke hvor vidt polititjenestemenn med erfaring fra arbeid med videoovervåkning oftere gjenkjenner personer på videoovervåkning enn tjenestemenn uten slik erfaring. Resultatet er interessant i forhold til å rettssikkerhetsspørsmålet – kan vi stole mer på en erfaren politietterforsker enn andre polititjenestemenn? Er erfaring relevant i forhold til å gjenkjenne en mulig gjerningsperson ut fra videoovervåkningsbilder? I så tilfelle det ha betydning for hvem som bør ansettes i denne typen stillinger, noe som igjen kan forbedre kvaliteten på politiarbeidet og forhindre uriktige gjenkjenninger.

I første omgang vil 10 polititjenestemenn delta i prosjektet. Deretter vil det bli vurdert om det er behov for flere deltakere. Polititjenestepersonene vil få utdelt tre bilder av en person, hentet fra videoovervåkning. Deretter skal han/hun plukke ut personen fra videoovervåkning blant ansiktsbilder av 20 ukjente personer.

Din rolle:

Du vil være en av personene på bildene polititjenestemennene skal velge mellom. Det vil bli tatt to bilder av ansiktet ditt, ett forfra og ett fra siden.

Det er også behov for figuranter til opptak fra videoovervåkning, i første omgang tre personer. Dersom du blir spurt om og samtykker til dette:

- Vi avtaler oppmøte ved en butikk, kiosk eller annet egnet sted der det finnes videoovervåkning.
- Du går forbi overvåkningskameraene
- Opptakene fra videoovervåkning vil bli sikret på minnepenn eller lignende, og tre bilder vil bli skrevet ut, til bruk i testen.

Bilder kan bli benyttet som illustrasjon i vedlegg til masteroppgaven. Øvrige bilder og opplysninger vil bli slettet/destruert etter at masteroppgaven er ferdigstilt. Bortsett fra bildene, vil masteroppgaven ikke inneholde noen personopplysninger.

Det vil tydelig fremgå i oppgaven at all deltakelse skjer utelukkende på frivillig basis, at videoopptakene *ikke* dreier seg om et straffbart forhold. Det er viktig at polititjenestemennene velger mellom personer de ikke kjenner fra før. De skal testes i evnen til å gjenkjenne personer – ikke i evnen til å huske personer de har truffet tidligere.

Dine rettigheter

Deltakelsen er frivillig, og du kan på et hvilket som helst tidspunkt trekke ditt samtykke underveis uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Bilder er å regne som personopplysninger, og så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Opplysninger om deg behandles basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Politihøgskolen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Politihøgskolen ved studieleder Nina Jon, tlf. 23199746, e-post: ninajo@phs.no, eller veileder Stefan Holgersson, tlf. +46739199945, e-post: stefan.holgersson@liu.se.
- Politihøgskolens personvernombud: personvernombud@phs.no.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Spørsmål kan også rettes til meg, på telefon 97663701 eller på e-post: frode.malt@live.no.

Med vennlig hilsen

Frode Malt

Masterstudent ved Politihøgskolen

VEDLEGG 5

Informasjon til deltakere i forskningsprosjekt til masteroppgave.

Jeg gjennomfører for tiden masterstudiet i politivitenskap ved Politihøgskolen. Studiet gjennomføres på deltid, parallelt med min jobb som Politioverbetjent ved Vest politidistrikt. Prosjektslutt er 15.08.2019.

Oppgaven har følgende problemstilling:

Påvirker polititjenestepersoners erfaring og opplæring treffsikkerheten ved gjenkjenning av ukjente ansikter på opptak fra videoovervåkning?

Formålet med prosjektet er å undersøke hvor vidt polititjenestemenn med erfaring fra arbeid med videoovervåkning oftere gjenkjenner personer på videoovervåkning enn tjenestemenn uten slik erfaring. Resultatet er interessant i forhold til å rettssikkerhetsspørsmålet – kan vi stole mer på en erfaren politietterforsker enn andre polititjenestemenn? Er erfaring relevant i forhold til å gjenkjenne en mulig gjerningsperson ut fra videoovervåkningsbilder? I så tilfelle det ha betydning for hvem som bør ansettes i denne typen stillinger, noe som igjen kan forbedre kvaliteten på politiarbeidet og forhindre uriktige gjenkjenninger.

I første omgang vil 10 polititjenestemenn delta i prosjektet. Deretter vil det bli vurdert om det er behov for flere deltakere. Polititjenestepersonene vil få utdelt tre bilder av en person, hentet fra videoovervåkning. Deretter skal han/hun plukke ut personen fra videoovervåkning blant ansiktsbilder av 20 ukjente personer.

Din rolle:

Du vil være en av personene på bildene polititjenestemennene skal velge mellom. Det vil bli tatt to bilder av ansiktet ditt, ett forfra og ett fra siden.

Det er også behov for figuranter til **opptak fra videoovervåkning**, i første omgang tre personer. Dersom du blir spurt om og samtykker til dette:

- Vi avtaler oppmøte ved en butikk, kiosk eller annet egnet sted der det finnes videoovervåkning.
- Du går forbi overvåkningskameraene
- Opptakene fra videoovervåkning vil bli sikret på minnepenn eller lignende, og tre bilder vil bli skrevet ut, til bruk i testen.

Bilder kan bli benyttet som illustrasjon i vedlegg til masteroppgaven. Øvrige bilder og opplysninger vil bli slettet/destruert etter at masteroppgaven er ferdigstilt. Bortsett fra bildene, vil masteroppgaven ikke inneholde noen personopplysninger.

Det vil tydelig fremgå i oppgaven at all deltakelse skjer utelukkende på frivillig basis, at videoopptakene *ikke* dreier seg om et straffbart forhold. Det er viktig at polititjenestemennene velger mellom personer de ikke kjenner fra før. De skal testes i evnen til å gjenkjenne personer – ikke i evnen til å huske personer de har truffet tidligere.

Dine rettigheter

Deltakelsen er frivillig, og du kan på et hvilket som helst tidspunkt trekke ditt samtykke underveis uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Bilder er å regne som personopplysninger, og så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Opplysninger om deg behandles basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Politihøgskolen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Politihøgskolen ved studieleder Nina Jon, tlf. 23199746, e-post: ninajo@phs.no, eller veileder Stefan Holgersson, tlf. +46739199945, e-post: stefan.holgersson@liu.se.
- Politihøgskolens personvernombud: personvernombud@phs.no.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Spørsmål kan også rettes til meg, på telefon 97663701 eller på e-post: frode.malt@live.no.

Med vennlig hilsen

Frode Malt

Masterstudent ved Politihøgskolen

Samtykkeerklæring – deltakere i opptak fra videoovervåkning

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Gjenkjenning av ukjente ansikter på videoovervåkning – påvirker erfaring og trening treffsikkerheten?", og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta på et arrangert opptak fra videoovervåkning og at det blir tatt bilde av bilde av ansiktet mitt.
- at bildene fra videoovervåkning og ansiktsbildene blir benyttet i en fotosammensetning der polititjenestemenn skal forsøke å gjenkjenne personen de har sett på bildene fra videoovervåkning.

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 15.08.19.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

VEDLEGG 6

Informasjon til deltakere i forskningsprosjekt til masteroppgave.

Jeg gjennomfører for tiden masterstudiet i politivitenskap ved Politihøgskolen. Studiet gjennomføres på deltid, parallelt med min jobb som Politioverbetjent ved Vest politidistrikt. Oppgaven har følgende problemstilling:

Påvirker polititjenestepersoners erfaring og opplæring treffsikkerheten ved gjenkjenning av ukjente ansikter på opptak fra videoovervåkning?

Formålet med prosjektet er å undersøke hvor vidt polititjenestemenn med erfaring fra arbeid med videoovervåkning oftere gjenkjenner personer på videoovervåkning enn tjenestemenn uten slik erfaring. Resultatet er interessant i forhold til å rettssikkerhetsspørsmålet – kan vi stole mer på en erfaren politietterforsker enn andre polititjenestemenn? Er erfaring relevant i forhold til å gjenkjenne en mulig gjerningsperson ut fra videoovervåkingsbilder? I så tilfelle kan det benyttes som hjelpemiddel ved ansettelse i denne typen stillinger, og kan forbedre kvaliteten på politiarbeidet og forhindre uriktige gjenkjenninger.

I første omgang vil 10 polititjenestemenn delta i prosjektet. Deretter vil det bli vurdert om det er behov for flere deltakere.

Gjennomføring:

Først deles det ut et spørreskjema med spørsmål om egen utdanning og erfaring.

Selve testen gjennomføres slik:

- Du får utdelt ett bilde av en person fra videoovervåkning og fem ansiktsbilder av ulike personer.
- Du skal ta stilling til om den samme personen som du har sett på bildene fra videoovervåkning er blant de 5 ansiktsbildene, og i så fall peke ut hvilket bilde som er av samme person. Personen er ikke til stede i alle testene.

Øvelsen gjentas to ganger hver dag i fem dager, til sammen ti gjennomføringer.

Det vil tydelig fremgå i oppgaven at all deltakelse skjer utelukkende på frivillig basis, at videoopptakene *ikke* dreier seg om et straffbart forhold. Polititjenestemennene skal velge mellom personer de *ikke* kjenner fra før. De skal testes i evnen til å gjenkjenne personer – ikke i evnen til å huske personer de har truffet tidligere.

Dine rettigheter

Deltakelsen er frivillig, og du kan på et hvilket som helst tidspunkt trekke ditt samtykke underveis uten å oppgi noen grunn. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,

- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Opplysninger om deg behandles basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Politihøgskolen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Politihøgskolen ved studieleder Nina Jon, tlf. 23199746, e-post: ninajo@phs.no, eller veileder Stefan Holgersson, tlf. +46734607567, e-post: stefan.holgersson@liu.se.
- Politihøgskolens personvernombud: personvernombud@phs.no.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Spørsmål kan også rettes til meg, på telefon 97663701 eller på e-post: frode.malt@live.no.

Med vennlig hilsen

Frode Malt

Masterstudent ved Politihøgskolen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Gjenkjenning av ukjente ansikter på videoovervåkning – påvirker erfaring og trening treffsikkerheten?", og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i case – gjenkjenning av person på bilder
- å delta i spørreundersøkelse/spørreskjema

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. *15.08.19*.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Gjenkjenning av ukjente ansikter på videoovervåkning - påvirker erfaring og trening treffsikkerheten?

Referansenummer

212275

Registrert

12.09.2018 av Frode Malt - Frode.Malt@phs.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Politihøgskolen

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Nina Jon, ninajo@phs.no, tlf: 23199746

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Frode Malt, frode.malt@live.no, tlf: 97663701

Prosjektperiode

17.09.2018 - 15.08.2019

Status

08.11.2018 - Vurdert

Vurdering (1)

08.11.2018 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 08.11.2018, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan

starte.

MELD ENDRINGER

Dersom behandlingen av personopplysninger endrer seg, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. På våre nettsider informerer vi om hvilke endringer som må meldes. Vent på svar før endringer gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.08.2019.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er

avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Siri Tenden Myklebust
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)